This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Slav 8937.34.100

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Bought with the income of
THE KELLER FUND

Bequeathed in Memory of
JASPER NEWTON KELLER
BETTY SCOTT HENSHAW KELLER
MARIAN MANDELL KELLER
RALPH HENSHAW KELLER
CARL TILDEN KELLER

VE RI TAS

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ПРАВДА И СЛОБОДА

или

ТЕСТАМЕНАТ ВЛАДИКЕ ЊЕГУША

НАПИСАО

НИКОЛА МУСУЛИН ГОМИРАЦ

УЧИТЕЉ

Сва права књижевне својине задржавају се.

БЕОГРАД

Штампарија код „Просвете“ С. Хоровица, — до Реалке.

1897.

Digitized by Google

Digitized by Google

100

ПРАВДА И СЛОБОДА

или

ТЕСТАМЕНАТ ВЛАДИКЕ ЊЕГУША

НАПИСАО

НИКОЛА МУСУЛИН ГОМИРАЦ

УЧИТЕЉ

Сва права књижевне својине задржавају се.

БЕОГРАД

Штампарија код „Просвете“ — С. Хоровица

1897

Digitized by Google

Slav 8737.34.100

Keller

Ђе је правда ту је и слобода;

Без слободе ниђе правде нема.

писац

Digitized by Google

У знак благодарности
од Г. Николе. Мусулина.

10/VI
98

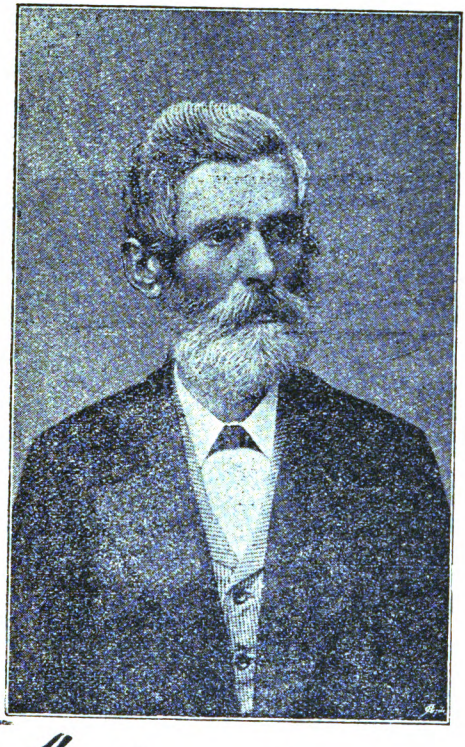

Никола Мусулин

23/V
98.

Digitized by Google

Криво сједи, али право суди;

Што је право и Богу је драго.

нар. послов.

Digitized by Google

Спомен и нада

Кад оно Српске славе развио с' бјеше, најлепши
цвијет,
Кад оно Српске снаге на висини стајаше моћ;
Кад оно обале Српске земље, купаше мора три, —
Душана силног, кад оно, уграби неумитна смрт,
Кад оно невјерство, Грчких власника гордост, и
славољубља страст, —
Дивљој Азијској најезди, у Јевропу неразумно
утире пут; —
Власници Српски, мјесто да у јединству настану сви,
Да спасу царског потомка; шњиме јединство на-
рода и његову моћ —
Не помишља ни један, да и слаб у снопу јачи
је прут! —
Сваки би шћео царем звати се, — вуче га гадна
славољубља страст! —
„Мезимца царског треба уклонит' с пута", па је
готова ствар?! —
Тако себичност гадног властољубља, вукући сваки
на свој крај.
Српске моћи, немило обалише горостасан дуб! —
да грозних синова, Мати Србијо, што их
одоји ти!
Отоманић, Балшић, Лазар, Угљеша и Вукашин
грозна звијер,
Срскан царском крвљу, лакомо граби, царског
достојанства знак! —

Digitized by Google

Па под њим недостојан, бјежећ с' мегдана, прима
освете праведан дар; —
А зар убијцу свог цара, да мимоиђе праведне
освете бич?
Гле, и Лазар у нади, да гријех невјерства по-
каје зар —
Под плаштом тихе смјерности маша се царског
достојанства он! —
Али коб неумитне судбе, којом управља све-
моћни Бог,
И његовом невјерству, праведно исплаћује издај-
ства дуг;
Већ и он несмишљено постаје грозних синова
жртва и роб! —
Преклињуђ' грабљиве власнике, пуне зависти,
једа и зла. —
Зове их на Косово, да спасе земљу и свог до-
стојанства власт;
Јер за Србију бјеше већ куцнуо и последњи
наде час? —
Раздробљеном Српском снагом, Мурату силном
иде на сусрет он:
Маленом, ал' војском храбром, смјело хити на
Косово сам! —
У пуној нади, да сломи турске силе прегрдну моћ,
Да гордом Мурату, и свој турској сили, Косово
створи вјечни гроб —!
Али, ах! подла завист, рода љуцкога најгора
страст. —
Баш као да се заклела, Србину вјечно, стављати
препоне на пут;
По несрећи, и овде на њему, искали своју па-
косну ћуд —.
О, да тешка гријеха, издајства пакленог, роде чуј!
Опијен гадним славољубљем, што учини пако-
сни Вук! —

Digitized by Google

Да круном, назови царском, окити недостојну
главу му;
А своме Српском роду, да сплете грозни пет-
вјековни бич!
Гадни издајник, — замишља, — у смијеху пуном
једа и зла! —
Ха, ха, све то жртвоват' мало је: да се по-
стигне циљ —
Па подли невјерник, под плаштом вјерности ис-
крене, звијер!
Срамно обмањује Лазара, таста, умно сиротног
Цара свог? —
Без сваког љуцкога стида, издајством подло жи-
гоше он!?
Узор мушкога поштења, Милоша јунаштва цвијет!
И гле, кад томе изабра вријеме удесно, славо-
љубља роб? —
Кад се Србину стекоше најсветија торжества два:
Јуначка борба за слободу, и славе крснога име-
на сјај! —
Није то пут, којим се човјечански постиже циљ,
Погани Бранковићу, паклени изроде рода свог..!
. . . . . .
За пуном кнежевом совром сједи, српскијех ју-
нака, одабран скуп.
Ватреним погледом круте смјелости, Обилић хра-
бри их све!
И тек да душманин позна српске мишице моћ; —
Али ах, смућени Лазар, не сачека ратне по-
бједе крај —!
ћ пијућ' у славу Амосу, — Бог знаде, ком —?
смишљеном здравицом баца на образ јунаштва
стид и жар;
ш више разби и онаку Србинову раздро-
бљену моћ —!

Digitized by Google

Ах, клета зависти, у кам ти пропао плод, остави
Србе већ! —
Бјежи у неврат, остави бар' српскијех потомака
невин род!
Узалуд хити смјели Обилић, са вјерна своја
друга два...
Да једним ударцем ножа оштрицом, поруши сто-
љетни Османов рад!
Да сломи тешко ропство, проклету завист, Вука
и лаж —,
Ил' врелом крвљу да спере, подло нанешени му
издајства жиг —;
И гле, ено га: ђе срце грабљивог Мурата, ножем
пара већ —!
Ено га! Ђе са друговима обара Турке, силно
као гром..;
А под њим крвнички тлачи их, мегданом разја-
рен му ждрал!
Храбри Топлица и дивни Косанчић, с лева и
десна моћно крче му пут. —
Али ах, душманском и својом крвљу обојени, па-
доше оба друга му!
Већ и ждрал и десница малаксаше, обарајућ' не-
савладљив дивљи рој!! —
Опкољен шумом горостасних копаља, урнебеском
виком још...
Стотинама тисућа одморних руку, дигло се, —
ал' стрепећ' — нањ'!
А беспримерни витез, срца рањеног, поносно
стоји још...!
И моћно шиље у тартар, све што му год дође
на мах! —
Још Косовски ђени турској сили, у срце улив
страх —.
(Храбрости Обилића диви се свијет; Србину вјечн
свијетлиће његовог јунаштва луч!)

Digitized by Google

Душманском, али и својом крвљу, паде окупан сав! —
Ено, већ вриште коњи, ломе се мачеви, бије се бој! —
Ено Турци бјеже, гоне их Срби, гонећ' их малаксаше већ! —
Турцима долази одморна сила; а ђе је Србима с потпором Вук? —
Њега нема, клони се издајник, Турцима даје и мах и моћ! —
. . . . . .
Ено, падоше Југовићи, паде српскијех јунака цвијет! —
Већ паде и Лазар, а шњим што Српско бјеше паде све. —
Снужден остаде Стеван, да жртвом сестре ублажи звјерску Бајазита ћуд. —
Са синовима, што их српске мајке њежна одоји груд!
Од силног Тамерлана брани османових потомака зао туг.
Већ и Бранковић пије чашу отрова, као праведно заслужен дар —
А зар издајица свог рода, и могаше да чека награде бољу част? —
И Ђурђе, мјесто да с Владиславом сатре варварске силе моћ;
Грозан отац, да склони звијера на милост, и своје зле судбе ублажи крај:
Мађијски залаже милу му шћер, и два мила му сина, очни вид!!
Али ко би могао да утоли звјерског грабежа ненаситу глад? —
и Томашевић, да спасе Босну, и свог достојанства сачува власт;
залуд оставља предања својих праотаца, и православну вјеру рода свог! —

Digitized by Google

Узалуд љуби охолом Папи римском лажном светињом окићен скут.
Уплашен турске силе, узалуд тражи помоћи у вјере отаца злих...
Што опијени гадним славољубљем, сјеме раздора посијаше у љуцки род! —
Ал' онђе, ђе сјеме брацке неслоге уроди свој зао плод;
Ђе народна клетва, забоде свој, тугом отрован, зуб; —
Ђе се изгуби нада у себе, и не помогне свемоћни Бог:
Ту не помаже ни лажне светиње сјај, ни подлог лукавства надувена ћуд —!
Већ и он клону, а с њиме клону све, ишчезну и последњи наде крај!? —
Све што Србиново бјеше, постаде туђе, и сваки му снаге малакса уд. —
Мучан Србин, оставља крвљу натопљено огњиште, и своје слободе дом,
Сели се у туђе земље, тражи заштите у небрата свог!
Узалуд он лије своју јуначку крв, бранећ' од Турака Будим, Пешту и Беч!
Мјесто благодарности за слободу Јевропе, Србин измучен на ужу и коцу мре!!
За њега ниђе не бјеше свог; ни краја његовој патњи и злу! —
Неслога уништи силу, мрачне Азијске тмуше немило притискоше све —!
Само још једна малена чета, узор српскијех синова, гле!
У тврдим врлетима поносне Зете, нађе себ заклона стан. —
Крута Србинова груд, тражи себи раван, круто Мрамора град,

Digitized by Google

Да с њим непомичан напоредо стане, одбијајућ'
снажно сваке навале ход. —
Ту митроносне слуге олтара, жишком светиње,
запалише вјечне освете неугашен плам!
А танко гудало и јуначке пјесме звук, силно у
душу улише јуначке слободе зор! —
Борит' се с природом и људма, јер мила је сло-
бода, ко је цијенити зна;
А Данило, Црне Горе јуначки вожд, у лику смјер-
ног светитеља гле!
Држећ' у руци свештени путир, у њему вјечнога
жића сласт!
А за појасом два самокреса и оштар јатаган још. —
У плаовиту ријеку моћне турске силе, смјелом
ногом загази у крв —!
Небо се диви, ђе крвожедном лаву гордо пркоси
мали мрав —!

. . . . . .

А српска родна поља, цвијетне вароши, китња-
ста села вај!
Притиште грозна Турска сила, кужног племе-
на смрад..!
Већ свуда, мјесто пјесме веселог пастира, чује се
врисак и плач —!
А многи одређени синови српски, у страху за
живот, имање и част...
Пригрлише вјеру Мухамеда, постадоше тирани
рода свог —!
А ниђе свога, ниђе болећег, да пожали ах! —
Само још по ђе који ноћни осветник љут,
Г [illegible]ћен јеком слијепога старца, са танких
гусала ој!
С [illegible]чо оставља мило му чедо, сестру, брата
и оца свог!! —
Г [illegible]ком о рамену и оштрим јатаганом још,
Г [illegible]авља дубраве густе као најмилији дом! —

Digitized by Google

Да из стана дивљих звјерова, дубљем заклоњен зар,
Мушки напада звјерове Туркē, слободан, чио и свјеж;
Још клица народног поноса, Србинову загријева груд;
Још спомен Косова, страшном осветом пуни Србинову жуч;
Још српска мајка Србину јунака рађати зна!
Коча, Бирчанин, Главаш, Ненадовић, Катић, Чарапић, Вељко и другови им,
Курсула, Рајић, Синђелић, Зеко, Узун-Мирко и многи други још:
Проливајућ' турску, пролише и своју јуначку крв,
Да из талога њеног, слободе српске поникне снажан дуб!
А Карађорђе, јуначки вожд, Српскијех осветника највећи див, —
Што мријет' неће, докле је свијета и српског имена, знај —!
Он смјело пробуди слободе српске давно успаван дух...
Цијелом свијету изнесе на видик, Турске силе, страшно замишљену моћ;
Али на жалост, у љутини прек, не шће да савлада домаће препоне све —
Те да славом крунише, слободе српске, славно започето дјело му!
Јуначка одважност уступи зависти славољубних војвода, настаде нови пад —!

. . . . . .

И над њим сјеме грубог властољубља, избљу а своју пуну горчине жуч! —
Јунак српске слободе, а турског тиранства ст, -шан бич, издајством мре!

Digitized by Google

Да својом цијењеном главом исплати слободе
Српске неоцењен дуг —
Света историје правда, што цијени дјела људи,
рећи ће о том праведан суд;
А слаба оцјена ниских умова, пред бистрином ведрога чела пасти ће —!
Потомство ће с презрењем спомињати гадне
убијце му —
Вјечноме проклетству предаће сав њихов срамни рад. —
. . . . . —,
Избављени роб, неблагодарно, лишава живота избавитеља свог!
. . . . . ? —
Карађорђе смјелим јунаштвом диже народ, мушку
му даде смјелост и моћ!
А мудри Милош ума бистроћом истраја и надмудри све:
Уграби вријеме, срећа прискочи, Бонапарти силном сломи се рог!
Сила сјеверног колоса и турској моћи у срце
угна страх:
Оставит' Србе самима себи, дати им не вољно
обећан мир!
. . . . . ? —
Милош, с Турцима турски, са Србима српски, а
са собом, својски он —
. . . . . ? —
Доста, како је даје: Милош је жељену постига' цијељ:
И ави земљу, домаћем раздору и туђинским
сплеткама, у Србији закрчи пут; —
А ита српске слободе, моћно покрива славољубља страст,
И ко презрења достојно дјело му . . . . . ?!

Digitized by Google

Већ и пастир код стада, и ратар у пољу, и чељад на дому, безбрижно сад
Весело пјева слободе српске пробуђен глас! —
Пјесма се чује, пјесма се ори; пјесма, ал' каква сад?
Као да је у море страсти утопило се све! —
Неслога, грабеж и властољубља страст, нехајно шири се у роду мом; —
Престао понос и јуначког збора звук, изгубљен мушког достојанства знак!?
Носиоци народне свијести, бесвјесно продају себе и народ свој, —
И умнијех Српскијех јунака пун жарког родољубља глас,
Траје још само као спомен ташт?! —
Светиња образа и вјере презрена, у храму муза грубог разврата шири се страст; —
Неправда под кровом правде, и земаљских закона гази се част. —
Слобода стење под притиском силе, пустог раздора настао час!
Синови Српскијех отаца, гле, очарани туђинства маштом злом;
Занети циком туђинске арфе, туђинске пјесме годи им развратан глас!
Изроди, у служби туђинских смјерова, на општу Српску штету, стид и срам, —
Смакнуше Данила и Михаила, јуначка српска Кнеза два! —
Свакој недаћи и своме злу, Србин је био и остаје творац сам
Не види Србин, да му туђинство не прет е копати гроб
Ни петвјековно мучно искуство не научи га, а је туђину тешко бити роб —

Digitized by Google

Слабо се чује јека гусала, једина српског ју-
наштва будиља та!
Као да је замукао и тај једини, слободе Срп-
ске глас —?
Једина нада остаје на тебе, туђинством непому-
ћено српско чедо ти;
Ти једина одбрана рода било си свагда; ти и
остајеш његов једини спас!

На Св. Саву, 188...
у Београду.

Н. Мусулин.

Digitized by Google

Владика Његуш
(болестан говори сам собом)

Виђу лијепо, умријети морам,
Не помажу сви св'јетски љекари;
Ни молитве из свијех Требника,
Кад смрт хоће своје да изврши,
Силе љуцке ништа не помажу:
Мријети се мора свакојако. —
Ко с' родио умријети мора,
Било прије, ил' послије било;
То је вјечне природе правило,
Ком се сваки покорити мора!
С тог' не жалим што ћу умријети,
Него жалим, са шта ћу умријети
У најбоље доба живовања? —
Ах, проклети и невјерни Турци,
Колико сте зала починили,
Љуцком роду без своје користи,
Смртан човјек испричат' не може,
Ма живио и два љуцка вијека!? —
Ал' што кривим ја за ово Турке,
Кад сам узрок сам својој несрећи;
Што британског слушах посланика,
И што иђах у Стамбол проклети,
Што се пуштах на вјеру Турака, —
Који вјеру ни у ком немају. —
Шћаше од њих ками да измамим,
Ако ништа, Зету земљу малу,
Да раширим нашу Гору Црну,
Да јој мало поља придобијем,

Digitized by Google

Не би ли се лебом заранили,
У овака оскудна времена! —
И добро ме клети дочекаше
На ријеч прву све ми обећаше:
Тек да ставим малу Гору Црну,
Стамбол клети да с њом заповиједа! —
И да признам над собом Падишу;
Па да иштем што је мени драго!? —
Ја га варах са свакоје стране,
Док ми даде царску Бурунтију,
Да је моја цијела Зета равна!
А ја ве'со шћаше похитати,
Развеселит' ђецу Црногорце; —
Но проклети и невјерни Турци,
Како чуше, одма отрчаше,
И рекоше свом невјерном Цару:
„Што учини, честити Падишо? —
Даде земљу ђаурском папазу;
А он ће ти царство разорити,
Са својијем ђаурским племеном,
Које турску земљу разорава,
Од Косова до данашњег дана! —
Многу ђецу нашега Ислама,
До данас су они погубили:
Ћабу пљују, а Падишу псују,
Под чалмама сијеку турске главе;
То дин више трпјети не може! —
На то племе и пророк се љути,
Од љутине не пуши дувана,
Нити пушта Урије код себе!“ —
Кад Падиша саслушао Турке,
А он викни Арапа Каваза:
„Чабук, кузун, за оним Папазом,
И узми му ону Бурунтију,
За коју ме ђаур преварио;
Ил' му живу посијеци главу“.

Digitized by Google

А ја у чун кома да уиђем,
Ал' ето ти проклетог Арапа!
Гарав, виче колико би дозва':
„Камо, Папаз, Царска Бурунтија“? —
Ја не дадох, шћаше прије главу,
Он потеже своју димискију,
Удари ме као изненада, —
Три ми ребра с њоме пресјекао! —
Са чега ћу ево умријети. —
Када виђох да не има шале,
Ја потегох, али доцкан бјеше:
Ону моју дивну леденицу,
У њедра му живу ватру сасух;
А он паде, више не устаде —!
То ти бакшиш, погани изроде,
Нека ти се та чађава душа
Вјечно мучи у Тартару црном,
Са Вуковом, кој' предаде царство,
Поганима да владају с њиме —!
И да познаш, паклени изроде,
На кога си данас насрнуо,
На Србина, који не остаје
Никад ником на свијету дужан!?
Само јоште једно ми је жао,
И ту рану у гроб ћу понијети,
Што невјерног твога Господара,
За превару што учини данас,
Овом другом поздравио нијесам,
Ка' што бјеше Милош на Косову,
Цар Мурата дивно успавао. —
(Свога Цара Царем замијенио,)
Десна му се посветила рука!
Име му се славно спомињало
Докле тече сунца и мјесеца —!
По том брже на Британску лађу,
Пут по мору одма предузесмо;

Digitized by Google

А Цариград клети остависмо —!
По свијету ја тражах лијечнике,
Не би ли ми ране извидали;
Ал' за вајду, ништа не помаже.
Сада вићу, умријети морам;
Него треба док сам у животу,
И при чистом ума расуђењу,
Тестаменат као што је адет:
Да напишем и наредбу ставим,
Послије мене шта ће се чинити,
И кога ће слушат' Црногорци! (звони)

долази **Радован**

Ти ме зваше нешто, Господару,
Јесам ли ти штогод од потребе,
Како вићу, теби добро није —!?

Владика

Конац ми се жића приближио,
Чисто видим умријети морам;
Но ми одма донеси овамо
Из Биљарде дивит и артије,
Да напишем на њој тестаменат;
Да се знаде послије моје смрти,
Ко ће Црном Гором управљати,
И кога ће слушат' Црногорци?

Радован одлази

Владика сам собом

Што да мислим, има ли бољега,
Од Данила, да ставим на владу? —
Да оставим Крста Машанова,
Он је вићен и би му личило;
Али нема срца Данилова:
Све бадава њему нема равна,
У сву Црну Гору, колика је;

Digitized by Google

А Бог знаде, и у свему Српству,
Бих ли наша' њему подобнога — ?
Он је ваљаст, хитар и окретан,
Доста ј' снажан, а онако мали!
Истина је њему најмилија,
За правду би одма погинуо!
Управо ћу њега оставити,
И знам добро, кајати се нећу! —

Радован долази и мећући на сто дивит и артију, збори:

Ево овђе свега, Господару,
Па напиши као што умијеш,
А ти знадеш шта у коме спава.
(одлази)

Владика узе и пошто сврши писање, звони.

Радован долази

Ти ме опет зовеш, Господару,
А ја хоћах доље на пољану,
Тамо Шенат већ од неко доба,
Некојима изриче пресуду,
Те да чујем, за чим је запело — ?
Јер се чује крупна разговора,
Бих рекао, до свађе ће доћи — !

Владика

Држи саде, узми ово писмо,
И одма га предај књигоноши,
Да га носи без оклијевања,
У Дубровник консулу Гагићу[1])
И нека ми донесе одговор,
Да је писмо по здраво предао.
Кад уручиш писмо књигоноши,
Онда зовни Шенат и главаре,

[1]) Јеремија Гагић, бивши руски консул у Дубровнику.

Digitized by Google

Нека дођу код мене овамо,
Е им имам нешто говорити,
Док ми душа није оставила
Ово трошно и немоћно тијело — !

Радован одлази, а главари послије долазе, па видећи Владику слаба, послије дужег ћутања,

Перо Томов

Ти с' Владико са свим ослабио,
Бог ће дати, како ми се види,
Да ћеш игда више оздравити — ?
Нит' то било, нит' ја погодио — !
Него мислим, не би згорег било:
Док си јоште при чистој памети,
И о свачем судити умијеш,
Да наредбу међу нас учиниш,
Послије тебе шта ће се чинити,
И кога ће слушат' Црногорци — ?
Јер ти знадеш, какав је наш народ,
Да по смрти свога Господара
Не вјерује ником док не чује,
Како његов тестаменат гласи — !
С тога вељу, не би згорег било,
Да за вријеме учиниш наредбу,
А да Бог да, ти живио дуго ! —

Ђорђе Петровић

Мани, чоче, таке разговоре,
Буд' му доста његове болести,
Туд' му и ти ране позлеђујеш;
А не ваља, кажу, болеснику:
У болести о смрти зборити.

Машан

Кад би и то, Боже нас сачувај !
Знао да ће од потребе бити;

Digitized by Google

Он би све то дивно уредио,
Да би сваки његовом наредбом,
Задовољан и весео био — !
Јер он знаде што у коме спава,
И ко свијет и људе познаје — !

(мисли на Ђорђију)

Лазо Пророковић

О том треба добро размислити;
Јер с народом што слободу љуби,
Као што су наши Црногорци,
Није тако ласно управљати;
Још да у нас ове слоге нема,
Владат' с нама не би мога' нико!

Сердар Ђурашковић

Све је тако као што зборите,
Но ви знате какав је наш народ:
Свак' би шћео да се нешто пита,
Има право, јер смо сви једнаци;
Ја мним дакле, да би добро било,
Да се и он у томе саслуша!

Стеван Перков

Истина је, треба у нечему,
И народне жеље саслушати —;
Али ко би без памети био,
Да вас народ за све припиткује? —
Да ли не знаш што су рекли стари:
„Колико је у свијету људи,
Сваки гуди по његовој ћуди".

Петар Филипов

Ко ће читав свијет удесити,
Да једнако мисли и говори,
Кад у њему свему, колики је,

Digitized by Google

Код толико милијуна људи, —
Не мож' наћи два једнака чојка;
Ни обликом, ни да једно мисле!?

Лазо Пророковић

Све је тако, као што ти рече;
Ал' је боље да сам народ своју,
Како знаде, судбину р'јешава,
Да не жали посље ни на кога;
Владалац је као сваки човјек,
Па ка' човјек може да погр'јеши,
А лакше је једном ил' двојици,
Да погријеше при најбољој вољи;
Но што може погријешит' мнозина, —
С тог' не треба ником моћи дати
Да сам ради по својој памети,
И онако како годи њему,
Те да читав народ упропасти!

Петар Филипов

Добро збориш, али тако није, —
И мнозина може да погријеши,
Јоште прође кад је самовољна,
А без знања, и кад слоге нема. —

Владика

Од два зла свагда с' мање бира;
А лакше је сносит' и трпјети,
Зло паметно, него добро лудо;
Лудо добро краткога је вијека, —
Зло је његов нашљедник свагдашњи.

Стеван Перков

Неразумну подај власт у руке,
Да он ради по незнању своме;
Самовољно што се њему хоће,
Па си онда свршио работу,
И за себе и за њега самог!

Digitized by Google

Владика

Самовољство ниђе добро није,
Нити добра може донијети;
А незнање у суноврат вуче —!

Машан

Пусти узду хату бијесноме,
Саломиће и тебе и себе,
Исто тако самовољни људи,
Када могу што хоће да раде;
У неслози и незнању своме,
Обарају ништа не поштеде:
Ка' бујица посље јаког пљуска
Све обара што пред собом нађе! —

Петар Филипов

Без мудријех и паметних вођа,
Прост је народ исто као стока,
Која собом не зна управљати;
Него срља за туђом памети
Разузданог каквог готована,
Ил' онога што за славом жуди —!
Само нешто реци му по вољи,
Ил' што годи његовој памети;
А он навре, без да размисли се,
Хоће л' бити добро, или неће;
Па свршује што му неко каже,
Због чега се и сам посље каје —;
Ал' му ништа поможено није,
Јер по смрти покајања нема:
Нити краја дјелу свршеноме —!

Туро Пламенац

На што коме закопано благо;
На што снага ђе слободе нема?
На што памет ђе треба јунаштво,
Без поправке на што је кајање —?!

Digitized by Google

Стеван Перков

Ђе у земљи неваљалци суде,
Незналице земљом управљају;
Себичњаци ће изричу правду;
Ту напретка, правде и слободе,
Нити има, нит' је може бити! —

Данило долази, љуби Владици руку, а Владика њега у чело.

Данило

Хоћу, стрико, да ти право кажем,
С чега бјеше крупна разговора,
Радована кад си испратио,
Да нас зове код тебе овамо:
Пред Шенатом бјеху излазили,
Озринићи, Цуце и Бјелице,
Давијаху за Лисац планину.
Озринићи веле да је њина
Од како је њиховог племена,
И од како ишћерасмо Турке,
Из овијех нашијех кршева!
На то кажу Цуце и Бјелице:
Да и они већ двије године
Јаве стоку у исту планину;
Па су с тога дошли пред Шенатом,
Да пресуди, чија је планина,
И чија ће да остане по сад — ?
Стрико Перо на то проговори —
Ка' да су га Цуце замаштале
Са својијем сиром и скорупом: —
Да обојим' припада планина!
А кад чуше за то Озринићи,
Довати се сваки свог оружја,
Имадоше чудо оградити;
Док их једва с муком умирисмо.
Кад ја виђех да се по атару,

Digitized by Google

Неправедно изриче пресуда,
Забоље ме срце, проговорих:
Немој, Стрико, није тако право —!
Правије је да је Озриниħска,
Кад је она вазда њина била;
А опрости, е ти ово рекох —!
На то Стрико ка' да се расрди;
Поче на ме свакојаке јаде,
Ни пас с маслом што појео не би!
И ево ти Божју вјеру дајем,
Како ме је грдити почео;
А у лице толико народа:
Да ме ни би од Бога гр'јехота,
А од људи зазор и срамота,
Би пâс пâсу за вазда причао:
Што се данас од нас догодило!
Кад ја виħех, да престати неħе,
Од његове бруке и грдила;
Уклоних се, да не буде кавге —!
Добро оно наши стари кажу:
„Право реци, гледај па утеци!“

(Данило одлази)

Стеван Перков

Истина је права, Господару,
Ка' што каже све је тако било!
И да њега међу нас не бјеше,
Би се доста бруке оградило;
А ево ти ни сам казат' не знам,
Како с' ово од некога доба
Међу нама судити почело;
Многи вичу, да им право није! —

Владика

Ја сам, ево, ка' што ме видите,
Обелео, са свим ослабио,

Digitized by Google

Сам Бог знаде да л' ћу оздравити?
За живота дост' сам учинио,
И у Српству спомен оставио;
Црној Гори стека' пријатељах,
Само глајте те их сачувајте! —
А о томе што ми спомињете,
Све сам дивно у ред поставио,
Посље мене да немате сметње:
Тестаменат ја сам написао,
И мало час њега испратио,
У Дубровник консулу рускоме,
Пошто душа остави ми тијело,
И пошти ми кости сараните,
У малену на Ловћену цркву —
Он ће вам га собом донијети,
И прочитат' пред народом цијелим!
У њему сам за све наредио,
Како да се од зла сачувате,
За Турке сам спремио сокола,
Маленога Зека Станковога;
Ви и народ посље моје смрти,
Слушајте га као мене што сте,
Да би тако вазда срећни били!

Стеван Перков

Твоја воља нек буде, Владико,
Ка' што кажеш нек' остане тако —

(Остали главари незадозољни овом наредбом устају и гунђајући одлазе; при поласку)

Лазо Пророковић

Моје очи прије искапале,
Него Зека владиком виђеле!

Сердар Ђурашковић

Пукла пушка, Филипа убила
Прије, но то Филип дочекао![1])

---

[1]) И као за неко чудо, оба ова случаја догодила су се у истини, јер Лазар је доцније у истини ослијепио; а

Digitized by Google

Ђорђе Петровић сједи замишљен, долазе секретар, Машан, Стеван Цуца, а послѣ Стеван Перков.

Секретар (Ђорђији)

Ваша свјетлост, што сте се снуждили?
Ваљ'да за то што Владика рече,
Да је малог Зека оставио.
Да по њему он Господар буде —!
Ако ј' с тога и нема другога,
Томе лијека ласно ће се наћи;
Мртви суде а живизи дијеле —.
Владика је већ изброја' дане,
Јоште који, па га бити неће —
Виђећемо шта ће послѣ бити —?
Русија је вама наклоњена,
Црногорци слушају Русију;
Ка' и други народи словенски?!
Само треба јоште искупити
Од некојих племена главаре,
Казати им шта треба да раде,
Кад Владика растави се с душом;
За остало све ће ласно бити.

Ђорђе Петровић (секретару)

Секретару, што збориш, вјере ти?!
Какови су то зборови твоји —?
Да ли снијеваш, ил' при себи нијеси!—?

Секретар

При себи сам и све знам што кажем,
И ви треба да ме сад послушате,
Ако себи сам доброга желите;
И ако сте народни пријатељ —,

Ђурашковић при пуцању (шенлука) погинуо је од пушке. Неки су говорили, да је ово последње наредио сам кнез Данило.

Digitized by Google

Не шћасте ли мене послушати,
Ви ће те се зато покајати — ;
Само онда што ће бити касно!
Посље кише на што кабаница;
Посље боја са копљем у трње — !
Вели српска пословица стара.

Ђорђе Петровић озбиљно

Та говори Бог те посјекао,
Шта ће рећи ти зборови твоји?
А не бунцај ка' пијан кад спава,
Или баба кад у пасуљ врача;
Кад намисли кога преварити! —

Секретар

Ја не мислим никога варати,
Да је тако као што вам рекох:
Не треба ми бољега свједока,
Ви сте сами били у биљарди
Кад Владика оно изговори:
Да је малог Зека оставио,
Да по њему он Господар буде.
И чули сте, што зборе главари — ;
За то треба да се зараније,
Око тога посла приватите —
Те да вријеме узалуд не прође — !

(видећи да је Ђорђе нерасположен, одлази.)

Машан

Па право је што секретар рече:
Прилика је са свакоје стране,
Правије је да си ти Господар,
Народ ће те рађе послушати;
Него малог Зека Станковога — ?
С тога треба да за то порадиш,
Јере знадеш што говоре стари:

Digitized by Google

Ко се споро на посао креће,
И оклијева кад треба да ради;
Томе пос'о на јалово прође!

Стеван Цуца

И збиља ти све говоре право;
А ти си се, ето, уђутао —,
Ка' што веле: два у кеси новца, —
Јунаштво си знао просипати,
У Русији кад си тамо био;
Са некаквим тамо Черкезима:
Зна' си ширит' туђе отачество,
А за своје данас да не мариш!
Да ли не знаш прађедовску клетву:
Ко не брани своје отачество,
Траг ће му се његов ископати;
Људи ће га прстом казивати —!

(Ђорђе зачуђено само слуша и гледа их.)

Машан

Остави га, вјере ти, Стеване,
Зар не видиш, е се шћућурио,
Ка' зец плашљив у густини трња,
Кад се ор'о изнад њега вије —!
Па не смије прозборити двије,
Нит' за себе, нит' за кога свога —!

(дође Стеван Перков)

Ђорђе Петровић

Машану и осталима љутито

Уклон'те се, Бог вас посјекао!
Са таковим вашим разговором,
Да се данас чудо не огради —;
А да ли се Бога не бојите,
За такове разговоре црне —?

(Они одлазе; само остаје Ђорђе и Стеван Перков)

Digitized by Google

Ђорђе наставља

О зависти, жив те Бог убио!
Куд би онда да нестане Срба —?
Сјеме твоје у кам се створило!
До шта ли си Србе дођерала:
Да никакве немају слободе,
Него с тебе многи у туђина,
Још и данас робују другоме;
Све што ј' добро, са тебе је пало,
Ненасита, проклета одрасли! —
Па си твоје то паклено сјеме,
Већ у прости народ засијала;
Да већ и он о невјери ради —!
И ђе год се тако догађало:
Није било среће ни напретка,
А да Бог да, да га овђе буде —!
За Данила што ми сад говоре,
Истина је, да је доста ваљаст,
И да му је најмилија правда;
Али у том ваљати му неће,
Што је свагда према сваком искрен,
А плаовит — да те Бог сачува —!
Њему није још ни то познато:
Да је данас несрећно вријеме,
У ком владар мора мисли своје
Тако крити, као змија ноге! —

Стеван Перков

Како треба да раде владари,
То ви знате који сте учили —
А ја мислим, — и тако ће бити —:
Да све оно што с' од свијета крије,
Ил' је срамно, ил' је непоштено —?
Непоштени и лукави људи,
И злочинци што су њима равни,
Крију своја непоштена дјела

Digitized by Google

Од свијета и другијех људи — ;
Ка' слијепи миш, главата буљуна,
Што се крију од свјетлости сунца ; —
Ал' од људи не сакри се ништа ?
Свако дјело дође на видјело !
Јер је земља заклела се рају, —
Да се на њој сваке тајне знају ! —

Ђорђе Петровић

Ти сад збориш као какво дијете,
Које не зна за људско лукаство ;
Него просто и мисли и збори :
Поштен човјек ако није мудар,
Он је онда раван будалама —
Које свако може преварити ;
На несрећу сваку намамити ? —
Највећи је мудрац на свијету,
Кој' се није у животу своме
Од другога преварити дао ;
Још је већи ко сам није себе,
У животу своме преварио ! —

(Стеван одлази)

Код Пера Томова брата Владичина

Сердар Мило

Што Владици оно синоћ бјеше ;
Те онаке изговори ријечи — ?
Баш ка' да је, што говоре људи :
Пред смрт своју памет изгубио — ! ?
Не шће брата, или бар Ђорђију ;
Или Крста што би му личило,
Господаром земље да учини,
Већ остави Зека Станковога,
Црногорским да влада народом,
Са којијем од Косова нико
До данас још овладао није — !

Digitized by Google

Перо Томов

Дјелу овом ни ја не знам краја,
Што Владика оће да учини — ?
Да крв и нож међу народ стави.
Право оно народ Српски каже:
„Једна кола ко има мудрости,
Да тај има још троја лудости“ —

Стеван Цуца

Нек' говори што хоће Владика,
И наредбе какве зна, нек' чини;
За живота свакога владара,
Наредбе се слушају његове.
То је дала срећа ил' несрећа — ?
А чим њега нестане са свијета,
И наредбе престају његове:
То ће бити и с овом наредбом!

Лазо Пророковић

Бог да прости и ко те родио!
Виђу лијепо, нијеси у лудо
По свијету учио науке.
Мртви суде а живизи дијеле.[1])

Сердар Мило

О мртвима ко ти рачун води?
До попови рад своје користи,
Што очате по неку молитву,
Коју скупо плаћају будале —
Као да ће мртвоме помоћи,
Што је давно веће иструнуо!

Петар Филипов (долази)

Добро јутро сад и вазда било!

---

[1]) Овако се каже и за завештање.

Digitized by Google

Перо Томов

Бог и теби помогао, Петре!
(Остали ћуте)

Петар Филипов (њима)

Што ћутите, који су ви јади?
Па сте нешто снуждени и сјетни,
Ка' да су вам потонуле лађе
Путујући по дебелом мору —!?

Сердар Ђурашковић

А ма, Петре, шта се зна зборити,
Збори добро, не чују те људи,
Збори право, допанућеш мука,
А зло зборит' није пробитачно,
Јер зло добра донијети неће! —

Петар Филипов

Ћутањем се не казује ништа;
А знаш добро, да једнако гријеше:
Луд кад збори, паметан кад ћути! —

Перо Томов

Зло је зломе казати истину,
А горе је служити се лажом:

Петар Филипов

Тешко оном ко се лажом служи!
Неће никад својој мети доћи —?
Ако дође, кратко ће му бити;
Јере ноге у лажи су кратке,
Сама лажа брзо се открива,
И срамоти родитеља свога;
Док истина свога узвишује. —

Лазо Пророковић (Петру Филипову)

Што ћутимо, ти нас кориш, Петре,
Ко се брине, не збори се њему. —

Digitized by Google

Сваки човјек има своју бригу,
Коју брине заради нечега;
Без бриге би био као стока,
Која не зна ни о чем бринути?

Сердар Јоле

Сваки брине ко има о чему;
Ми ни о чем бринути немамо! —
Зао Турчин земље притиснуо,
Нијемац гори, притиснуо море;
А нас збили у ове кршеве,
Као змију кад у процијеп ставиш,
Ђе, нит' гине, нит' живити може — ?
Још да ово слободе немамо,
Рад које нам већ завиде многи;
Боље б' било да смо на Косову,
Са Милошем изгинули листом. —

Лазо Пророковић

Ка' се нема о чему бринути,
Ругаш ли се, Сердаре вјере ти? —

Сердар Јоле

Празна брига то је лудост права;
Јер сто брига и стотину мисли,
Не свршују посла ни једнога,
Докле човјек сам се не закаса!

Петар Филипов

Није чудо што се неко брине,
Ко о чему има се бринути;
Но је чудо што се многи брину,
А о чему, ни сами не знаду!

Сердар Ђурашковић

Велиш, нема о чем се бринути,
Да ли не чу што Владика рече:

Digitized by Google

Да је малог Зека оставио,
Да по њему он Господар буде!?

Петар Филипов

Е па добро, кад Владика хоће,
Оно тако нека и остане!

Перо Томов

Добро збориш, нек остане тако,
Ал' се не зна шта ће рећи народ;
Шта ли мисле остали главари;
Ако они против тога буду,
Као што ће доиста и бити,
То ће једва дочекати Турци,
Примамиће своје присталице,
Обасут' их благом и имањем;
Тек' да мржњу међу народ ставе,
Па би могли на нас завојштити,
Лишити нас и ово слободе,
Са којом се пред св'јетом дичимо!
Зло је с њоме, а без ње још горе!

Сердар Јоле

И та наша весела слобода,
Сто пут смо је у крв окупали;
Сто пут нашу, а стотину турску,
Али ми се ка' нешто предвиђа,
Да ће мо је и ми проиграти,
Ка' смо ово нешто учестали,
Удварајућ' себе главарима,
Зазирати један од другога;
За остало да не зборим ништа! —

Петар Филипов (Перу Томову)

Нек' говори шта је коме драго,
И нек' мисли што ком на ум дође?
По наредби биће Владичиној,

Digitized by Google

Ма сви знали окрилатит' Турци;
А шта кажеш за нашу слободу,
Да ћемо је с тога изгубити!
То су бапске нечесове гатке;
А опрости, е ти ово рекох!
Ми сви знамо какав је Данило,
Слобода је њему најмилија,
За правду би одма погинуо —!
Ђе је правда, ту је и слобода,
Без слободе ниђе правде нема?!

Лазо Пророковић

Све је тако као што ти рече:
Но ти знадеш какав је Данило,
Несташан је а плаовит к' томе.
А за савјет никога не пита:
Све је њему равно до Косова —?
Истина је, он воли слободу,
А неправду и тиранство мрзи;
Али њему још није познато,
Да слобода није за свакога —?
И да правда има своје мане;
Које не мож' ласно исправити!

Стеван Перков

Правда није природом постала,
Но је људи, што мислити знаду,
Удесише противу неправде;
А слободу противу насиља,
Ради општег људскога спокојства!

Сердар Ђурашковић

Није вајде зборит' о слободи
Кад је нема, нити ће је бити;
Само траје њена успомена,
Као нека из прошлости басна;
И о правди сваки збори радо,

Digitized by Google

Али неће нико да је твори,
Но свак' ради како годи њему.
Пут је правде давно зарастао,
Јер мучно је путовати с њиме —!?

Перо Филипов

Јесте мучно, ал' је пробитачно,
Неправда је вазда живот кратак,
У њој сласти никакове нема;
Правда држи земље и градове;
А неправда зло за собом вуче.

Перо Томов (одговара Јолу)

Да Данило правду и слободу,
Као себе и воли и цијени —
То му нико порећи не може,
Јер то воле и сви Црногорци;
Но једнако сн'јева о Косову, —
Још Владика ево у животу,
Он би шћео да војшти на Турке,
А не мисли да нијесмо кадри;
Па кад би он Господар постао,
Он би одма са шаком народа,
Ударио на силног турчина;
А то би му многи повладили,
Само да се покољу с Турцима;
Па би могло и несреће бити —?
„А ко тражи силом нешто веће,
Мож' изгубит и оно из вреће —!“

Сердар Јоле

Нека Бог да, господине Перо!
Ка' што кажеш, да би тако било;
Јер у ове врлетне кршеве,
Без бојева како би живјели —?
А што велиш, снијева о Косову;
Има рашта јер смо по Косову,
На све стране грдно расијани,

Digitized by Google

Да не знамо један за другога;
Нешто Турци собом притиснули,
Нешто Ћесар себи премамио,
Нешто опет пошло у Русију,
Изгубило језик и слободу:
Ми се збисмо у ове кршеве,
Ђе се живот бори са мукама,
Ради вјере и ради слободе;
Те тако се с нама догодило,
По несретној смрти Душановој,
Себичњаци, гадни властољупци,
Великаши траг им се затрљо!
Српску снагу грдно саломише,
Народ српски на толико страна,
Разд'јелише ка' Краљеви Пољску —!

Петар Филипов

Ђе је јагма за власт и за благо,
И ђе нема слоге и памети,
Тамо нема правде ни слободе;
А ђе правде и слободе нема,
Тамо свагда грдно пропадају,
И ниште се народи и људи —!

Сердар Мило

Слободан сам докле казат' могу:
Не бојим се Цара ни Ћесара!
Нит' се бојим икога до Бога;
А то ми је од ђеда остало,
То ћу бранит' док ми живот траје —!

(устају и разилазе се)

Владика Његуш на смрти

(моли се Богу)

О, ти вјечни, непостижни Боже!
Што природом управљаш и владаш,

Digitized by Google

И правац јој у вјечности дајеш,
Да те с' сјећа и хвалу ти даје! —
Ти, који си вјечита истина,
Покажи ми милост са висина,
Ако ми је мријет' свакојако?
То пошаљи благога анђела,
Да ми душу растави од тијела,
И однесе теби, од кога је:
На аманет човјеку предата! — ?

(Долази слуга Радован)

Владика њему

Радоване, које ј' доба дана;
Је ли ведро, или је облачно?

Радован

Болеснику ноћ је вазда тежа;
Јер у ноћи разговора нема, —
С тога и ти, зар се плашиш ноћи —?
А што питаш за доба и вријеме;
Вријеме је, љепше бит' не може,
А сунце је веће на заоду —?
Па се клони, хоће да почине,
Да га рађе сутра дочекамо!

Владика

Сунце, велиш, хоће да почине;
А ја мислим путовати с њиме,
Пред вјечнога тамо на истину,
Ђе никоме лаже не помажу;
Ђе владалац раван је просјаку,
Ђе се слаби не боји јачега;
Ђе сирома стоји с богатима;
Ђе је једнак велики и мали!

(долази му ропац)

Боже вјечни, спаси Црну Гору,
Боже вјечни, спаси народ српски,

Digitized by Google

Уклон' од њег' завист и неслогу;
Дај му памет, слогу и јединство,
И умудри његове првенце — !
Смети, Боже, све српске душмане,
Како туђе, тако и домаће. —
Да о своме јаду забаве се;
И да Срба оставе на миру,
Те да Србин остане Србином.

(издану)

Радован

(гласно)

Леле нама, браћо Црногорци!
Данас грдно с главе погибосмо:
Ко ће од сад храбрит' Црногорце;
Ко пред свијетом лажи откријевати,
Што невјерни намећу сусједи,
Црној Гори и Српском народу —?
И једнако о невјери раде,
Да и ову јоште шаку људи,
Са слободом и крстом раставе —.
За чим чезну, пропало им царство!
Други им га срамно приграбили — !

Долази Горда сестра Владичина и каје у глас:

Куд си тако уранио
Сестри тужној;
У најбоље доба своје
У младости!
Ком' остављаш Црну Гору
Њен владико?
Твојој глави би суђено
Царовати!
Ко ће корит' издајице
Српског рода?
Ко јунаштву Обилића
Плести вијенце? —

Digitized by Google

Увенути неће нигда
Горски вијенац — !
Он ће вјечно китит' главу
Свог пјесника ;
Из њега ће кидат' цвијеће
Научари — ;
И с њиме ће своје вијенце
Китит радо :
Обилићу ти си раван
Умни јунак — !
Тобом ће се поносити
Српска пјесма ;
Твојим гробом дичиће се
Горди Ловћен !
За тобом ће тужит' дуго
Црна Гора — ?
Србин ће те спомињати
Вјековима !
Како ли нас с главе нађе
Погибија — ? !
А сусједи с обје стране
Ненасити —.
У памет се Црногорци
За времена ! —

(долазе главари)

Стеван Перков
(покајници)

Не, што чиниш, женска главо,
У жалости !
Сама себи гријех навлачиш
У незнању —.
Јер кукати, за владиком,
Знај, не ваља.
Он се јавно одрекао
Свега свијета ;

Digitized by Google

И свакога рођенога
Сестре, брата! —
И јавно се завјештао
Пред олтаром:
Да угоди и послужи
Богу, цркви;
Не би ли се опростио
Пуста гријеха?!

(осгали плачу)

Перо Томов послије дужег ћутања:

Дајте, људи, да мрца спремамо,
Манимо се плача и кукања;
Па трпимо као досле што смо!

Ђорђе Петровић

Нека плаче ко може плакати;
Да бар' тугом разум помућени,
Неколико са плачем разгали:
Ка' што небо плачем дажда свога,
Разведрава и ништи облаке;
А ја никад ие могу плакати! —

Перо Томов

Мртвог жалит' лудог свјетовати,
То је само једна дангубица!

Крцо Петровић

Људ'ма очи нијесу за плач дате,
Женама је плакат' остављено!?

Стеван Перков

Да ли нијесте никада слушали,
Ђе паметни казивају људи:
Није вајде за мртвим плакати,
Боље ј' живом кору леба дати.

Digitized by Google

Ђорђе Петровић

Смијех и плач, пјесма и кукање,
Радост, жалост, туга и весеље;
Меру собом браћа су и сестре,
Јер од једног произлазе стабла? —

Туро Пламенац

Да ну људи, камо ти попови?
То је њино да га опремају,
Јере знаду како се то ваља —!

Иво Раков

За живота купе с' око њега,
Као овце око чобанина,
А сад не мож' виђет' ни једнога;
Као да се и од мртвог плаше? —

(долазе попови)

Поп Ристо

Да, ево нас, божија ви вјера,
Ми с' ни жива не бојимо чојка;
А камо ли да с' бојимо мртва,
Без оружја и без ниије ништа!

Опремају мртвога, и пошто га опремише

Поп Лука

Ела почни попе Шпадијеру,
Ка' што треба владици опијело;
А ја не жнам ни двије унакрст!

Поп Шпадијер

Како не знаш, Бог ти брацка, Лука!
Да ли нијеси никад у животу;
Сарањива' мртвога човјека —?

Поп Лука

Не сјећам се, да сам сарањива'
Мртва чојка, што ј' умрљо дома;

Digitized by Google

До по неку остарјелу бабу,
Или дијете, те га самрт нађе — !
Људи гину тамо на бојишту,
За крст часни вјеру и слободу;
А ко гине за крст и слободу;
Том не треба ни поп ни молитва,
Он је спашен и без свега тога — !

Поп Мньа

Има нешто, кажу, у књигама,
Што се чита на особ владици!

Новица Церовић

Не знам тамо што у књиге пише;
Но знам добро, да сам много пута,
С њиме био, о свачем зборио — ;
Он ми бјеше ка' остали људи. —
Једе, пије, задовољство тражи;
А то чине и остали људи —.
Ја мним дакле, најбоље ће бити,
Да се чита ка' осталом чојку.

Перо Томов

Мало прије из Мораче дође,
Димитрије, Архимандрит стари,
Зовите га он ће вам казати;
Јер он знаде за сваку работу,
Ишао је, кажу, у Русију,
У Атину, и у Свету Гору.
Светог Саве требник је читао;
Зборио је са ученим људ'ма,
Њему ништа није непознато —.

(Послаше по Димитрија, а они продужише разговор.)

Иво Раков

Макар да је по дјелу владика,
Он је опет, и остаје човјек;
Друго од њег' ни бити не може — !

Digitized by Google

Крцо Петровић

Слушао сам да је Томазео,
С мало ријечи, цио његов живот,
Написао овако о њему:

„Владика је а и Књаз је;
„Сирома је а и философ је;
„Још је пјесник, а и тиранин је! —[1])

Перо Томов

Томазао ка' и други писци,
Може писат' што му на ум дође;
Ал' не мора то бити истина,
Што ко каже о неком другоме.

Ђорђе Петровић

Туђем дјелу и туђем говору,
Сваки лакше може наћи ману,
Но да што сам учини паметно! —

Петар Филипов

Који туђе изналази мане,
Поправити своје заборавља.

Стеван Перков

У оцјени много људи гријеше,
Кад некога куде или хвале,
Јер ни у том' не пазе границу;
Већ по туђој ил' по својој страсти,
Ил' зависти, или претпоставци,
Неправедно изричу пресуду —!

Стеван Цуца

Истина је што си сад рекао:
Што је неко јуче до небеса,

---

[1]) Vescovo e Principe,
Povero e Filosofo,
Poeta e Tirano."

Ријечи ове, чуо сам, од Књаза Данила, јер их је он често изговарао.

Digitized by Google

Узносио, на то данас виче;
Што је јуче гледа' са презрењем,
Данас опет узноси и хвали! —
Понајвише гр'јеше незналице,
И власничке гадне удворице;
Кад ономе што крв љуцку лије,
Или каквом гадном себичњаку,
Приписују славу и јунаштво.

Иво Раков

Још је горе кад заопуцају,
Хвалећ' кога, или га кудећи;
Па не знаду да се зауставе,
Но ћерају толико далеко —,
Да човјеку чисто обљутави;
Хвалисање као и кућење?

Стеван Перков

Умјереност златна је средина,
Не каје се ко се њоме служи;
Прећераност не ваља у ничем,
И похвала кад је прећерана,
У времену постаје отужна; —
Што ј' одвише не ваља ни с маслом.

Стеван Цуца

Ријетки су што цијенити знаду,
Великане и њихова дјела:
Ко би мог'о право да оцијени?
Порцијиса, Брута и Сократа;
Исус' Христа, Хуса, Јеронима,
Обилића, са два побратима:
И осталих свијетских великана;
И то онда кад требаше мријети — ?

Крцо Петровић

Када неко толико уради,
Да премаши свачију оцјену —

Digitized by Google

Историја за њега је мала;
Он прелази ни сам не зна како,
У весело царство појезије!

Ђорђе Петровић

За Владику што сад Крцо рече:
Што о њему ко у књизи пише,
Или збори по својој памети;
Је ли то све ил' није истина,
Од ока се не да одмјерити —!
Он је човјек, ка' сви људи што су;
Па је мога' ка' и сваки човјек,
Поред добра и зло учинити —.
Нема чојка који нема мане,
Макар оне што се роди с њиме!

Стеван Цуца

Сваки човјек има своје мане,
Понајвише што су с њим рођене;
А те мане, што се роде с чојком;
Не даду се ласно излијечити —
Па макар он и патриар био!
Та и они, које славе људи;
Нијесу били без својијех мана. —

Стеван Перков

Остав' мане и људске слабости,
Чему краја не мож' уватити,
Овђе сад је ријеч о опијелу:
Да л' се чита владици опијело;
Ка' осталим што се чита људма — ?

Перо Томов

Истина је да је и он човјек,
Као што су и остали људи;
Али он је јоште и владика,

Digitized by Google

Па је ласно да се чита њему,
Нешто друго, мимо друге људе!?
(долази Архимандрит Димитрије.)

Поп Миња

Може бити, ал' ето не знамо.

Архимандрит Димитрије
долазећи:

Ка' не знамо, немој се брукати!
Књиге кажу за сваку работу,
Само треба књиге отворити,
И виђети што у њему пише?

Новица Церовић

Знате, људи, што бих ја рекао;
Да се не би у што огријешили —,
Ја мним да ће понајбоље бити,
Из три пута да му сви речемо:
Бог да прости нашега Владику!
А ви посље књиге отварајте,
И читајте што у њима пише! —

Архимандрит Димитрије

Кад хоћете нек' и тако буде;
Ја ћу зборит', ви зборите за мном!
(говори а остали за њим)
Боже благи, помени владику!
Твога слугу, нашег господара,
Опрости му свеколике гријехе;
Ако ти је штогод сагријешио? —
По слабости ил' у каквој нужди!
Као човјек у вјечитој борби. —
У нужди се лако и погријеши,
Ради земног уживања сласти
И небесно изгуби се Царство. —
Опрости му, ако може бити?
Што Ћесару даде Стањевиће,
Ђе је Долчи, ни крив нити дужан,

Digitized by Google

Изненада изгубио главу;
Опрости му што Ивановића,
У бој љути издаде у Зети —?
Опрости му што се огр'јешио,
Кад превари побратима свога,
Али Пашу, бега Сточевића;
А најтежи гријех опрости му!
Што погуби толике бегове,
Који бјеху на вјеру задату —
Кад Острога на договор дошли!
С Црногорце да се договоре.
О јединству слози, и одбрани. —
Ту је грдно, без сваке потребе,
Сагријешио теби и народу. —
И остале опрости му гријехе!
Дај му, Боже, по твојој милости,
Покој тијелу и спасење души;
Нек' му она у царству духова,
Вјечно влада и царује тамо,
Као што је и овде на земљи,
Несамртним владао подвигом!

Сви вичу: „Амин"! Попови отворише књиге, а остали одоше на страну. Пошто опијело би очитано у свануће дигоше мртво тијело, и пјевајући црквене пјесме, однијеше и саранише, на Ловћен, и најпосље отпјеваше: „Вјечнаја памјат"! Народ около црквице посједао, једу и пију дању, а главари сјели мало на страну. —

Туро Пламенац

Људи, браћо, што ћу да ви кријем,
Од синоћ ми врзе се по глави,
Што рекосте да није једнако
Владичино и наше опијело,
Што једнаку вјеру вјерујемо;
Па сам себи чисто не вјерујем,
Да су људи и пред Богом равни!?

Digitized by Google

Петар Филипов

И попови нешто се збунили,
Па не знаду шта треба почети;
Но све гледа један на другога,
Ка' да јуче дошли су од коза — !

Војвода Мирко

Не дирајте у наше попове,
Добри су нам, какови су да су;
Они с нама зло и добро дијеле,
А не траже славе ни превласти,
Ка' што чине попови остали —
Који ишту, да им све у цркви,
Блијешти се од сребра и злата;
Да не можеш озбиљно мислити,
Рад чега си дошао у цркву? —
Да л' да мислиш о моћи природе,
И ономе што јој моћ ту даде,
Ил' да гледаш слике мртвих људи,
И попове што по цркви раде,
Ка' да моле милост од некога;
Ког' не виде, и ко их не чује — !

Крцо Петровић

То је само празно шаренило,
И свијетлост која очи мами;
А ум иде камо очи гледе! ?
Право Јакшић река' је владика:
„Док ми буду дрвени путири,
Бити ће ми од злата попови;
А кад буду од злата путири,
Бити ће ми дрвени попови“[1]). —

---

[1]) Горњо-Карловачки Владика Јакшић, римском прелату, који је у вријеме несрећне владавине (за православне) Марије Тереазије, и њеног инквизиторског Генерала Лилијенберга, који је ишао по Далмацији, Хрватској и другим мјестима, и нагонио православне да се унијате, обећавајући им златне путире, и друго; јер у оно вријеме у многим православним црквама, служено је и у дрвеним пути-

Digitized by Google

Стеван Перков

За опијело мож' да буде тако,
Јер Бог није правио опијело,
Но владике и други власници;
Па су ваљда и у том скренули,
Нешто више на својузи страну;
А пред Богом сви су људи равни,
Као и Бог што је пред људима! —

Туро Пламенац

Вјере ове смијешне су работе,
Не можеш им краја уватити,
Ма са које отпочео стране;
Баш ка' да су само удешене,
Рад нечега, чим се људи кваре!?

Стеван Цуца

Свака вјера људска је работа,
С тог' и у њој иде по атару —;
Узми само кад идеш у цркву,
Ће се Божја врши летурђија;
За владике и за великаше,
Бог се моли више но за друге;
Па још многа жеље им се љета,
А за народ чисто ка' мимогред!?

Сердар Мило

Они тако у свачему раде,
Са народом и другим људима,
Ка' што ради злосрећна мађија,
Кад пасторчад поред ђеце гледи.
А о томе казали су стари:
„Своја мајка милује и кара;
А мађија само приговара". —

рима. — За овог владику (Јакшића) прича се: да се је сам отровао, само да не иде Царици Теревији, (која га је, кажу, била посинила) на одговор, што је се противио унијаћењу. —

Digitized by Google

„Мајка кроји, дуго и широко;
А мађија, узано и кратко!“ —
Име, мајка, пуна ли су уста!

Сердар Ђурашковић

Ти знаш добро што говоре људи:
„Свака кука себи више вуче“ —!
Вјеру, закон, ка' и све остало,
Правили су сами собом људи,
Хоћах рећи сами великаши;
Па су све то тако удесили,
Понајвише како годи њима —!
Та несрећна себичност и слава,
Чак и на то још их је навела:
Да измисле вјере свакојаке,
Те да тако раздвоје народе;
Да међ' собом ка' душмани живе,
Да над њима лакше господаре.

Војвода Мирко

Вуку за нос исто као стоку,
Неразумне народе и људе;
Ка' Мухамед грдна варалица,
Што је својим лажним обећањем:
Да ће сваки ко му вјеру прими,
Пошто умре, пошто нестане га —
Уживати сва земаљска блага,
Која може човјек замислити!
И Урије некакве ђевојке —?
Што им пара у љепоти нема;
Што се човјек од погледа њина,
Као восак покрај ватре тали?!
Па му тако многе незналице,
У надању свога благовања;
Лажну вјеру у незнању своме,
Пригрлише као да је права —!
Тако многи варају будале;

Digitized by Google

Право оно казали су стари!
„Обећање лудом радовање!“

Крцо Петровић

Боже драги, да чудне глупости,
Патити се за живота свога,
А по смрти чекат' уживања,
Ил' некаква раја и блаженства?!
Кад иструне и кад нестане га,
То је глупост, којој равне нема.

Сердар Мило

Неваљалци, Бог их јако клео!
Буд се људи дијеле говором,
И некијем природним нагнућем;
Туд их вјером гадни себичњаци,
Раздијелише, те их омразише;
Један другом да сад не вјерује,
Ма му овај звијезде с неба скида.

Војвода Миљан

Право збориш, тако је Сердару!
Стотину сам размишљао пута,
Шта ће рећи, да једнаки људи,
Једног рода и једног порекла,
Па рад вјере и њених обреда,
Међу собом гложе се и мрзе;
Ко ту злобу међу њих усади:
Бог га клео црн му образ био,
И овога и онога свијета!

Новица Церовић

Није другач, узми само Христа,
Што је свијету очи отворио;
Са науком својом освештаном:
Да свак' позна Бога и истину,
И да свога поштује ближњега,
Као себе или кога свога;

Digitized by Google

Вјерују га, на више начина,
Сваки тако како годи њему,
Ријетко који како треба право;
Па се с тога међу собом мрзе,
Један другом да поваде очи. —
Да их питаш, рашта тако раде,
Ни један ти казат' не би знао?!

Крцо Петровић

Свадили се Патријарх и Папа,
Ради своје несретне превласти,
Папа шћаше да се више слави,
Па у томе несрећном заносу —
Подло дрзну, те вјеру измијени,
И посија грдно међу људе:
Злобу, завист, и гадну неслогу,
Да их прати цијела живота!

Ђорђе Петровић

Глупост људска опаке је ћуди;
Славољубљен кад се ко опјани,
Не можеш га ничим изтријезнити — !
Папа шћаше да га зову људи:
Намјесником Христовим на земљи!
Да га славе подобно вишњему:
А реп[1]) му се по пепелу вуче!
Ни Патријарх ништ' не бјеше бољи,
За такове гадне себичњаке,
Презрење је малена награда!

Стеван Цуца

Просто било што варају људе,
Кад се слијепо преварити дају,
Као ђеца на шарено јаје;
Ал' непросто што их силом гоне,
Да вјерују оно чега нема,
И свршују што их понижава — !

---

[1]) Од аљине.

Digitized by Google

Стеван Перков

Слушао сам ђе причају људи:
То је, веле, у Шпанији било,
И у Риму код некаква Папе,
Да рад вјере и њених обреда;
Грдне муке људма удараху —,
Да им само одкуд видиш слику;
Сва би ти се кожа најежила,
Жалио би што се зовеш чојком,
И што облик носиш човечији — !

Туро Пламенац

А да, чоче, и ја сам слушао:
Да су Папа и један влаћалац,
Што каљају свј'етску историју,
Недостојним својим именима,
Јеронима, и славнога Хуса,
На згаришту рад свог властољубља,
Као сува дрва сагорели — !
Само за то, што Хус право рече:
Да је Папа ка' остали људи,
И у свему да је њима раван — !

Сердар Мило

Зар њих двоје, могоше њих двоје,
Савладити па још сагорети?
А да њима ђе бијаху руке;
Да с' одбране од таких варвара?

Стеван Цуца

Ка' њих двоје, што збориш, вјере ти?
Они нијесу ни прстом макнули;
Но су само заповијед издали,
Неразумној око њих свјетини,
Што је вјером лажно отрована;
Па је она богомрско дјело,
Извршила у незнању своме:
Да угоди Папи с поповима!

Digitized by Google

Такови су, Христа и Сократа,
И остале св'јетске учитеље, —
Удварајућ' себе власницима,
У незнању лишили живота.

Крцо Петровић

Боже драги, да грдне срамоте,
За род љуцки, који лишен није,
Свог разума и својијех чула;
Па се даде од неког пустога,
Наговорит', да свршује дјела;
Што каљају љуцко достојанство!

Стеван Перков

То су подле, неразумне слуге,
Гадног ропства и пустог тиранства,
Животиња у љуцком облику — !

(долазе попови)

Сердар Мило

Највећа је на земљи несрећа,
Кад се вјером, без свог убјеђења;
Руководе народи и људи,
Па рад вјере зло чине другоме,
Ка' што раде многе незналице.

Архимандрит Димитрије

Ман'те, људи, таке разговоре,
Незналице оставите на страну,
Човјек мора нешто вјеровати;
Јер кад ништа не би вјеровао,
Он би био раван животињи,
У сусједству што с њим обитава!
Па и код ње, нешто назире се:
Што на вјеру и захвалност личи,
Зар да човјек од ње буде гори — ?!

Поп Ристо

Сваки човјек, којим разум влада,
Мора имат' неког убјеђења;

Digitized by Google

Што вјерује и за чим се креће,
Бар' свог ради душевног спокојства;
Ил' онога што га на то креће — !

Перо Томов

Вјеровати што разум допушта,
И имати свога убјеђења,
Може сваки, и нек му је просто;
Ал' због вјере мрзити другога,
И другоме чинити неправду,
Ка' што чине многе незналице,
Није вјера него је заблуда — !

Војвода Миљан

Не бринем се, нити ми је стало;
За туђинске вјере и заблуде, —
Док је мени крснога имена;
И док ми је вјере православне,
Која брани правду и слободу,
Часно зове народе и људе;
Да свак' позна Бога и истину,
И да љуби својега ближњега
Као себе или кога свога — !
Ову вјеру и моји су стари,
Поштовали, нијесу се кајали !

Архимандрит Димитрије

Добро збориш и друкчије није —
Многи мисле вјера није ништа,
Пост, молитва да су безмислица;
Јер не могу да увиде сами:
Да пост љуцке укроћава страсти,
А молитва ум човечији буди,
Да се може право размислити:
О свакоме предузећу своме;
А вјера му постојанство даје,
И улива за будућност наду — !
Да противства може савладати — !

Digitized by Google

И незгоду сваку истрајати — !
Без вјере би и без сваке наде,
Мучан био живот човјечији — !

Поп Шпадијер

Ђе на вјеру забораве људи,
И ђе страсти разум овладају,
Тамо умно настаје растројство,
Слога друштва тамо изгуби се?
Изгуби се љубав ка ближњему;
Тамо сваки у свом предузећу,
Не пазећи, срља лакоумно —;
И за оним повести се даје,
Ко га мрзи и о злу му ради;
Као Станко Црнојевић Иве
Што похули на вјеру ришћанску,
За турскијем пође обећањем;
Па и прође као нико његов. —
Ко зло пође, он на горе дође.

Војвода Мирко

Слушао сам ђе причају људи,
За некакве свијетске научаре,
Што су, веле, мудри и паметни;
Они кажу: да је вјера крива,
Човјечанетво што не напредује,
И што нема правде и слободе!?

Архимандрит Димитрије

Јесу мудри; али зборе лудо!
Коме вјера може закратити,
Чинит' добро својему ближњему,
И бранити правду и слободу?
Ка' што учи вјера православна;
Но је криво пусто властољубље,
И себичност смијешана са страшћу;
А ђе разум и поштење влада,
Ту су слабе и сила и вјера,
Да човјека од добра одврате.

Digitized by Google

Стеван Цуца — Арх. Димит. —

Добро збориш, вјера није крива,
Јер она је једина идеја,
Која умно узвишује чојка,
И уноси љубав међу људе;
Ал' су криви Хоже и Попови,
И фратрови њихови другови,
И остали што се вјером служе,
Што рад славе и своје користи;
Направише од вјере занате,
А од Цркве створише тржишта;
Па у њима продају молитве,
Много скупље но Јевреји злато! —
И за мртве арач узимају,
Који многе плаћају будале,
Сујевјерно у надању своме;
Као да ће мртвом олакшати,
Што је давно веће иструнуо
И у друге пријешао стихије! —

Странац

Још је горе што варају народ,
И уче га да свакога мрзи,
Који вјеру не вјерују њину;
И ко Папи или Мухамеду,
Не вјерује, нити им признаје:
Да су они мимо друге људе —.
С тог' и данас многе незналице,
На срамоту деветнајестог вијека —
Иду Папи, па му се клањају;
И некаква траже благослова,
Од самртна, себи равна чојка —,
Јој' се од њих само разликује:
Са дугачком на себи хаљином,
И што брије браду и бркове —!
Тај благослов плаћају му скупо;
У надању да се дочепају,

Digitized by Google

Некакова раја и блаженства — ?
Ил' да барем у Календар дођу ! ?

Војвода Мирко

Још и данас има незналица,
Што у своме вјерскоме сљепилу,
И глупости помијешаном страшћу.
Мрзе браћу, и остале људе,
Који вјеру не вјерују њину ;
Али ваљда наступит' ће вријеме ? —
Кад ће разум науком и знањем ;
Савладати страсти и глупости,
И кад ће се свуда у свијету,
Без разлике вјере и говора :
Узајамно штоват' човјечанство ! —
А нек' збори како ко умије ;
Ђе ко воли, нек се богу моли — !
Човјечанству то ништа не смета.

Крцо Петровић

Ком' је вјера преча од човјештва.
Трагови му нечовјештвом смрде !

Стеван Цуца

Просто било кад неко вјерује,
Што му разум вјероват' налаже ;
Ал' непросто кад неко вјерује,
И клања се себи равном чојку !
Ил' нечему, не зна ни сам чему ! — ?

Стеван Перков

У Азију, ил' ђе не знам, тамо ? —
Кажу људи, клањају се сунцу ;
Па сам сто пут', опрости ми Боже !
Размишљао о томе у себи,
И свагда сам при томе остао :
Да је боље клањати се сунцу,
Рад' његове животворне снаге,

Digitized by Google

Него мртвим. равним себи људма,
Ил' нечему, не знаш ни сам чему?!

Прдо Петровић

Сваку сатвар сунце оживљава.
Без њег' ништа опстат' не би могло,
То је снага бића у природи;
Коју снагу Богом називамо —!
Сунце грије без разлике људе;
А не пита ко је какве вјере,
Нити пита, како ко говори,
Но све грије, и живот му даје —!

Архимандрит Димитрије

И Сунце се само покорава,
Сили оној што природом влада!
Путујући небескијем сводом,
Дању један, ноћу опет други,
Свијет грије, и живот му даје:
Од Искона тако вјечно траје;
И трајаће у бескрајност вјечно! —

Новица Церовић

Све је тако као што велите:
Само јоште рад бих био знати,
Што попови моле за мртваца,
Да вјечиту Бог му даде памет!
Па сам себи не знам разјаснити;
На што памет мртвоме човјеку?
То изгледа као загонетка;
Одгонетнут' што не може нико!?

Архимандрит Димитрије

Па то није тешко погодити,
То су жеље да спомен мртвоме,
Кроз вјечита остане времена,
У потомству што по њем остаје:
Да прелази с једног на другога;

Digitized by Google

А тиме се жеља изјављује:
Да се мртвом умножи потомство.
Што ће своје претке спомињати,
Сјећат' их се кроз вјечна времена!

Сердар Мило

Тако нешто може и да буде;
Јер жељом се спомен не подиже,
Но дјелима, која људи памте! —

Војвода Мирко

Ко мож' дати вјечну памет чојку,
Ако он сам не створи је за се;
Чинећ' дјела достојна вјечности,
За живота док је међу људма!?

Сердар Мило

Добро збориш, тако је, Војводо!
Човјек живи док му спомен траје,
Докле жива спомињу га уста;
А астало ништа вјечно није,
Све се губи у току времена —?

Вук Врчевић

Није тако вараш се, Сердару!
Све је вјечно што је у природи;
Само облик мијења у времену,
Из једнога тежи ка другоме,
Ил' се враћа првобитном стању;
Вијек будући да борави тамо:
Докле опет позове га вријеме,
Да се крене новоме животу,
Материјом што му живот даје,
Други нови облик себи ствара;
Тајним путом хитра Електризма!?

Стеван Цуца

Ваздух, вода, зима и топлота,
Свему оном је што у природи;
Живот даје и облик му мијења,

Digitized by Google

Од искона тако вјечно траје,
И трајаће у безкрајност вјечно — !

Вук Врчевић

У природи ништа ново нема,
Нити когод створити га може;
Нит' што старо може уништити.
Нема ништа ни више ни мање.
Но све једно замјењује друго;
Једно пада, а друго диже се,
Једно гине, а друго настаје —;
Једно другом живот позајмљује,
Рад вјечности једног и пругога;
Природа је вјечна у свачему — !

Архимандрит Димитрије

Све је тако као што велите:
Али опет нешто бити мора,
Што је свачем закон означило!
По коме се у вјечности креће,
То порећи баш не може нико;
Осим лудог, што не зна мислити. —

Крцо Петровић

Има нека у природи сила,
Што покреће у вјечном трајању,
Васиону и све у њој што је — !
Ми ту силу Богом називамо;
Па и опет имаде будала,
Што поричу Бога у природи — !

Војвода Мирко

Бог је једно што је и природа;
Одрицати Бога у природи,
То толико исто значило би:
Биће, бићу, и моћ правој моћи,
Одрицати без сваког разлога — !

Digitized by Google

Поп Лука

Међу људма има и такијех,
Који плитко о свачему суде;
А шћели би да покажу свијету,
Да и они нешто мислит' знаду — !
Па трабуне што им на ум дође,
А о чему, ни сами не знаду — !

Архим. Димитрије

Ђе ће бити прашина једнака,
Сили оној што свијет испуњава — ?
Ђе ли човјек маленијем умом,
Да испита цијелу Васиону,
Што јој краја ни почетка нема;
Те да сазна оно за чим тежи,
И да позна Бога у природи — ?!

Стеван Перков

Вала Богу, што им није раван;
Јере би га на суђење звали;
А какво је код људи суђење,
Може и прав изгубити главу! —

Лазо Пророковић

Многи до сад изгубише главу,
Рад' истине, правде и слободе;
Ал' и сјајан спомен оставише,
Да их слави с поносом потомство;
А тиране презире с незнањем,
Неправедно што их осудише. —

Туро Пламенац

ада они што другима суде,
аражени страшћу и незнањем;
римајући мито и поклоне,
а' слушајућ' несретне власнике;
ад онима што истину кажу —
еправедно изричу пресуду;

Digitized by Google

А не мисле да их куну људи,
И да ће их постигнути клетва:
Ил' њих саме, или им потомство;
Јер Бог ником дужан не остаје —!
За такове одавна се каже:
„Ће овлада завист, себичност, незнање;
Ту зликовци већи осуђују мање“.

Вук Врчевић

Ће безумље мјесто ума влада;
А ум блуди у мраку незнања,
За такога све је сакривено —,
Камо л' неће што је узвишено;
Њему је Бог ка' остале ствари,
Такав грди и Бога и људе!
А кад дође у какову нужду,
У несрећу или какву бједу;
Он се сјећа Бога и свачега,
У животу што је учинио. —
Од зла стрепи а добро тјеши га! —
За то мудри казали су људи:
„Чини добро, па се за то не кај“;
„А зло чини, па се томе надај —!“

Поп Шпадијер

Бог не хаје што зборе будале,
О његовој сили и божанству;
Но их просто и гроото посматра,
Као отац заблуђелу ђецу —
Па се смије кад играју жмуре!

Архим. Димитрије

Божија је сила превелика,
Познат' Бога и његове чини;
Испитати постанак и биће,
И најмање у природи ствари,
Ту запире сво људско познање,

Digitized by Google

Поп Ристо

Ко ће Божја прозрети чудеса;
Ко сазнати природне тајне,
Што се чојку често изненада:
Појављују с краја на крај свијета —?
Таке тајне, и остат' ће тајне;
Јер их човјек испитат' не може.

Стеван Цуца

Природа је дубока наука,
Такови се још родио није;
Ко би мог'о да је сву испита,
И да сазна све њезине тајне. —
Она собом позива човјека,
Да се њеном величанству диви! —

Војвода Миљан

Кад је тако, да се поменемо!
Тог највећег у природи бића,
Да му славу и пошту одамо!
Рад његове безграничне моћи,
И љубави к' свима створовима —!

(устаје, устају и остали)

Архимандрит Димитрије

Добро збориш, нека буде тако!

скида капу, збори, а остали за њим

О, ти вјечна у природи сило!
Што те смртни Богом називају,
И траже те, али узалудно —
У пучини пространих небеса —!
Једно мало љуцко ништавило,
Прашиница међу мировима:
Упиње се из петиних жила,
Хоће силом да ти сазна својства!
Да те види у пространству твоме,
Што свијет читав собом испуњаваш —!
Засиону којој краја нема; —

Digitized by Google

Испуњаваш својим чудесима,
Којима се умно човјек диви! —
Ја те тражим, а ти ми се јављаш:
Сваког часа на сваком кораку;
Свака сатвар и свако саздање,
Што се стави на углед преда ме,
Тебе јавља у облику своме! —!
Као што си вјечност у природи,
Одредио свима створовима;
Тако нек' је и теби вјечноме,
Вјечна слава и вјечита хвала!
И прах праха мојега будући,
Нек' те слави и хвалу ти даје!

Сви

Хвала нек' је том невидном бићу!
Што је свијет, и све у њем што је,
Тако моћно, дивно устројило,
И свачему закон одредило —
По коме се у вјечности креће,
А границу не може да пређе —!

Крећу се и одлазе.

У СКАДРУ

Осман Паша Бошњак

сам собом

Из Стамбола кад полажах амо,
Утврдо сам ријеч Цару дао:
Да ћу Црној Гори дохакати,
Ма то било на какови начин.
Цар ми даде и хазне и власти,
Да наредбу сваки моју слуша,
И да трошим колико ми драго —
Пуне двије прођоше године,
Како дођох, а ништа не свршиx,
До пријеваром што узех Лесендру. —

Digitized by Google

И примамих на силу новаца,
Неколико кучкијех главара,
Да мирују, и да не помажу,
Црној Гори, кад се бије с Турци;
И сад видим да се Карадагу,
Ничим другим досадит' не може;
До преваром и са поклонима — !

Долази Марко Раичев из Сеоца

Марко

Помаже Бог, честити везире!
Сваком оном ко му право служи —

Осман Паша

Бог и теби помогао, Марко!
Какав абер доносиш ми саде;
Да те није пратио владика,
Да падишу за цара признаје — ?

Марко

Владика ме сад пратио није.
Нит' ће више икога пратити;
Он је синоћ доцкан преминуо,
Већ га данас свуда оплакују.

Осман Паша

Добар абер, што си га донио,
Зато ајде у каве одају,
Па пиј каве, и пуши дувана;
Кад с' одмориш онда амо дођи!

Марко одлази **Осман Паша** сам собом

Саде треба само похитати,
Да новога (владику) не изберу брзо,
И радити на свакоји начин, —
У избору да се посвађају.
А код Срба то баш није тешко;
Позајми им, или подај пара,
С којим збориш, само њега хвали —

Digitized by Google

А остале куди, оговарај — ;
Па што хоћеш можеш учинити ? —

Марко дође, Осман Паша наставља :

Теби, Марко, сад треба новаца,
Па да радиш што сам ти зборио — ?

Марко

Ти знаш, Пашо, што говоре људи :
Да кључеви од сребра и злата
И гвоздена отварају врата — !
С Црногорци да се што уради ;
Ту се хоће повише памети — ! ?

Осман Паша (за себе)

Сад је вријеме да се што уради ;
Или сада, или већ никада — !
Нећу жалит' ни трошка ни труда !

Даје Марку кесу с новцима

Ти сад гледај како боље знадеш,
Ако у том срећа те послужи,
Бићеш срећан ти и ђеца твоја ;
А већ знадеш шта треба чинити ;
И коме ћеш што од тога дати,
Само хити, да не буде касно — !

Марко примајући кесу.

Што узмогу све ћу учинити,
А кеса ће зборити за мене ;
А ђе кеса прозбори са златом :
Ту занијеме сваколика уста !

одлази, пошто је одмакао :

Зар је Марко памет изгубио ;
Што сам треба, да другима даје — ! ?
Кад он хоће да превари мене,
Онда ј' боље преварити њега ;
Варалицу треба преварити,
И ту нема никакве срамоте.

Digitized by Google

Осман Паша (задовољан)

Силна сабља свеца мухамеда,
На коју се обратила страну,
Свуд је славно и побједоносно:
Својој слави отворила врата!
Само јоште ова шака људи,
У стијенама, тврђи него стијене —!
Остадоше до данас упорни,
Турском дину за вјечну поругу —!
Само саде ако ми упали;
Да међу се свадим Црногорце;
Радо ћу те походити. Ћабо,
И клањати свецу Мухамеду;
Мјесто три пут, на дан по шест пута!

Долазе два Куча

Први Куч

Стрико Пашо, нек' ти је на здравље!
Ево дођох, донесох ти овна,
Да ти празне не долазим руке.

Други Куч

И ја вала донесох ти овна,
Међу овце не бјеше бољега!

Први Куч

А да, чоче, није од мог бољи?
То ће знати сви чобани наши! —

Други Куч

Ја донесох, ка' што треба, овна!
А ти си му баш донио.....—?

Осман Паша

(утиче им у ријеч да се не посвађају)

Вала једном, и вала другоме;
Донијели сте обојица добро!
Ваш је поклон сваки мени мијо;
Ма' то било кокошије јаје —!

Digitized by Google

Даде сваком по један полован Бињиш, и по десет бешлука.

Ово ће те раздат' сиротињи,
Нека знаде да се и ње сјећам.

Први куч

Стрико Пашо, аманат ми божји,
Да с' ришћанин, би се посветио,
Колико си добра учинио,
У невољи јадној сиротињи!

Осман Паша

Зар се Турчин посветит не може? —

Први куч

Вала за то још нијесам чуо,
Да се кадгод Турчин посветио;
До ришћанин што се клања крсту,
И вјерује у Исуса Христа! —

(Долази Хожа)

Осман Паша

Баш је добро што долази Хожа,
Он ће знати, па нека вам каже;

(Хожи)

Кажи, Хожа, право аманати!
Да л' се Турчин посветити може? —

Хожа.

Ка' не може, честити везире;
Ти бар' знадеш толико шехита,
Што су дину својски послужили,
Па их Алах на ријеч пророкову,
Прославио рад правога дина — !
Сви остали од другијех вјера,
Код Алаха баш ништа не вриједе, —
И сви би се до сад ископали,
Но мухамед моли се Алаху,
Да их трпи још некоје вријеме;

Digitized by Google

Неће ли се како покајати,
И поклонит' свецу Мухамеду;
Којим само Алах бегенише,
Своју свету ријеч говорити — !?
И ако се не покају брзо,
Нека знаду што још нијесу знали —
Бит' ће скоро њихово скончање.

Други Кучи

Вала Хожа, право да ти кажем:
Све што збориш, ништа не вриједи;
И ако си језам изучио — !
Нијеси пророк, а нешто проричеш — ?
Прије Христа да си то зборио,
Мож' да би ти ко и вјеровао;
А овако залуд тупиш зубе,
Јер то веће свак у прсте знаде
Да по Христу сви пророци лажу — !

Кучи одлазе, пошто су одмакли један другом:

Да смо ваздан на пазару били,
Не би скупље продали овнове!

Осман Паша

Хожи

Кажу људи и псето признаје.
Кад му човјек кору љеба баци —;
Ово с тобом и једе и пије,
А о злу ти непрестано мисли — !
Колико су добили Бињиша,
И бакшиша од самога мене;
Да су други би се потурчили,
Они у брк ругају се дину — !

Хожа

Да овога проклетог Милета,
Што Србином себе именује,
Не бијаше у овим земљама;

Digitized by Google

Цио свијет, колико га има:
Клањао би пророку и дину — !
То је народ, коме нема равна,
У јунаштву и задатој ријечи.
Не би наша на Косову војска,
Ни код Варне разбила ђауре;
Да Бранковић и један и други,
Ријеч задату одржали нијесу. —
Турке не би Ћесар потиснуо,
Из Будима и земље Угарске,
Да међу њих не бјеше Србаља.
Док ми с њима у дослуку бјесмо:
Турска сила грозила је свијету — !
И чуј добро што ћу ти казати:
Да зло свако што Турчина снађе,
Кад то било, од Срба ће доћи — ?
С њима треба у дослуку бити,
Па нам неће нико наудити — !

Осман паша

Добро збориш и мудар си хоџа,
Са Србима и њиним јунаштвом,
Ко се јоште користио није ?
Све на њину штету и срамоту.
Кад би Срби савладали себе,
Савладат' их не би мог'о нико:
Кад би они побједити шћели,
Домаћега душманина свога;[1])
Тешко б' било њиним душманима !

У БЕЧУ КОД ПРВОГ МИНИСТРА

Долази министар гроф

Први Министар

Ви ми, грофе, рано долазите,
Биће ваљда са важном новости — ?

---

[1]) Завист и неслогу

Digitized by Google

Министар Гроф

Има новост, ал' је врло мала,
Не вриједи ни да се спомене;
А камо ли да се о њој збори! —

Први Министар

Новости су Грофе, различите,
О већима много зборе људи,
Те се човјек знаде управљати;
А за мале слабо који мари,
И ако се може догодити,
Да су оне од већих важније;
Па за то бих ја желио чути,
И ту малу новост, какова је? —

Министар Гроф

Ова новост није тако важна,
Да би на се пажњу обраћала;
Црногорски умро је Владика,
А владу је, веле, оставио:
Неком малом Зеки Станковоме,
Име право њему је Данило.

Први Министар

Ви велите, да је новост мала;
А не знате да мож' бит' велика,
Ако на њу просто посматрамо,
И пуштимо да тим иде путом? —!

Министар гроф

Ја и незнам какова би тајна
У тој ствари сакривена била;
Што у Црној Гори догађа се:
То је њино да се о том брину,
А не наше што посла имамо,
У пространој нашој царевини,
Састављеној из разних народа? — !

Digitized by Google

Први Министар

Ваш одговор чудно ми изгледа;
Ако сами добро не видите;
Ви у другог доглед позајмите — !
Те да мало дубље загледате,
У будућност, шта нас у њој чека,
Ако посла за њу не спремимо! —
Без Хрвата, Срба и Словака,
Без Словена, Чеха и Пољака;
Без Мађара и нешто Румуна;
Што би била данас Аустрија? —
Само једна мала Кнежевина!

Министар Гроф

Све је тако, као што зборите,
Али само не могу да појмим,
Црна Гора и будућност наша,
Какву везу међу се имаду?

Први Министар

То је оно што ви још не знате;
Ако ћете просто да вам кажем,
Ви ме онда добро саслушајте. —
Турском Царству пропаст примиче се;
Сами Турци спремају је себи;
А Србија свог већ има Књаза;
Црна Гора има свог Владику,
Природни су они насљедници,
Већег дијела турске Царевине. —
Осим нове — садање — Србије,
Цијела Босна и Херцеговина,
Црна Гора, и Србија Стара;
Далмација, Истра и Хрватска,
Славонија Сријем и Барања,
Банат, Бачка и Македонија,
Све је Србин и Српског порекла;
Свуда тамо крсно име служе. —

Digitized by Google

Кад то било у једно ће доћи,
Јоште пређе ако буду мудри,
И ако се међу собом сложе;—
А садањи њихови владари,
Ласно ће се и без сваког труда;
Међу собом моћи погодити, —
Кнез ће примит' од земље управу,
А Владика управу црквену,
Снагу Српску у једно скупити;
За нас биће опасни сусједи!—

Министар Гроф

Та Кнежева погодба с Владиком,
Не тиче се наше царевине;
Ради тога можемо безбрижно,
И по дану ка' ноћу спавати —!

Први Министар

Варате се, драги пријатељу,
Тако плитко кад о том мислите;
Ви још Србе добро не познате,
Та у нашој само Царевини,
Има Срба више милијуна —;
Не рачунећ, у томе Хрвате, —
И остале народе словенске —
Што су са свим сродни са Србима;
Једнака им прошлост и будућност,
И једнака имају начела —?
Сваки своме нагиње племену,
То ће исто и са њима бити —
Ако с' само једном опамете? —
Наша срећа што су још несложни,
И са вјером што су поцијепани,
Тежи би нам од Москова били.

Министар Гроф

Ви рекосте да им вјера смета,
Да се сложе и да се сједине, —?
А то може трајати за време,

Digitized by Google

Док се једном опамете људи,
И увиде да су они браћа,
По говору и свему другоме;
А од вјере да немају вајде —
Онда вјера сметати им неће,
Да се сложе и да се сједине,
Те да буду велики и славни,
Као што су и претци им били —!
Брат је мио које вјере био! —

Први Министар

Док то буде, тад нас неће бити.
Међу њих је давно посијана,
Од попова, завист и неслога —;
То сад треба само подгријевати —
И недати да се искоријени;
Па је наша будућност сигурна! —

Министар Гроф

И кад би нам све опасни били,
Шта се може у томе чинити,
Да опасност таку избјегнемо? —

Први Министар

Сад је вријеме, а прилика ту је;
Само да се њоме користимо:
Руском Цару треба са жаљењем,
Доставити ту смрт Владичину,
Том приликом треба споменути:
Да би добро и праведно било,
Црна Гора да добије Књаза;
Јер она је својијем јунаштвом,
То одавна веће заслужила —!
Глас ће овај без икакве сумње,
Неслроде као Нијемац прави,
Одобрити, једва дочекати!
Данила ће предложит' за Књаза;
Цар Никола то ће уважити,

Digitized by Google

И Данила Књазом поставити,
Црне Горе и осталих брда. —
Онда јоште само нам остаје,
У Бугарској и у Румунији,
Да наш човјек[1]) на управу дође. —
Тим смо онда славно одржали,
Над Русима и над Словенима —;
Већу битку но на бијелој Гори,
Над Чесима у нашој прошлости,
И у Пољској кад је подијелисмо —!

Министар Гроф

Ваша Свијетлост, нека ми опрости!
Што тај рачун чудно ми изгледа,
Мало прође за Србе рекосте:
„Могу бити опасни сусједи“? —
А овамо опет им желите,
Да добију још једнога Књаза!? —

Први Министар

То је оно што треба да знате,
Да их треба у овој прилици,
Раставити са земаљском власти;
Слабу слогу међу њих разбити,
А послије бит' ће с њима лако,
Кад већ почну сваки себи вући;
Онда само треба им по каткад,
Час једноме, час другом говети;
Или једном нешто повладити,
Што другоме неће бити право.
Међу се их тако завађати,
Да се кољу ка' црвени мрави, —
Њина свађа добро ће нам доћи,
Јер свако зло, само себе једе!
Поред тога у свакој прилици,
Сребро, злато, не треба жалити! —
Многи од њих на' то су лакоми.

---

[1]) Њемац.

Digitized by Google

И не знају да себе продају; —
А све оно што им на то дамо:
Па послије кад их ослабимо;
И себи их тако потчинимо? —
Сто пут, ћемо од њих наплатити! —
„За злато се купују робови“!

Министар Гроф

Све је тако, а и разлог ту је:
Но да они неће осјетити,
Па ће онда труд у залуд бити?

Први Министар

Од тога се не треба плашити;
Јере Срби нјесу добри за се,
И ако су храбри у јунаштву; —
Сваки хоће да је паметнији,
И шћео би да се нешто пита, —
Па у томе замишљању своме,
Смета оном што би кадар био;
Да поведе унапријед народ. —
Докле мудри народи и људи,
Преузносе своје великане,
Ради своје славе и користи;
Дотле они из глупе пакости,
Дигну на њих дрвље и камење! —
У њих нема ваљанога Чојка,
Кога сами оцрнили нијесу, —
Из зависти и пустог незнања,
Грабећи се за власт и за благо —
Мјесто мудрих и паметних вођа
Често пута у незнању своме,
За главара изберу будалу —
Који не зна ни сам ђе је шупаљ? —
И због тога, са њима је ласно; —
Још је лакше што су повјерљиви. —
Само реци да си им пријатељ,

Digitized by Google

Па куд хоћеш можеш их повести —!
О њима се као и Хрват'ма,
С правом оно изговорит' може:
„Добре слуге лоши господари“ —
А такви су у опште Словени. —
Поред тога треба још да знате:
Све државе што нас окружују,
Сваким даном себе више снаже,
И шире се ма на коју страну,
Аустрија баш никуда нема;
Јер је она од свуд опкољена,
Са силнијем туђим државама.
Само једно за нас је остало,
Пут на Исток да себи крчимо —,
И да Турке тамо замијенимо;
А то само постићи можемо,
Подбадањем тамошњих народа,
Прот' Турака и вјере њихове;
И међу се да их завађамо —!
Па је дужност сваког државника,
Немачкога рода и порекла,
Да ратује и јавно и тајно,
Прот' Славенства и слоге њихове;
И наш Ћесар када круну прима,
Заклиње се пред светим олтаром:
Да ће радит' противу Славенства,
И противу вјере православне!

Министар Гроф

Кад је тако радо ћу чинити,
Све што Ваша Свјетлост налаже ми!

Први Министар

Сад на пос'о, да не закаснимо!
Гвожђе коват' ваља док је вруће,
Јер по ладном бадава ћеш туђи;
А циљ средство свако оправдава —!

(одлазе)

Digitized by Google

У ПЕТРОГРАДУ

Неслроде чекајући Аустриског посланика, сам собом

Једва чекам да ми веће дође,
Те да чујем каква је то новост,
О којој ми има говорити — ?
Мора бити нешто изванредно,
Да се код њих тамо догодило;
Кад он жели тако у хитости,
Да о томе са мном разговара.

(долази посланик, **Неслроде** наставља)

Добро дошли, племенити Кнеже!
Ваш ме хитан захтјев узнемири,
Па вас чекам да разберем шта је?
Да се није опет што десило,
У Италиј' или у Мађарској? —

Посланик

Ваша Свијетлост, све је у нас мирно,
Сваки ради све што му се каже? —
Великаши Мађарски су с нами;
Ако од њих ко на страну пође,
Ми му одма очи замажемо,
Са титулом Грофа ил' Барона — !
А они су доста славољубни;
Па је тиме свршена работа!?
(Још је лакше што их непрестано,
Са осталим нашим народима,
Завађамо на сваком кораку;
Те их тако једне спрам другијех,
Непрестано у шкрипцу држимо, —
И тако се са самима њима,
Користимо кад потреба дође!
Од Чеха се плашит' не морамо,
Јер су свуда измијешани с Нијемцем
Њих попови као и Пољаке,

Digitized by Google

Уздом вјере, добро су притегли! —
О слободи или о јединству,
Слабо од њих когод и помишља!?
Једни Срби што би са Хрвати,
Могли бити још за нас опасни;
Међу собом кад би сложни били!
Ал' и они срећом су несложни,
Међу собом вјером поцијепани;
Такмаче се о неко првенство,
А о слози или о јединству,
Далеко су једни од другијех. —
О јединству они много зборе.
Много зборе, али мало творе:
А што створе то брзо покваре.
Вјера им је преча од јединства;
А попови на нашој су страни. —
Једни само јоште Талијани,
Што нам чине често неприлике;
Ал' помоћу овијех другијех,
И њих свагда ласно савладамо! —

Неслроде

А оно сте ваљда дошли за то:
Да „Свештени сајуз" притврдите?[1])

Посланик

Сумње нема, наша Царевина,
У трајање „Свештеног Сајуза,"
И наклоност Сверускога Цара. —
Као јемство у томе нам служи:
Наше сродство са Рускијем двором.
У ком Нијемци превагу имају.
Већ сам чуо, као и ви што сте:
Црногорски умро је Владика,

---

[1]) „Свештени Сајуз" од 1815 год. између Русије, Аустрије и Пруске био је корисан само за Аустрију, а за све Словене, нарочито јужне, био је највећа несрећа.

Digitized by Google

А владу је, веле оставио,
Неком малом Зеки Станковоме,
Име право њему је Данило! —
Црној Гори ми смо пријатељи?!
Па мислимо да би добро било:
Црна Гора да добије Књаза;
То је она својијем јунаштвом,
За толико стотина година,
Заслужила у потпуном смислу! —

Неслроде

Ваша ријеч свака има мјеста,
А данашња само доликује:
Увиђавном једном државнику;
А односно вашег пријатељства,
Биће ваљда ка' оно за Боку? —
Пријатељски што им је онако:
Баш на правди Бога одузесте! —
У осталом са вашим мишљењем,
Ја у свему потпуно се слажем;
А не сумњам да ће Император,
То мишљење и сам прихватити? —

Посланик

До Цара је да учини добро,
Црној Гори и народу њеном? —
Мој суверен он ће са радошћу,
Царску жељу у том помагати! —

(клања се и одлази.)

Неслроде (сам собом)

Мислио сам мора бити нешто,
Кад он тако долази ми хитно?
Но се чудим, од куд изненада,
Да он дође на такове мисли? —
Пут на Исток, на ком Српски народ
Од Црнога до Сињега мора,
Као бедем непрелазан стоји;

Digitized by Google

Зараније треба прокрчити,
И култури отворити врата! —
Као Нијемцу дужност ми налаже:
Нијемцима свуда помагати,
Да првенство добију у свијету,
С тога ћу то саопштити цару
Па нек' ради што за добро нађе?! —

(Цар Никола разгледа мапу; метуо прст на Цариград, па сам собом)

Доста треба да се дође овђе!

(Вуче прстом преко Азије)

Волим овуд него преко Беча,
Куда ми је Кутузов рекао;
Ако само буде ми могућно? —

(долази му Неслроде, **Цар** њему)

Што ми добро доносите, кнеже,
Је ли тамо све у Пољској мирно;
Је ли војска Кавказ умирила? —
Што се чује са реке Амура? —

Неслроде

Свуд је мирно војска напредује,
Ка' што жели Ваше Величанство! —

Цар Никола

Какве гласе имате са стране,
Јесу л' добри, или су сумњиви?

Неслроде

Са свих страна добри стижу гласи,
Понајбољи с Аустриског двора,
Посланик ми јутрос Аустриски,
Јави за смрт Владике Његуша! —
И рече ми, што се нада' нијесам:
Да би добро и праведно било,
Црна Гора да добије Књаза!
То је рече, својијем јунаштвом,
Већ одавна она заслужила. —

Digitized by Google

Цар Никола

Па кад тако жели Аустрија,
Ви Данила предлож'те за Књаза! —

Неслроде

По налогу Вашег Величанства,
Дјело ово бит' ће извршено.
(одлази)

Цар Никола сам собом

Знам ја дивно, што се хоће тиме? —
То је масло Кнеза Метерника;
Да у власти он раздвоји Србе,
Те их тако завади међу се:
Да у њиној свађи користи се — !
Аустрија пошто пото хоће —
Да приграби Балканско тропоље;
А не мисли шта је може снаћи — ?
Ништ' се не зна шта је несталније,
Да л' та земља, ил' на њој народи — ?
Когод тражи да Балканом влада,
Он сам себи главобољу ствара;
Јер те земље чудна је судбина —
Сва је она крвљу попрскана:
Од вијекова, од када се памти,
Око ње се борише народи,
И ломише копља и оружје —
Неки од њих земљу притискоше,
И владаше, ал' за кратко вријеме —
Све на силу блага и оружја,
Па сви опет они у времену,
Изгинуше или их нестаде;
А остаде Балкан народима,
Који на њем вјековима живе. —
Ти народи са својим јунаштвом,
До сад многе славом окитише;
Ал' су они и узрок пропасти,

Digitized by Google

Величине Римске империје,
Византије, и моћне Перзије;
Па и сада с' својим постојанством,
Са прегнућем, и својим јунаштвом,
Турску силу ломе и сатиру.
Зар је мало Аустрији било? —
Неправедно што је приграбила:
Унгарију, Ческу и Хрватску,
Далмацију, Пољску и Словачку,
Славонију, Крањску и Истрију,
Италију, Српску Војводину;
Но још хоће и таку услугу!?
Пуштићу је нек' се тјеши тиме,
Докле и њој црни петак дође —!

Неслроде у својој соби сам собом

Да предложим њему на потврду,
Цар ми рече: Данила за Књаза,
То је више него што ја могу —!
Црна Гора није ми у власти;
Црногорци никог не слушају;
Него раде што је воља њима.
Већ толико стотина година,
Самовољно собом управљају;
Јер над собом никог не признају!
До што само воле се с Русима,
Ради своје вјере православне;
И што Руси ка' и Црногорци,
Мрзе Турке и бију се с њима!
С' тог ми треба писат' Голицину,[1])
Да углави тамо са народом:
Па да они моле се за Књаза;
А цар ће га веће поставити —!

(написа и испрати писмо)

---

[1]) Бившем руском консулу у Тријесту.

Digitized by Google

НА ЦЕТИЊУ

Скупио се народ и главари да чују Владичин тестаменат. Јеремија Гагић, долази и носи запечаћено писмо, зове главаре да га отворе да се народу прочита.

Гагић

Нека дођу од земље главари,
Да отворе овај Тестаменат —,
Што по себи остави Владика;
Да свак чује што у њему пише —.

(Главари дођоше и отворише Тестаменат)

Данило — гласно —

Чуј народе и чујте главари!
Што Владичин Тестаменат каже:
Да послије приговора нема;
Скин'те капе и добро слушајте,
Да јад кога не би задесио.

Гагић

(чита на глас)

„Слава теби што нам свијетлост јављаш!
Теби слава непостижни Боже — !
Што судбином љуцком располажеш;
Свему дајеш вјечност у времену — ?
Да те с' сјећа и хвалу ти даје — !
Теби хвала, теби нек' је слава!
Ти си мене био узвисио — ?
Да народом маленијем владам;
Што с' одвоји од свога племена,
И што не шће ником робовати — !
Него се зби у ове кршеве,
Да сачува вјеру и слободу;
Од онога дана чемернога,
У који је на пољу Косову,
Јадно Српско пропануло Царство!
Са неслоге Српских великаша,
Због зависти проклетога Вука;

Digitized by Google

С неразумства Српског Цар Лазара,
Што Милоша неправо искара, —
И укори бољег међ' добрима — !
Ја сам завјет, који ми је свети,
На аманет, Петар оставио? —
Сачувао до данашњег дана,
По данас га, вјечни Боже теби!
На аманет и милост остављам;
Да га чуваш и управљаш њиме.
Ти сачувај Црногорски народ,
И све Србе, ђе се који нађе — !
Сачувај их молим ти се Боже!
Сваке муке и душманске руке,
А највише од српске неслоге! —
А по томе ђецо Црногорци
Сви главари и сви капетани,
Сва племена и цијели народе! —
Пошто нам је у тал допануло,
Да с' кољемо и крв пролијевамо,
Да кајемо изгубљено царство!
И светимо Косовске јунаке?! —
Ваљда за то што Балшић не шћаше,
Ка ни други српски великаши;
Због зависти спрам Кнеза Лазара,
Са народом ићи на Косово,
Да се тамо покољу с Турцима,
Те да српско сачувају царство!
Већ га 'нако упустише срамно,
И предаше поганим Турцима!?
Пошто нам је вељу. остануло:
Да с' кољемо и крв пролијевамо;
И пошто смо у ове кршеве,
Већ толико стотина година, —
Са змијама и са орловима,
Другујући рађе нег' с Турцима! —
Сачували вјеру и слободу! —

Digitized by Google

Не жалите крви ни јунаштва,
И по данас да то сачувате! —
Коло среће једнако с' окреће:
Бог је река' а иде вријеме,
Са временом долази слобода;
Са слободом ускрснуће царство!
Благо оном који то доживи?!
Сви живите у братској љубави;
Осветите свакога јунака! —
Са Ћесаром буд' те пријатељи:
Не би л' вам се у нужди нашао,
Рад хатара Русискога цара,
А Турцима никад не вјерујте! —
За живота дост' сам учинио;
И у српству тпомен оставио,
Црној Гори стека' пријатеља,
Само глајте те их сачувајте! —
За Турке сам спремио сокола,
Маленога Зека Станковога, —
Ви и народ послије моје смрти,
Слушајте га, као мене што сте, —
Да би тако вазда срећни били! —
А по томе, ђецо Црногорци.
Пошто душа оставими тијело, —
На Ловћен ми кости однесите:
Њих у цркву тамо сараните,
По адету нашем ришћанскоме!
Да и мртав више људи будем,
Као што сам у животу био;
— — — — — — — — — —
Тестаменат ја овај написах!
Мојом руком а по мојој вољи,
Богу вазда нека буде слава!"

(Неки главари незадовољни, гунђају народ се почео колебати.)

Digitized by Google

Стеван Перков

Излази ни сриједу и јасно говори.

Чуј народе, и чујте главари!
Од вазда је у нас тако било,
Ког Владика остави по себи,
Да управља земљом и народом;
Томе у нас поговора нема!
Сви сте чули како книга гласи:
И ја вељу, друго бит' не може;
За то онда нек' остане тако!
(вичу нек остане тако!)

Стеван — Данилу —

Здрав Данило, нек' је у добри час!
И за тебе и за Црну Гору,
И све српство колико га има;
А за турке и душмане наше,
Нека буде грдна погибија! —
Бог ти јаки у помоћи био,
Да сачуваш образ и јунаштво,
Црној Гори и Српском народу! —

(Љуби Данила у руку, а Данило њега у чело; послије Стевана народ и остали главари чине то исто; прави се шенлук и вата се коло.)

Коло

Црна Гора, гнјездо соколова,
А крваво љуцко разбојиште;
Шаке земље у свој теби нема,
Што је љуцком не напоји крви.
Сва зла мучна и невоље љуте,
Што су слабом намијењена чојку;
Од Косова ти си претурила,
Чувајући образ и поштење,
И бранећи вјеру и слободу,
Ту аманет што ти остадоше!
Кад се сјетим колике се силе:
Раздробише о твоје стијене!

Digitized by Google

Ишчезне ми Шпарта и Атина,
И негдашња величина Рима — !
Кад се сетим твојих витезова,
Што витештвом својијех мишица,
Силе љуцке гордо надмашише — !
Темистокла онда с Милцијадом,
Ханибала са Сцитијем римским;
Испод себе гледам у прашини — !

Новица Церовић

Чујете ли браћо Црногорци!
Како народ дивно ране лијечи,
Онијема што му задобише;
Чувајући образ и поштење!
И бранећи правду и слободу — !?
Какав спомен чини јунацима,
Што падоше на пољу бојишта;
За крст часни, вјеру и слободу,
Који траје докле сунце гриј е! —

Ђорђе Петровић

Без јунаштва и без сваког труда,
Без зла сваког уживајућ добро;
И трпајућ' на гомилу благо! –
Није ласно спомен оставити;
У потомству, које дјела суди,
И свакоме по заслузи даје;
Ком' благослов, а коме проклетство! —

Перо Томов

Добро без зла не б' имало цијене;
Зло без добра ни знало се не би?
Једно другом оно цијену даје! —

Архимандрит Димитрије
(наздравља са чашом у руци)

Боже благи што дивно надгледаш!
Свеколико твоје сазданије,
И дајеш му радост у животу;

Digitized by Google

Ти си Црну Гору узвисио! —
И ближе је подига' небеса,
Да се њоме, ка' ђететом мајка,
Позабавиш, кад ти воља дође? —
Благослови данашње веселье!
Добром срећом а у добри часак;
Нека буде за сву Црну Гору,
И све српство ђе год обитава! —

(Данилу)

Здрав Данило Бог ти помогао!
Да оснажиш малу Гору Црну;
Да се Српство цијело уједини,
За времена твоје владавине;
У јединству да цијело узвикне:
Сили твојој нек' је слава Боже!
Која вјечно Србима помаже.

(опет се чини шенлук)

Коло

Послије кише земљи сунце сијне;
Послије плача свагда радост бива —;
Црној Гори радост највећа је:
Кад се чује јека од гусала,
Ил' се чује цика од пушака;
Ил' кад небо силом грома свога,
У висини пролама облаке —,
Јере онда с људима планине,
Веселе се, па у тој радости,
Једна другој додаје веселье — !
А како су ове наше горе,
Уздигнуте, и ближе небеса;
Радује се с њима и небеса;
Бог се смије чисто му је мило,
Задовољно кад гледа створење! —

(Чини се шенлук и по трећи пут. — Народ се разилази.)

Digitized by Google

У ТРСТУ КОД ВУКОВИЋА ТРГОВЦА

Вуковић, (жени Мари)

Чујеш жено, ну поспреми кућу,
Имаћемо одличних гостију. —

Мара

Какови су то одлични гости,
Те им треба кућу поспремати?

Вуковић

Кнез Голицин руски Амбасадор,
Жели да нам учини посјету!

Мара

Вала Богу биће нешто ново,
Кад се и он већ једном накани,
Да нам почаст такову учини;
А за кућу што ми наручујеш,
Може дође кад год му је воља;
Наша кућа вазда је спремљена,
То је образ сваке домаћице!

Вуковић

Имаш мјеста што говориш тако:
Кућа, (кажу) не стоји на земљи,
Него стоји на вриједној жени;
Чојк у кући свакидашњи гост је —
Он печали, жена кућу кући;
Она диже и кућу и народ —.
Благо земљи и благо народу,
Ђе су добре и паметне мајке!
А тешко је ђеци и народу,
Које своја не подиже мајка;
Ту ни ђеце ни народа нема!?

Голицин (долазећи)

Помози Бог, драги пријатељи!
Извините што узех слободу,
Да вам тако дођем изненада,
И тиме вам учиним досаду?

Digitized by Google

Вуковић

Ваша свијетлост добро сте нам дошли!
За такове добре пријатеље,
Наша кућа вазда ј' отворена.

Мара (наставља)

Мило нам је кад сте достојали,
Кући нашој почаст учунити,
Кад би тако могли срећни бити,
Да нам чешће такову досаду,
Учините макар изненада,
Би нас тиме јако обве-али!

Голицин

Е па добро кад баш то желите,
Прилика се ето указује,
Могу лако да вам опет дођем.

Мара

Ако до нас та стоји прилика,
Ми ћемо је радо испунити,
И вечерас ако је по вољи — ?

Голицин

Баш вечерас долази нам амо,
Зеко Станков, именом Данило;
Црној Гори господар будући:
Он путује у нашу Русију,
Да на себе чин монашки прими;
Црногорски да буде Владика,
С тога мислим да би добро било —
Да у вашем дому конакује,
Да му у част спремимо забаву,
Ђе ће бити веселога друштва,
Обојега пола и узраста —
Нека пређе бар напари очи,
Док се није одрекао свијета —
И примио чин монашки на се!

Digitized by Google

Вуковић

Преизредно, ја пристајем на то:
Ка' да једно обадва мислимо,
Позваћемо и Квекића Марка,
Са госпођом и ћерком Даринком;
И још неке друге пријатеље,
Да весело вече проведемо! —
(Мара и Вуковић ужурбали се да госта услуже)

Голицин (сам за себе)

Чин је први већ извршен добро.
За други се треба побринути;
Па је онда све у своме реду. —

Домаћинима

Што је више отменијег друштва,
Тим ће бити и забава боља;
Све је дакле сад у своме реду,
И ја одох да се за то спремим.
(клања се и одлази)

Мара (Вуковићу)

Ја сам рекла, мора бити ново —
Јер су ријетке његове посјете.

Вуковић

Опет ми је од свег срца мило.
Што је у том сјетио се мене;
С тог не жалим ни трошка ни труда,
Владаоца својега народа,
У јунаштву што му пара нема —
Дочекати у свом обитељу,
То је дика за сваког Србина.

Мара

Јесте дика, и мени је мило,
Ал' ту друго нешто бити мора? —

Вуковић

Што би било, што будалиш жено?
Човјек жели да се провесели,
Кад је така испала прилика.

Digitized by Google

Мара

Ка — је, да је, ту је нешто друго!
И до сад су овуд пролазили,
Црногорске владике Његуши;
Ал' се њима дочек не жељаше,
Као што се жели за Данила. —

Вуковић

Ето видиш какове су жене,
Дуге косе а кратке памети!
Да ли не знаш да је још Данило,
Свијетски човјек а није калуђер;
Још се није одрекао друштва,
Па не мора да се од њег' либи!?

Мара

Здравље, срећу, и беријет Боже!
Што је било то смо већ виђели,
Што ће бити то ћемо виђети —;
Ал' су жене прилично лукаве,
Па се лакше досјете лукавству,
Без ког' није ни ова работа? —
У осталом и мени је мило,
Зака ј' Србин и од српског рода;
А не туђин као у другијех!

Вуковић

Срби у том јоште су паметни,
Неће своје да срамоте старе,
Нити хоће да пристану на то:
Да им жена, или туђин влада,
Него себи бирају владаре,
Од свог рода и од свог порекла;
А потомци славнијех предака,
Дивне Шпарте и мудре Атине,
Каравлашке и Карабогданске,
(И осталих некијех народа)
Без обзира на част рода свога,
Код толико својијех синова,

Digitized by Google

Потомака славнијех предака,
Узму швапче, ил' какво латинче,
Да над њима на срамоту њину —
Господари како му се хоће!
Као да је њима намијењено,
Да на свијету они господаре;
А остали народи и људи,
Да им служе и вољу им врше!?

Данило

(Долази и рукујући се с Вуковићем и Маром)
Добра т' срећа господин Вуковић!
Рекоше ми: да сте вољни били,
Да у вашем дому конакујем,
За све вријеме док се бавим овђе;
Па да бих вам жељу испунио,
Ево дођох са свом мојом пратњом —
Ако буде какова досада,
То је чисто ваша воља била! —

Вуковић

Ваша свијетлост добро сте нам дошли!
Господара јуначког народа,
Као што су браћа Црногорци,
Дочекати у свом обитељу;
То је дика а није досада,
Наша кућа, и све у њој што је,
Вашој вољи и вашој наредби,
Нека служи докле год сте овђе —
Прве слуге биће домаћини.

Данило

Мило ми је поносим се тиме,
Што сам Србин и од српског рода,
Јер свак Србин воли господара,
Од свог рода и од свог порекла;
А туђина као госта прима. —

Digitized by Google

Мара

Гостопримство српска је врлина:
Своје воле, туђега не мрзе —
А најволе свога господара,
Ако јоште он правицу брани,
И свој народ од зла заштићава,
Чувају га ка очи у глави;
Дан му славе кад се је родио!
Може владат' стотину година, —
Кад би само дугог вијека био. —
Кад застрани, нико за њ' не мари! —

Данило

То је дужност свакога владара,
Да свој народ од зла заштићава,
И правицу да свакоме даје;
А неправду гони и тамани,
Па ма она од куд долазила,
И ма коме намијењена била.

Мара

Јесте дужност, право говорите,
Ал' у Срба у том је недаћа,
Јер су у њих ријетки владари,
Што су сјајан спомен оставили;
Да их слави с поносом потомство:
Но свако зло и свака несрећа,
Што је народ српски сналасила,
Неразумно дјело је владара,
И њихових грабљивих власника —.

Данило

Па и опет то је од незнања,
Ил' нехајства самога народа;
Јере владар он је један човјек
А народ је сила на свијету;
Што он хоће, то и владар ради.
И зато се право оно каже:

Digitized by Google

Какав народ, такав му и владар,
Какав владар, такви му власници;
Ко је какав он такога нађе,
Како ради, тако ће му бити! —

Кнез Голицин и Белушко (полицај комесар у Трсту) долазе.

Голицин (здравећи се са Данилом)

Радујем се вашему доласку,
Са Србима што станују овђе;
Сијателство жели у Русију,
Да на себе чин монашки прими,
Црној Гори да буде владика?

Данило

То чињаху и моји ђедови,
Који Црном Гором управљаху!

Белушко

Ваша свијетлост зар није греота:
Да се човјек у цвијету младости,
Свега свијета одрече и људи;
Па с' обуче у црно одијело,
Да се каје цијела живота,
Сам од себе што је учинио —?

Данило

Зло чинити није ништа тешко;
Но је тешко добро учинити,
Јер добро се не чини без жртве —
Док сам себи не учиниш жао,
Не мож' другом добра учинити;
Једнаки су и хатар и сила!

Голицин

То је воља а није насиље;
С тога треба сваки за времена,
Да о своме будућем животу,
Размисли се и овако ради,
Што ће бити за њега корисно,

Digitized by Google

И за што се покајати неће;
Јер помоћи од кајања нема.

Данило

Догађа се господине кнеже,
У свијету и таких прилика,
Да судбина с чојком располаже;
Те по неки рад општега добра,
Мора себе жртвом учинити,
Исто тако и ове су ствари! —

Голицин

Много пута и то се догађа;
Али овђе такав случај није,
С тога мислим да би боље било;
Да будете Књаз у Црној Гори,
Ка' што земље имају остале,
Господара што није владика.

Белушко

Стари Срби рекли су одавна:
„Мрка капа то је зла биљега".
Па је боље а и паметније,
Црна Гора да добије књаза,
Да управља земљом и народом;
А владика нек' се моли Богу,
И нек' људма врши летурђију! —

Данило

Кад би било то у мојој вољи,
Пристао бих са обадве руке;
А овако шта се зна чинити,
Мораш радит' што ти није воља,
Па и оно што је с правом твоје,
Мораш туђој вољи покорити.

Голицин

То је чисто сад у вашој власти,
Нека само Црногорски народ
Замоли се цару Николају,

Digitized by Google

Да вас он сад постави за Књаза;
Па је онда све свршено тиме.

Мара (Голицину)

Чудим вам се што зборите кнеже;
Трн у здраву ногу забадате — ?
Једног књаза већ имају Срби,
За другога не треба мислити;
Јер с владаром поцијепа се народ,
Па с' отући један од другога,
Као да су какви прекоморци:
Па свак вуче на својузи страну,
Ка' несложни у јарму волови.
Снагу једну цијепају на двије —
То душмани једва и чекају,
Да их послије једног по једнога,
Могу лакше себи покорити —.
Лијепа је за сваког поука,
Синовима краља Светоплука;
О ломљењу једног ил' у снопу,
Или пруђа или ма што било;
Турци Србе са неслоге њине,
Покорише те их учинише,
Петвековним својим робовима —
С тога држим да не би требало,
Ни мислити о другоме књазу;
Него велим најбоље ће бити,
Да остане ка' што до сле бјеше;
Па ако би Бог и срећа дали:
Да се Српски умудре прваци,
Да поведу унапријед народ,
Да се једном народ ослободи —
Онда ће се ујединит' лакше:
Кнез ће примит' од земље управу;
А владика управу црквену,
Неће жалит' један на другога;
Нит' ће један другом завидити,

Digitized by Google

Јер ће бити за њих обојицу,
Доста власти, славе, и господства – !

Голицин (за себе)

Који ђаво сад донесе ову,
Да ми квари већ свршено дјело? —

(Мари)

Истина је да имају Срби,
У Србији већ једнога књаза,
Ал' он данак још Султану плаћа,
И његове слуша заповјести;
А Црна је Гора самостална,
Сама собом од Косова влада;
Па јој с тога припада првенство!

Мара

До је оно што злој срећи води!
Та се нијесу Српски великаши,
Опијени гадним властољубљем,
И завишћу један спрам другога,
Отимали о пусто првенство;
Не би Турци Србе покорили,
Но би Србин свој господар био! —
Што велите да Султану плаћа;
Ако плаћа он ће и престати,
Сем природе ништа вјечно није!

Белушко

Овђе само о томе збори се:
Црној Гори шта би боље било,
Да Кнез влада мјесто калуђера,
Што се собом одрекао свијета;
А кад народ до слободе дође,
На њему је да ријеши првенство,
И слободи да правац одреди —
Ваљда га је научило вријеме
Да постане по сад паметнији? —!

Секретар

Господине лијепо зборите,
Црна Гора да добије књаза;

Digitized by Google

Ал' владике већ толико вријеме
Црногорским владају народом,
То би сада са свим ново било,
Црна Гора да добије Књаза. —
И кад би цар баш пристао на то;
Ал' се не зна шта би река' народ, —
И бил' шћео да пристане на то?

Данило

За народ је то све једно исто,
Владао Књаз ил' влада' владика:
Достојанства промијењено име,
Николико не мијења човјека,
Он остаје онакав какви је;
Као што се збори за курјака:
„Длаку мијења, а ћуди не мијења".

Мара

Достојанство не мијења лице;
Но му само моћ и средство даје,
Да ћуд праву може показати.

Данило

То је прича из старога доба,
„Подај му власт па ћеш га познати!"
И она је најближе истини;
Ал' тој сумњи овђе мјеста нема,
Ђе сам народ по својој памети,
Са судбином својом располаже —!

Голицин

Ко народно има повјерење,
Ка' владика да управља с' њиме,
Тај ће имат тако повјерење;
И за друго име владаоца —
То је само измијењено име,
И власт једна остаје те једна,
Ма каковим звао га именом. —

Digitized by Google

Секретар

О том свему треба размислити,
Па чинити што ће боље бити;
А прошлост је добра учитељка,
За народе као и за људе,
Кад се њоме користити знаду — !

Белушко

Сваким даном напредује вријеме
Са временом напредују људи;
Напредују земље и државе,
Па је нужно да и Црна Гора,
Са временом унапријед пође!
У времену оклијевања нема —
Оно тече не чека никога,
Ко закасни оставља га лађа! —

Мара

Нијесу залуд рекли наши стари:
„Да је ткати као што је зјати,
И творити као говорити,
Све би снаше оћевене биле!“.
Голом влашћу унапријед се нејде,
Но мудрошћу, слогом и прегнућем.

Петар Филипов

Ваш разговор чисто ми изгледа,
Као што се за некога прича:
Да је спрема' живу зецу ражањ!
Ви зборите а ни један не зна,
Шта ће рећи Цар Никола на то;
И шта мисле о том Црногорци — ?

Голицин

Све што хоће Црногорски народ,
Цар Никола то ће учинити,
Не треба вам у том двоумити:
Да је тако виђећете сами,
Црногорци нек' од своје стране,

Digitized by Google

Само за то цару замоле се;
А цар ће то одмах учинити,
За све ово ја вам чашћу јамчим! —

Данило

Е па добро, кад тако зборите;
А ми онда да кушамо срећу!
Цар Никола ако то не хтедне;
Нека буде на вашу срамоту!?

Голицин

Нека буде на моју срамоту.

Данило (секретару)

Господине напишите писмо,
Да га Петар носи на Цетиње,
И преда га мојим главарима:
Нека они напишу прошење,
На руског Цара Николаја,
Да он мене признаде за Књаза —!
Јер владици то се не пристоји,
У свијетске мијешати се ствари,
Ни крв људску собом пролијевати;
Но се молит' Богу истиноме,
За спасење и слободу људи —
Као што се њему пред олтаром,
Завештао без ичије силе —.
Нека писмо одмах испрате ми,
Јер на њега чекати ћу овђе. —

Секретар написа писмо, које Петар Филипов узе и оде. Марко Квекић долази са женом и ћерком Даринком и здравећи се са Данилом

Марко

Мило ми је што сам тако срећан,
Да поздравим српског господара,
Црној Гори владику будућег!

Digitized by Google

Данило

И мени је од срца мило,
За остало, књаза ил' владику,
Виђећемо, конац дјело краси —
А будућност у Божјој је руци! —

Квекићка

Боље књаза него ли владику;
Јер владика усамљено живи —
А свак' онај који се родио,
И у друштву вијек пробавио,
А ничим се није одужио —
Ни природи, нити човјечанству,
Боље да се ни родио није,
Да не вара себе и другога — !

Данило

То су рђе, слабодушни људи,
Кој' се плаше рада и трпљења,
Што је свачем закон у природи,
Одредио заради живота!
Јер живот је борба и трпљење;
А без тога пролази ка сјенка,
Што по себи не оставља трага — !

Даринка (рукујући се са Данилом)

Драго ми је поносим се тиме:
Што донесе прилика и вријеме,
Да у друштву Српског господара,
Црногорског јуначког народа,
Неколико проведем часова!

Данило

И ја себе за срећнога сматрам,
Да с налазим у такоме друштву,
Што ме тако радо окружава!

Даринка оде с мајком у другу собу а Данило гледећи за њом.

Дивна ли је да јој урок није!
Да се рани соком од цвијећа,

Digitized by Google

Она љепша не би могла бити;
А Соломон да ју је учио,
Паметније не би говорила!
Ако Бог да те се здраво вратим,
У Русији срећа ме послужи? —
Нећу другу но ћу њу узети,
За супругу себи за живота,
Ма с њом знао живот изгубити;
Ил' чувати у планини овце! —

НА ЦЕТИЊУ

Главари сједе и разговарају, долази војвода Петар, даје Данилово писмо војводи Мирку, који пошто га прочита говори осталима

Војвода Мирко

Ево књига пише ни Данило,
Да му другу књигу опремимо,
И да у њој замолимо Цара,
Да Данила постави за књаза;
Јер се вели не ваља владици,
У свијетске мијешати се ствари,
Ни крв људску собом пролијевати;
Но се молит' Богу пред олтаром,
Као што се њему завјештао —
Он ће вели на књигу чекати,
У Тријесту, ђе с' налази саде!

Лаза Пророковић

Какву књигу, и каковог књаза,
Напомињеш господине Мирко —?
Јели ти се ваљда досадило,
Човјечанску уживат слободу;
Па сад тражиш бољег господара,
Но што бјеху владике Његуши? —

Сердар Ђурашковић

Каква Књаза што зборите људи?
То су крупне нечовесе ствари,

Digitized by Google

Не треба их овлаш узимати. —
Просто не знам шта се хоће тиме,
И ко му то први напомену?

Ђорђе Петровић

Шта се хоће, зар је тешко знати;
Човјек неће да буде владика,
Но би шћео да буде владалац,
Чини пробу, ако украше му —?
А што велиш ко му то спомену;
У свијету је доста учитеља,
Само мало што мисле паметно,
И поштено ка' што би требало! —

Сердар Мило

Говорите исто као ђеца,
Која собом управљат' не знаду;
Но требају некога јачега,
Ради ране и ради одбране!
Овај народ јоште од Косова,
По одласку Црнојевић Ђурђа,
Није шћео другог господара;
До што сам је слушао владике,
Као Богом дане светитеље,
Ради клетве, и рад' благослова — !

Перо Томов

Црна Гора имађаше свога,
Господара Црнојевић Ђурђа,
Ожени се некаквом Латинком:
Из Млетака доведе је амо,
Да благује и да господари;
Али она као женска глава,
[illegible]е могаше заборавит' ласно,
[illegible]летачкога сјаја и господства?
[illegible]ћ и њега стара обрлати,
[illegible]де с њоме, а остави земљу! —
[illegible] тог доба већ триста година,

Digitized by Google

Ка' владике земљом управљају,
Без зазора и без поговора;
Са народом земљу очуваше,
И у земљи вјеру и слободу!
Сад хоћете да имате књаза,
Ка' владици да му се клањате!?

Машан

Клањати се бољему од себе,
Паметније од себе слушати;
Не би била никаква срамота,
Ал' клањати се себи равном чојку,
И слушати некога на силу;
То се ничим не да оправдати —!

Војвода Мирко

Не треба се од тога плашити,
Минуло је оно старо вријеме:
У ком људи себи равном чојку,
Клањаху се ка' некој светињи.

Сердар Мило

Ка' минуло што збориш војводо?
Зар не видиш куд се год окренеш,
Да је човјек тиранин човјеку? —
Ни по јада, што то онђе бива,
Ђе мнозина једног савладају,
Ту он мора шћео ил' не шћео!
Све чинити што се њима хоће,
Али ево гријеха самртнога,
Ђе мнозину један тиранише;
И то онај ког' изберу сами!?

Новица Церовић

Тиранише јере му се може:
Изберу га за свог господара,
Моћ и благо цијела народа,
На „Бог душа“ у руке му даду —

Digitized by Google

Да поштено рукује и ради,
Он послије ка' да је његово —,
Власт и благо народно раздаје,
Како коме и колико хоће,
Тим набавља себи присталице,
Пришипевље гадне чанколизе;
С њима ради што год му је воља,
Било коме ил' не било право. —

Иво Раков

Није другач већ тако управо:
Узми само неког сукметицу,
Који не зна десет набројити!
Штап кметовски кад узме у руке,
Па се с њиме кроз село упути;
А он ти се тако накопечи,
Као јуне каде под пласт дође,
Па га силом хоће да разбуче —!
Не зна лудо да ће му требати,
Кад мећава завеје са снијегом,
Равна поља брда и долине —!
Сваки му се уклања са пута;
А он сваког попријеко гледи —
Тешко оном који се усуди,
Па му рече да неправо ради!
Кад он такн може да се дује,
Ја шта раде остали главари,
Што су много силнији од њега?!

Војвода Миљан

То је онда смијешна работа,
Кад се неко преко воље трпи,
Без кога се може ласно бити;
Ил' се може бољим замијенити.

Крцо Петровић

Кад је тако што га онда трпе,
И пуштају да им тако ради?

Digitized by Google

Он је један а њих је мнозина,
Могу ласно да га се отресу!

Ђорђе Петровић

Могу ласно, кад би само шћели,
Хоћах рећи, кад би сложни били;
Ал' неслога што све разорава,
На пут стаје оном што би шћео:
Да тиранству стане ногом за врат.

Иво Раков

Баш је тако ка' што си рекао;
Макни само из ових кршева,
Па ћеш виђет што видио нијеси;
Пуно село ил' варош какова,
Све мушкијех, те дивљијих слика.
По изгледу и по својој снази,
Да су сложни као што су снажни,
И слободни као што би требало —
Би читаву надвладали војску,
А овамо кад им одкуд дође,
Ускогађа ил' какав Балија;
Или каква задрта замлата,
Да власт какву међу њих свршује:
Ма то било против воље њине,
Они онда мјесто да се бране —
Сви од часа ту се пренеразе,
Нико не сме да прозбори двије —
Већ све раде што им заповиједа
Да им рече убили би оца!
Ако ли се који од њих нађе,
Што не може срцу одољети,
Гледајући љуцко понижење;
Те прозбори ријеч нечосову,
Рад одбране правде и слободе,
Они други што се њему равни —
Мјесто да му у помоћ притеку, —

Digitized by Google

Сви на њега устану се листом;
Па помажу душманину своме.
Да га овај злоставља и мучи;
Често пута живота лишава. —

Лаза Пророковић

Ђе се један са њих неколико
Може титрат' како му је воља:
Са имањем, чашћу и животом,
И слободом народа и људи —
Ту ни људи ни народа нема — !

Сердар Мило

Не чудим се гадноме тиранству,
Бијесни људи што другима раде,
Ради своје користи и власти;
Но се чудим другијем људима,
Што им служе и вољу им врше,
Да такова свршавају дјела —
А не знаду да тим чине себе,
Учаснике у туђем тиранству!?

Стеван Перков

Плашљивице подли неваљалци,
Нужда збија у гомилу стадо,
Да се звијеру може одупријети.
Они сами један другог даве,
Да угоде душманину своме,
Удворице ниђе их не било! —

Перо Томов

Ко тиранству угађа и служи,
Да удвори себе власницима,
На другога слободе лишава;
Он сам себи ропства ланце кује,
Он је стока у људском облику!

Војвода Миљан

То је робље својега незнања,
Власничке гадне удворице:

Digitized by Google

Што немају стида ни образа,
Но се подло улагују власти;
Па у нади на добит некакву,
Чине штету својему ближњему —
Да их посље цијела живота,
Други за то коре и проклињу;
А потомци да се од њих стиде!

Новица Церовић

Слушао сам, а гледао нијесам,
Да и таких било је прилика,
Да је отац рођенога сина, —
Кога воли ка' очи у глави —
Жртвовао неситој обијести,
Разузданог каквог готована;
А син војшти на рођеног оца,
На ријеч пусту каквог великаша,
Па му собом живот одузимље,
Не зна јадан, да то данас сутра,
Исто тако њега очекује?!

Иво Раков

Да још дођеш у некоју варош,
Ђе владалац какав обитава:
Би видио што видио нијеси,
Кад он куда од куће се крене,
Или од куд ка кући долази;
Ил' у друго кад долази мјесто,
Звона звоне пуцају лубарде,
Да се народ на то мјесто купи,
Куд ће проћи, или ђе ће стати.
Ту се скупи и старо и младо,
Као стока кад је чобан сваби,
На солило или на метало,
Да слободно не мож' путом проћи;
А кад се он одкуда појави,
Пред њим, за њим, војска под оружјем,

Digitized by Google

Мислио би е се у бој креће!
Око њега силна госпоштина,
Што се знојем народнијем рани.
Све га прати мало и велико,
Бих рекао е се носе крста,
По њивама ради беријета! —
У скупљену кад стигне свјетину,
Сви у грају ка' да се помаме.
Гологлави са капом у руци,
Клањају се, вичу му, живио!
Не мож' вици краја дочекати.
Он пролази никога не гледи —
Онај себе за срећнога сматра,
Ког погледа удостоји свога! —

Лазо Пророковић

Право има што презире робље,
Које не зна себе поштовати,
И цијенити своје достојанство;
Него подло пузи и клања се —
Власницима, себи равним људма,
Без обзира на част човјечанства,
И на своје људско понижење.
Удворице ниђе их не било,
Јер су они гори од душмана!

Туро Пламенац

Чудне стоке Бог их посјекао,
Што свршују што им образ црни;
И поштење пред свијетом кља — ?

Крцо Петровић

Тако раде њему за живота,
Послье њега жена му и ђеца,
У народу томе господаре,
Веле, да је то нашљедство њино!?

Сердар Мило

Авај људи да грдне срамоте!
За род људски што мислити знаде:

Digitized by Google

Ђе се народ у нашљедство даје;
Као да је без разума стока,
Или мртва сатвар нечесова?!

Војвода Миљан

Све што има за слободом тежи,
За њу с' бори и дању и ноћу:
Од постанка док му живот траје,
Јадни човјек да је се лишава:
Самовољно да другом угађа —!

Архим. Димитрије

То је било од кад свијета траје,
И бити ће унапријед тако;
Докле траје народа и људи:
Би ће мудрих, би ће незналица;
Бит' слободних, бити улизица. —

Крцо Петровић

Није чудо што је тако било,
У давнашња прастара времена;
Кад су јоште народи и људи,
По мишљењу нових научара,
Ка' мајмуни неразумни били;
Па су једном слијепо робовали —?
Но је чудо, покор и срамота,
Што и данас народи и људи,
Кад су они науком и знањем,
Близу Бога дошли и чудеса —?
Па и опет робују другоме!?

Туро Пламенац

Народ другом никад не робује,
Но сам себи, или својој страсти,
Ил' незнању са којим се служи,
Па сам собом не зна управљати;
А ко собом не зна управљати,
Онај мора другога слушати
Ако хоће да га зло не нађе —!

Digitized by Google

Стеван Перков

Мала чела и маленн мравак,
Тице, рибе, и све животиње,
Што у друштву међу собом живе:
Све имају своје старешине,
И некога урођеног реда
По коме се оне управљају,
Рад потребе и рад безбедности;
Зар народи да тога немају,
Но да буду гори од свачега — ?!

Архим. Димитрије (Крцу Петровић)

Па то опет ништа ново није,
Но остатак из старих времена:
Што је било опет се понавља,
Исто тако ка' што пређе бјеше,
И ка' што ће унапријед бити,
Докле траје народа и људи! —
Соломон је одавна рекао: —
Што је Пушкин посље поновио —
„Нема ништа, ново под луноју,
„И пређе се лила кров рјекоју,
„И пређе је био такав вијек;
„И пређе је плакао человјек,
„Он и пређе бјеше крајна рока, — мета —
„Лоше страсти, слабости, порока —!

Иво Раков

Ко мож' оног ропства избавити,
Који ропству самовољно служи;
И удвара себе власницима — ?
Све што ради владар с власницима,
Било право или било криво;
Било часно или било срамно,
То све они узносе и хвале!
Још да могу од свијета и људи,
— — — — — — — — — ?
Они би му и то честитали!

Digitized by Google

Стеван Перков

Зар не видиш кудгод се окренеш,
Да је човјек тиранин човјеку,
Један другом слободу спречава,
Ради своје користи и власти.
Или злобе и гадне зависти. —
И ко људ'ма слободу изради,
Од људцкога ропства и тиранства;
Биће други син Божиј на земљи! ?

Војвода Миљан

То би могли да хоће владари.
Кад су тако над људима силни,
И свемоћни као што велите! —

Војвода Мирко

И међ' њима налази се људи,
Што слободу и правицу бране,
Јер и њима мила је слобода;
Али тај се још родио није:
Ко ће људе и свијет удесити,
Да свак право и поштено ради. —

Архим. Димитрије

Мало их је на земљи владара,
Које подлост покварених људи,
Подивљати, и учинит' неће,
Да и од њих постану нељуди!
Поред многих грознијех тирана,
Што их људи спомињу с презрењем;
Спомињу се два добра владара,
Римски Титус, и Аврели Марко,
Што народну цијенише слободу,
И што правду свакоме чинише;
Па и опет спречит' не могоше,
Силно Римско да пропадне царство!
Јер се разврат бјеше угњездио:
Код власника и народа цијела,

Digitized by Google

А то пропаст донијело је царству —
Ка' што рече Милен[1]) у Сенату,
Антонину философу Марку —!
Ту се правда бјеше изгубила,
А слобода бјеше се презрела:
Ни сам владар о њим не могаше,
Ни мислити, камо л' да их штити?!

Крцо Петровић

О слободи како ће мислити;
Како л' може правду заштитити,
Слушајући гадне удворице,
Око њега што се облизују,
Као гладна пашчад око газде;
Да им овај кору леба баци,
Ил' од меса коску оглодану! —

Сердар Мило

Тешко земљи и тешко народу,
Ђе је владар без сваког искуства;
А још теже ђе престо владара,
Окружују и савет му дају,
Неразумни и себични људи,
Ту пропада и владар и народ.

Стеван Перков

Свака земља и свак' народ има,
Доста мудрих, ал' више будала;
А највише има незналица,
Славољубних и себичних људи,
Који вичу а неће да раде;
Него хоће без бриге и труда,
Да се славе, и да уживају,
Гладан народ нека за њих ради,
И нек' своје испашта незнање. —

---

[1]) Словенин — Србин —

Digitized by Google

Лаза Пророковић

Неваљалце треба по брњици!
Не дати им шта хоће да раде;
Јер док мудри склањају се људи,
У надању да ће бољи доћи,
Неваљалци дотле уживају,
И шире се на штету другијех;
За такове право говори се:
„Докле мудри намудроваше се,
„Будале се дотле наживише“. —

Перо Томов

То су људи подли и себични,
Што не маре у свијет ни за кога;
Само њима нека иде добро,
Па ма читав свијет пропануо!
Они друге немају заслуге,
Већ од себе боље облагују,
Код владара и других власника;
Често пута каква изјелица,
Тиранише на име владара —
Безазлене народе и људе,
С тога многи на владаре вичу,
Мислећ' да је то њихово дјело?
Многи владар, ни крив нити дужан,
Ту њихову лажу и злочинство —
Често пута својом главом плати,
Или прође као нико његов! —

Стеван Перков

Нема горе ништа на свијету,
Него кад се тиква покондири;
Неваљалац дочепа се власти,
Кад не може зло да другом ради,
Он зло ради своме господару,
Који му је власт и силу дао —
За такове право зборе људи:

Digitized by Google

Мањ сикиру све у главу туче,
Која га је мањем направила! —

Ђорђе Петровић

Није ласно ка' што неки мисле,
Управљати земљом и народом. —
Још је теже онђе управљати,
Ђе свак' хоће да безбрижно живи:
Да не ради но да заповиједа;
С тога владар треба да је мудар.
Да се неда од никог варати,
Но да чује свачију невољу,
И паметне да саслуша људе,
Ма му ови говорили горко. —
Јер истина обично је горка —.
Да свакоме по правици суди,
Богатоме ка сиромашноме,
Великоме као и маломе!
Да неправду гони и тамани;
Па ма она одкуд долазила,
И ма коме намијењена била!
Њему треба да је свако раван,
Као ђеца оцу паметноме —!

Новица Церовић

Који хоће да другима влада,
Мора најпре да над собом влада;
А ко собом не уме да влада,
И да своје савлађује страсти;
Како може владати мнозини,
Ђе свак' ради чим ће се вајдити;
За другога неће ни да мисли,
Хоће л' бити или неће право —?

Војвода Мирко

Свијет овај чудан је и смијешан,
Не може му нико угодити,
Нит' га когод ујединит може,

Digitized by Google

Био владар, или ма ко био,
Па ма с које отпочео стране!?

Туро Пламенац

Како ће му човјек угодити,
Кад у њему свему колики је:
Код толико милијуна људи,
Не мож' наћи два једнака чојка,
Ни обликом ни да једно мисле? —

Крцо Петровић

Једнакости не може ни бити,
Код ничега што мож' замислити;
А камо ли да буде код људи,
Који нијесу ни у чем једнаки —.
Међу собом ништа равно није;
Лист на гори, цвијеће на дрвећу,
Животиње и на земљи биље.
У ваздуху сва небеска тијела;
Не мож' ниђе двоје наћи равно.
Све то има неке друге знаке —
Разноликост свуда и у свему,
Моћ природе у том се огледа!

Стеван Перков

Природа је моћна и богата,
Нема ништа што јој не требује;
Нити има што јој не достаје,
А све оно што има у њојзи,
То све има и услова свога,
За опстанак и своје трајање. —

Архим. Димитрије

Свијет је овај грдна мјешавина,
Сама борба, нада и трпљење —
Пуста жеља којој краја нема!
Једнакости нити задовољства:
Нема ниђе у цијелој природи,
Ни код људи не може га бити,

Digitized by Google

Јер су њине жеље неједнаке;
Ка' и сами што су неједнаки:
Неки жуде за големим благом,
А неки је с малим задовољан,
Неки гине за ништавом славом;
А неки је презире и мрзи —
Неки вене за красотом лица,
Неки о том не воде рачуна —
Неки чезне за породом драгим;
А неком је досадан постао!
Неки мисле о клетој освети,
А то други називље варварством.
Неког мучи гадно славољубље,
Неки опет задовољство тражи;
Неки хвали што је за кућење,
Неки куди што је за хвалење —
Неки хоће да безбрижно живи,
Неки брине да више заради.
Једном лијепо што је другом ружно,
Једном право што је другом криво;
Један воли на што други мрзи,
Један плаче док се други смије,
Слобода је ропство за некога —
Докле други живот даје за њу!
Неки опет узалудно тежи:
Да испита природу и биће,
А не може испитати себе,
Ни сазнати што му не достаје!
У тој жељи многи помријеше,
Пре времена живот изгубише. —
Нико срећан, нико задовољан,
Свуда жеље и празно уздање,
А себичност и луда сујета:
Више, мање, над свијема влада!

Војвода Мирко

Себичност је паклено порекло;
Ал' је она рођена с човјеком.

Digitized by Google

И мучи га док ју разум сломи,
Славољубље далеко је горе. —

Стеван Перков

Код свачега има себичности,
Јер она је наслеђе природе,
Па је мора и код људи бити;
Она моћно све унапријед креће,
Оживљава и услов му даје,
За нов живот и вјечно трајање.

Војвода Миљан

Што себичност међу људ'ма влада,
Није штета већ корист за људе;
Ако само није прећерана —
Она креће унапријед људе,
Да стварају дела за чуђење,
И природне откривају тајне,
Што би вјечно сакривене биле;
А себичност што је прећерана,
Она собом човјечанство ружи.

Туро Пламенац

Све је тако као што зборите;
Ал' мало пре што Новица рече,
За владара и његове ствари,
Па ми чисто смијешно изгледа:
Како ли се њему не досади?
Гледајући људско робовање,
Коме он сам често узрок бива,
Слушајући гадне удворице!

Сердар Мило

Како му се велиш не досади,
Робови се робовима служе;
А слободан не мисли о ропству,
Већ слободу за свакога тражи!

Digitized by Google

Стеван Перков

И то чудо рад бих био знати:
Како ли он међу њима живи;
Кад сам види да с неправда ради
Коју свако презире и мрзи — ?

Лаза Пророковић

Како живи, као његов нико:
Дању, ноћу, и у свако доба,
Чувају га оружани људи,
Као да је свршио злочинство
Па се плаше да им не побјегне,
Да зла већег не би учинио — ?

Стеван Перков

Жалосно је и то живовање,
Кад се боји на сваком кораку,
Да га неће когод изненада;
Нападнути ка' каквог зликовца.
Ту слободе ни за лијек нема!

Сердар Јоле

Каква може ту бити слобода,
Ђе човјека у сред бијела дана,
Оружије од зла заштићава?
То је ропство а није слобода!

Новица Церовић

Добро збориш тако је Сердару,
Робовање презире слобода,
Сажаљева или му се руга;
А ово је ропство самовољно,
Не достојно љуцког сажаљења. —
Ђе ропство с презрењем се трпи,
човјека на освету буди;
ово је ропство самовољно,
ојих гадних и прљавих страсти,
послије вјечнога презрења!?

Digitized by Google

Крцо Петровић

Давор Боже и таког живота!
То је горе него робовање,
Кад у страу човјек обзире се,
И не смије изаћ' међу људе —
— — — — — — — — —
Чами кући, и дневи и ноћи;
Међу људе не смије изаћи,
Ни слободно живот проводити;
Па и опет поред свега тога,
Код толико својих удворица,
Ни једнога пријатеља нема —
Који би му у очи рекао:
Да то није, ни добро, ни лијепо,
Већ сви оно узносе и хвале,
Што год владар за живота ради;
А посље га спомињу с презрењем!
Добро оно мудри људи кажу:
„Незахвалност, људска је награда".

Ђорђе Петровић

Реп се мјери мртвоме курјаку;
Исто тако мртвоме владару
Износе се дела на виђело,
И право их историја цијени:
Оправдава ил' жигоше срамом!?

Лаза Пророковић

Најпослије за њ' ми није стало,
Кад сам хоће нек сам и робује;
Но је срамно што толики народ,
Поред њега, ни крив нити дужан —
Без пресуде робовати мора!

Сердар Мило

Нек робује тако му и треба,
Кад у себе поуздања нема,
Нити слоге да слободу брани,

Digitized by Google

И да правду од гадне неправде,
Заштићава кад му може бити? —

Лаза Пророковић

Имаш право, а и разлог ту је!
Што се слаби боји од јачега.
То баш није никаково чудо;
Но кад јачи стрепи од слабога,
Читав народ од једнога чојка!
То је онда покор и срамота,
Којој равне у свијет бијели нема!

Војвода Мирко

Није тако као што зборите;
Од владара нико не плаши се,
И они су слабомоћни људи,
Који желе правду и слободу;
Ал' и њима често се догађа,
Да морају слећи раменима,
Јер не могу сили одољети,
Славољубних и себичних људи,
И незнању које свијетом влада! — ?
Но се сваки плаши од неслоге,
И неправде коју другом ради,
Зарад своје власти и користи.
Поштен човјек који право ради,
Слободан је никог не плаши се!
Што велите да славе владаре,
И чувају оружјем у руци;
Ни то није никаково чудо —
Свако добро, и народно благо,
Мора да се оружијем чува,
Од будала и неваљалаца —
У свијету којих има доста.

Крцо Петровић

Себичност је и пуста неслога,
Свему томе и сваком злу крива —

Digitized by Google

Један хоће да слободу брани,
И да правду од неправде штити;
Један хоће, а стотина неће —!
Човјечанство, правда и слобода,
И наука, то је за њих ропство. —

Стеван Цуца

У незнању и пустој неслози,
Свако је зло и свака несрећа:
Узми само наше српске ствари,
Са неслоге својих великаша,
И незнања простога народа;
Српски народ све је изгубио! —
Камо Урош, а камо нам Марко;
Камо Милош, Вељко, Карађорђе,
И толики на гласу јунаци??
Туђа сила, злоба и лукавство,
И домаћа завист и неслога,
Гадна јагма за власт и за благо;
Пре времена све их позобала —!
Са неслоге и зависти клете,
Пропаде нам на Косову царство —
Јадни Срби робље постадоше!?

Архим. Димитрије

Ће наступи умно робовање,
Ту физично сљедовати мора.
И неда се ничим поправити,
До мудрошћу слогом и прегнућем!
Наши стари рекли су одавна:
Свак' је човјек ковач своје среће,
Исто тако и сваки је народ,
Ковач своје среће ил' несреће? —

Војвода Мирко

Ће овлада гадно славољубље,
А себичност међу прекорачи,
И ће људма разлог не помаже;
Ту поправке без батине нема! —

Digitized by Google

Перо Томов

Народ често у незнању своме,
Против себе и мисли и ради,
Слушајући гадне изјелице —
Који вичу и све оно руже;
Што је туђе а није њихово —
Све једнако зборе о народу,
Бих рекао, као да га жале;
А да могу кожу би му свукли! —

Сердар Мило

Риједак је што за народ мари,
Ако нема да сам што уђари!?

Туро Пламенац

Они народ држе као стоку,
Варају га на сваком кораку;
Па народу себе претстављају:
Ка' народне неке мученике,
Бранитеље народнога права —
Тек да народ добију уза се;
Да би могли лакше уживати —
И прљаве задовољит' страсти! —
У усти им правда и слобода;
А у срцу курјак и лисица,
Најгори су што највише вичу!

Стеван Перков

Сваки човјек без науке роб је;
Или туђе, или своје страсти
Исто тако и сваки је народ,
Кад не види код здравих очију,
Нити слуша што му разум каже:
Него срља за туђом памети,
Разузданог каквог готована —
Који књигу учио је за то;
Да не ради но да заповиједа;
И да вара неразумне људе?

Digitized by Google

Таке рђе са својим говором,
И писањем што га измишљају;
Само кваре науку и друштво,
Ка' шугава што ошуга овца,
Цијело стадо кад у њега дође!
Неваљалци држе за врлину,
Када могу своје неваљалство,
Да придену некоме другоме. —

Архим. Димитрије

Пуста љеност, нерад и не брига,
Лакоумно просипање блага;
Сиротињи отац су и мајка. —
Сиротињи никад доста није,
Нит' јој когод надавати може;
Па за то јој нико добар није.

Новица Церовић

Ко не ради он ништа и нема;
А ко нема да се чиме рани,
И да своје подмири потребе —
Он је ил' роб, ил' је варалица,
Ил' је лупеж, ил' насилник бива;
Или проси, да се лебом рани,
Досадан је себи и другоме, —
А ко ради и за посље штеди,
Такав неће имати потребе,
Нит му треба да присваја туђе!
Читав свијет биће њему добар;
Биће ближе Бога и чудеса;
А немање, нерад и небрига;
За свакога ропство готово је! —

Војвода Мирко

Често пута каква надрикњига,
И ладолеж што неће да ради,
Него тражи себи удобности,
Топлу собу, или ладовину;

Digitized by Google

Па одатле напада свакога,
Ко му смета да безбрижно живи,
И узалуд да проводи вријеме,
Да ужива а да ништ' не ради.
Таки хоће да им може бити:
Да и оно међу собом дијеле,
Шта су други са штедњом и трудом,
Зарадили те имају нешто —,
Док су они само уживали,
Узалудно вријеме проводећи!
Па и опет неразумни људи,
За такима лако поводе се,
И свршују што им они кажу;
А на штету себи и другоме!

Крцо Петровић

Исто тако по нека будала,
Славољубљем што је опијена;
Натура се ка' пасуљ на Божић,
За народног неког учитеља —!
Народ учи како радит' треба;
А клони се ка' ђаво од крста,
Тешка посла, рала и мотике!?

Стеван Перков

Клони боме ја шта си мислио?
Јер лакше је перо и артија;
Него будак, рало и мотика! —
Већ и неке узалудне жене,
Што их мрзи да свој пос'о раде:
У некакво писање се дâле,
И читање неко узалудно —
Измишљених некаквих романа;
Што их пишу узалудни људи,
Тек да стеку да се ками ране.
Сиротињи отварају врата!?

Digitized by Google

Војвода Мирко

Што себичан или надрикњига,
Збори за се противу другога;
То још није никаково чудо,
Јер свак воли да безбрижно живи,
Да ужива а да ништ' не ради:
Но је чудо, покор и срамота —
Што их многи у незнању своме;
Ради тога узноће и хвале!
Мјесто да их презиру с незнањем,
Што узалуд вријеме проводећи,
У народу раздор посијаше —;
А они их још у том помажу,
И свршују што им они кажу! —
Узносе их јоште за живота,
А посље им дижу споменике;
А не знаду кукала им мајка!
Да су они свијетске варалице,
И што зборе да све зборе за се.
Наши стари казали су мудро:
Кад су рекли, „да куца не лаје,
Села ради него себе ради“ — !

Ђорђе Петровић

Ђе себичност, нерад и небрига,
Међу људма снажно овладају;
Ту и друге овладају страсти —
А ђе страсти отпочну владати,
И поштење метне се под ноге;
Ту наука ништа не помаже,
До злу само да пут боље крчи —,
Безопасно да се више шири — !

Архим. Димитрије

Са науком и добријем знањем,
Питоме се народи и људи;
А с науком која добра није,

Digitized by Google

Зао човјек постаје још гори;
А будала још више полуди!
Од дивљака, она прави звијера! —

Лаза Пророковић

Каква њива, и каково сјеме;
Такав и плод доносити мора.
Са науком и љуцкијем знањем,
Зло и добро, правда и неправда,
А са њима, ропство ил' слобода,
Напоредо расту ил' падају!?

Крцо Петровић

Зло и добро, то су два близанца,
Сестре су им, срећа и несрећа;
Родитељи, правда и неправда.
Порекло им знање и незнање!
А потомство, ропство ил' слобода!?!

Војвода Мирко

Људи браћо да не дангубимо,
Разговору ниђе краја нема —
Ко ће криву исправити Дрину,
Да не тече тамо и овамо?
Ко ли може оно изравнати,
Што природа изравнала није —?
Тако траје од кад свијет траје,
И трајаће докле буде свијета,
Но свршујмо рад чега смо дошли!

Сердар Мило

Ја већ рекох што мишљах о томе:
Ви чинити како ви је драго,
Само послије да се не кајете;
Кајање је казна без осуде,
Ал' се њиме не мож' користити,
Јер долази пошто вријеме прође!

Digitized by Google

Лаза Пророковић

И мени се бије по памети,
Да би тако понајбоље било —
Да остане ка' што досле бјеше?
Да владике земљом управљају,
Договорно са цијелим народом,
Ви чините како ви је драго — !

Војвода Мирко

Ја мним да ће и остати тако;
Цар Никола врло добро знаде,
Црној Гори што је од потребе:
Он ће радит' што за добро нађе,
Без обзира на то наше писмо,
Не треба нам у том двоумити —
С тога вељу можемо му дати,
И то писмо које од нас тражи,
Да му само не остане атар — !

Крцо Петровић

Кад је тако онда да му дамо,
Па нек ради, што за добро нађе!?

Написаше писмо и испратише па се онда и сами разиђоше

ДАНИЛО У ПЕТРОГРАДУ

Цар Никола сам, долази му Неслроде

Цар Никола

Какву новост сад имате Кнеже?

Неслроде

На вратима Вашег Величанства,
Стоји смјерно и на милост чека,
Зеко Станков, именом Данило
Црној Гори господар будући;
Да с' поклони вашем величанству — !

Digitized by Google

Цар Никола

Пуштите га, нека дође амо,
Да га видим и чујем зборити;
Да л' ће моћи да господар буде,
Црногорском јуначком народу!?

Неслроде отвара врата, **Данило** улази и дајући цару писмо

Добра т' срећа, Царе Господару!
Ево писмо и ја ти се молим;
Да саслушаш и милост учиниш,
Црне Горе народу српскоме;
А вјечитом правом савезнику,
Твоје моћне и силне Русије —!

Цар Никола

(узе писмо чита га гласно)

Свијетли Царе, мили Господару!
Ево има већ триста година,
Ка' владике земљом управљају;
Па са крстом и са јатаганом,
Наше Горе два света символа:
Бране земљу, вјеру и слободу,
Од Турака грдних зулумћара;
Ал' су ова два страшна символа,
Међу собом грдно неједнака;
Јер крст носи љубав међу људе,
А јатаган за осветом жуди —!
Владика је митроносна глава,
И служитељ светога олтара;
Па се, Царе, њему не пристоји?
У свијетске мијешати се ствари;
Ни крв људску собом пролијевати!
Но се молит' Богу истиноме,
Као што се њему завјештао
За спасење народа и људи —!
С тог' те, Царе, лијепо молимо!

Digitized by Google

Да Данила поставиш за Књаза,
Црне Горе и осталих Брда,
Те да и ми једном прогледамо,
Ка' остали народи и људи!

(Данилу)

Ви желите, Црногорци моле,
Да будете Књаз у Црној Гори,
Не владика, ка' што други бјеху,
Петровићи, владике Његуши;
Шта ће рећи та измијена ваша?!

Данило

Свијетли Царе, сад си сам читао,
Народу је веће дотужало,
Слушајуће црне калуђере;
А стојећи све на једном мјесту,
Без надања на будућност бољу? —
С тог' је народ тврдо одлучио,
Да му више калуђер не суди,
Што ее собом одрекао свијета,
Него хоће да му раван суди,
А калуђер нек' се моли Богу,
И нек' људ'ма врши Летурђију!

Цар Никола

Није право да се збори тако,
За онога ко се у зло доба —
Налазио народу на муци;
Јере ваши стари калуђери,
И попови народа српскога —
То једини бјеху раденици;
Учитељи народа српскога,
И одбрана вјере и слободе —!

Данило

Јесте, Царе, истина је права,
Да су наши калуђери стари,
И попови народа српскога:

Digitized by Google

Били вазда добри учитељи,
И одбрана вјере и слободе —;
И сад јоште има таковијех,
Само што су по несрећи ријетки;
Јере царе вријеме се мијења,
Са временом мијењају се људи —?
Какво вријеме такови и људи;
Какви људи, такви калуђери!

Цар Никола

Ти знаш добро, Књазу треба много;
А Црна је Гора сиромашна,
Једва себе да лебом зарани;
А камо ли да издржи Књаза,
Коме треба више но владици —?
Поред тога потребно је Књазу,
Доста војске да има у земљи;
А колико ви имате војске —?

Данило

Ни владике не живе ваздухом,
Но се ране као и књажеви —;
А што пита ваше величанство,
Колико је Црногорске војске?
Има свега до тријест хиљада,
Што оружје може понијети;
И с турцима мегдан дијелити! —

Цар Никола (лаконички)

То је мало за једнога Књаза;
А ја мишљах, у најмању руку,
Бар' стотину да има хиљада!?

Данило (озбиљно)

Шта говори ваше величанство!?
Да ја имам сто хиљада војске,
Као што су моји Црногорци,
Ни ви не би остали на миру —,
У далеком вашем Петрограду —!

Digitized by Google

Цар Никола

(Задовољан одговором, Неслроду)

Мален тијелом, али велик духом! —

(Данилу)

За владику ти си сасма мали,
За то бићеш Књаз у Црној Гори — !

даје му руку

Здравствуј, мали Црногорски Књаже!

Књаз Данило

(љуби му руку)

Хвала, Царе, на твојој милости;
Још те молим да помажеш, Царе,
Црној Гори, и Српском народу,
Јак си доста, и Бог ти је дао!
Можеш Царе; само ако хоћеш?!

Цар Никола

Ја бих радо свагда помагао:
Црној Гори и народу Српском,
Ал' смо, ето, по нашој недаћи,
Надалеко једни од другијех;
Између нас стоје противници,
Свега оног што с' зове Словенско;
И вјерује вјеру православну! —

Књаз Данило

И сунце је, Царе, надалеко,
Ал' све грије народе и људе;
Ти си сунце Словенског свијета,
Помози му, нећеш се кајати — !

(Љуби Цара у руку, клања се одлази)

Цар Никола

гледајући за њим

Петар Његуш у свем мудар бјеше,
Ни овђе се није преварио — !

Digitized by Google

Само штета што још није вријеме,
Да Словенство своју судбу ријеши —!?

Одлази

(Руском посланику у Бечу долази први
Министар и Министар Гроф

Први Министар (Посланику)

Ваша Свјетлост, дођох да вам јавим:
Наш посланик код рускога двора,
Јавља, амо да ће данас доћи,
Црногорски господар Данило;
Гостопримство сусјетско налаже,
Ка' сусједа да га дочекамо! —
Поред њега мислим да зовемо,
И српскога Књаза Михаила,
Том приликом можемо дознати;
Је л' му мило. или му је жао,
Што Данило је Кнезом постао? —
А у исто вријеме дознаћемо:
Како мисле о српском јединству;
И о власти, ако кад наступи — ?

Посланик

Кнез Данило иде из Русије,
Ђе кнежевско добио је звање;
Он је наш гост, док се кући врати!
С тога ми смо на првоме мјесту,
Као госта да га испратимо — ;
А ви, послије, ка' ближи сусједи,
За то доста имате времена,
Ако само буде пријатељства;
Ал' искуство на то ми не слути,
Из јутра се распознаје вријеме! —

Министар Гроф

Послије свога брата рођенога,
Комшија је на првоме мјесту;
Да с' у добру и у нужди нађе,

Digitized by Google

Своме ближњем, па ма ко он био;
То је опште за сваког правило!?

Посланик

Пријатељу, за сад извините,
Што истину казати вам морам;
А то ваљ'да већ и сами знате:
Да је мајка ближа од мађије —!
У осталом мило ће ми бити,
Да будемо, као што смо саде:
Учесници сви у томе друштву!

Кнежеви, Михаило и Данило долазе; Посланик их претставља Министрима, а Министре њима.

Посланик

Поред ваших свијетлости данас,
И ово су два одлична госта,
Гроф, и први Министар сусједни,
Па је право, а и потребно је;
Ка' сусједи да се упознате,
Јере може да наступи вријеме,
Један другом да потребан буде?!

(сједају за ручак

Књаз Данило

Код две силе, као што су ваше;
Ђе имаде ручка изобилно,
Биће, ваљ'да, и за нас два мала,
Српска Књаза да се наранимо! —
Ка' што Лазар наранн се мрва,
Са трпезе неког богаташа!?
За сусјетство што рекосте, Књаже,
Снажан сусјед, ако је још добар,
И поштено мисли о сусјетству,
Замјењује свога рођенога;
А од злога брата и сусједа,
Милостиви да те Бог сачува! —

Digitized by Google

Посланик

Ви рекосте: „Два малена Кнеза,
„Поред наше две велике силе,
„Могу лако да с' наране мрва“ —.
А не знате ону пословицу:
„Два лешника ораху су војска“.
„Два су лоша јачи од Милоша“. —
И два кнеза, особито Српска,
Могу једној сили пркосити;
Ако само сложни су међу се —!
Црна Гора, једна шака Срба,
Колико је савладала сила,
Ратујући пет стотина љета,
И ником се није покорила;
А шта мислиш шта би онда било,
Кад сви Срби, колико их има:
Уједно би, и сложни би били?!

Кнез Михаило

Нема слоге ђе нема јединства;
Ђе је народ на толико страна,
Па и овђе поцијепан на двоје,
Ту се цијепа и његова снага!

Посланик

Наде никад не треба губити,
Но радити само како треба,
И гајити правду и слободу;
Па ће онда за све ласно бити! —
Све се мијења у току времена,
Једно пада, а друго диже се;
Једно расте а друго нестаје,
то тако код народа бива:
малијех постану велики,
велике силе и државе,
губе се са земљиног лица —
мо један спомен им остаје,
се њима уче нараштаји —!

Digitized by Google

Кнез Михаило

Благо земљи и благо народу,
Узајамно ће се штују људи!
Ће је слога, љубав и поштење,
Ће је правда за сваког једнака,
И ће разум савлађује страсти —;
Ће се сваки својим бави радом,
И другоме у раду не смета;
Ће старији руководе мудро,
Млађе своје добрим примјерима!
Млађи своје поштују старије;
Ће се гаји правда и слобода,
А себичност није прећерана;
Ће паметни и поштени људи,
Управљају земљом и народом!
Тај ће народ вазда царовати,
И нико му одољети неће! —

Министар Гроф
(Кнезу Михаилу)

Ви рекосте: ће нема јединства,
Да ту нема ни слоге ни снаге,
За то треба да се сједините;
Па да онда снажни постанете!
Само треба да један другоме,
Власт уступи и народ сједини;
Али онда настаје питање:
За кога би праведније било,
Да Српскијем овлада народом,
Да л' кнез Српски, ил' кнез Црногорски?

Први Министар

То је тешко право одредити:
Србија је већа и снажнија;
А Црна је Гора самостална,
Од Косова сама собом влада —
Па је с тога тешко одредити:
Власт и правда, на чијој су страни — !

Digitized by Google

Кнез Михаило

Широка је словенска пољана,
У њој има доста знатних људи;
Па ако би Бог и срећа дали, —
Љубав, слога, Српскијех владара,
И прегнуће народа српскога —
И ако би ви пристали на то —?
Да се Српство собом ослободи,
И сједини, ка' што би требало!
Оно себи може изабрати,
За владара онога човјека,
Кој' се тога достојан покаже —!

Кнез Данило

Нека Бог дâ, браћо и господо!
Да се Српство само ослободи,
Међу собом да се уједини;
Независна да добије Краља,
За времена мојега живота:
Ја ћу први очувати стражу!
На вратима Краљевога двора,
Са поносом, и са поуздањем —!

Посланик

То се зове љубит' отачество,
Самог себе жртвом учинити! —
За слободу и срећу народа:
Не тражећи никакве награде,
За награду и туђин му служи —

Оба Кнеза

Само слога Србина спасава!

Министар Гроф
(првом министру на уво)

згледа ми на првом кораку;
а' да нијесмо добро угатали,
Іто Данило Кнезом је постао,
што смо већ прокрчили пута;

Digitized by Google

Да с' Михаил у Србију врати,
Јер обадва желе за јединством;
Оба своје уступају право —
Један другом, па чак и трећему;
Ко се тога достојан покаже!

Први Министар (Министру Грофу)

То су само жеље у заносу,
О јединству народа Српскога,
И о слави Душанова царства —
Оне трају докле збора траје;
Остане ли у истини тако:
И том ће се ласно наћи лијека —!
Треба само што год жртвовати,
Наћи каква луда осветника;
А Срби су и освеви брзи —,
Они сами извршиће дјело,
Обојицу уклониће с пута —
Те ће опет њине Кнежевине,
Зависити од наше милости —?
Јер право је на страни јачега.

Посланик (наздравља)

Сад у здравље народа Српскога!
И његових витешких Кнежева,
Нек их прати и срећа и слога!
Да постану велики и славни,
Као што су и претци ум били —!

(устају и разилазе се)

Књаз Данило са војводама и главарима на пољани Цетињској.

Књаз Данило

Дође л' какав гласник са Граова,
Да нам каже шта се тамо збива;
Шта ли ради Кадри Паша с војском,
Да ли рају оставља на миру —?

Digitized by Google

Војвода Мирко

Нико јоште долазио није,
Нит' се чује што се тамо ради;
А знам добро по нашој поруци,
Све Граово устало је листом,
На оружје противу Турака —,
Ал' је народ доста сиромашан;
А ни од куд помоћи му нема,
Бојати се турске пријеваре! —

Долазе: Војвода Јаков, Анто Даковић и још неколико Граовљана, приступају љубе Данила у руку, а он њих у чело.

Књаз Данило

Добро дошли, браћо и јунаци!
Је ли сила, ил' је чиста воља;
Те дођосте тако изненада,
А на коме народ остависте —?

Војвода Јаков

Што нас питаш, Свијетли Господару,
Зар не чујеш писку и невољу!?
Сиротињу што је задесила,
Од зулума Султанове војске!
Што је цијело притисла Граово, —
Сиротиња што побјеђ' могаше,
Сва је прсла у пусте збјегове;
А што оста побјеђ' не могаше,
То све Турци под мач ударише!
Нас је мало, а много Турака,
А ни од куд никакве помоћи;
Но нас брани свијетли Господару,
И помажи, колико си кадар,
Да се турске отресемо силе!

Књаз Данило

Да вас браним, ти тражиш Јакове;
А не мислиш да нијесмо кадри,

Digitized by Google

Црна Гора малена је снага,
Да се бори са силним Турцима,
Који своју нечовјечну силу,
Распростиру на три дијела свијета! —

Анто Даковић

Борити се или побједити,
Себи равна, или слабијега;
То не чини никаквог јунаштва!
Само онај који побјеђује,
Или себе, ил' јачег од себе;
Са јунаштвом поносит' се може! —

Један Граовљанин

Господару, наша узданицо!
Подносити не може се више;
Јере муке и грдне срамоте,
Већ су сваку мјеру превршиле;
Но кад сте нас дигли на оружје,
Онда треба да нам помогнете!
Да се турске отресемо силе,
Ил' у бијел' свијет да селимо —!?

Књаз Данило
вojводама и главарима Црногорским

Чујете ли, браћо Црногорци,
Како наша браћа Ерцеговци,
Од зулума у невољи пиште?!
Може ли нам образ поднијети,
Да слушамо писку и кукање,
И гледамо муке и невоље;
Бијесни Турци што народу раде?!

Новица Церовић

Што нас питаш за то Господару?
Боље једном поштено умријети;
Но срамотно живот проводити! —

Књаз Данило

Ајте браћо, али само мудро!
Искупите сваки своје племе,

Digitized by Google

Па што прије с војском поитајте;
На Граово, ђе с' налазе Турци —
Ајте мудро не гините лудо —!
На њих само сложно ударите,
Не пустите да гласник остане!
Да се прича и пјева уз гусле,
Како Турци зулум исплатише!
А Мирко ће с војском управљати.

(војводе и главари радосни)

Војвода Мирко (главарима)

Ти ћеш, Иво, дићи Катуњане,
А ти, Туро, Ријеку и Црмницу;
Ти ћеш, Петре, Чево и Пјешивце,
А остали сваки своје племе,
Ти Јакове и Војвода Анто,
Искупите ваше Граовљане;
А све тајно да не чују Турци.
Сви хитајте право на Граово,
На Средњаци да се састанемо;
Ако Бог да и срећа јуначка,
Она срећа која пређе била!
Причаће се турска погибија,
Ка' царев Лаз, или код Новога:
Турској капи ђе не оста трага —!

(Војводе пјевајући одлазе. — Сутра дан искупила се војска на Средњацима; Секретар Књ. Данила, Француз Делару, одлази у турски логор, да уговори са Турцима, да оставе Граово, и да се одмакну од Црногорске границе, да се не бију. — Али Црногорци не чекају да се Делару врати, него ненадно ударају на Турке и коначно их побјеђују.[1])

(Послије боја сједе и одмарају се —)

---

[1]) Бој на Граову, лепо је окарактерисан, у пјесми: „Хеј море до Зоре!“ од писца.

Digitized by Google

Петар Вукотић

Ова битка причаће се, људи,
Док је свијета и док је Граова! —
Дванајст хиљад' љута убојника,
Са оружјем и са сваком спремом,
Подлегоше миш'ци Црногорској:
А нас само четири хиљаде — ?

Војвода Мирко

Што прегнуће учинити неће?
Прегаоцу и сам Бог помаже!

Шого Николић

Већ ме ране не боле Косовске,
Нити жалим косовске јунаке;
Јер их данас дивно осветисмо!

Новица Церовић

Што да жалим косовске јунаке?
Мрцино нам нијесу изгинули;
Но се сваки замијенио славно,
Са тројицом мртвијех Турака!
Да су јоште сви српски власници,
Са Србима дошли на Косово;
И да није Бранковић невјерни,
На Косову издао Лазара —
За Турчина ни знало се не би!?

Туро Пламенац

Косово је гробница крвава,
Цар Мурата и Цара Лазара,
Обилића, Иве, и Милана,
Југ Богдана, девет Југовића,
Страхинића и многијех јунака —.
Луча ће се њина призирати,
У далека љуцка покољења;
Њоме ће се учит' нараштаји,
Како ваља мријет' за слободу —!

Digitized by Google

А проклетство вјечно ће пратити,
Издајицу Бранковића Вука,
Као и све рода издајице. —

Војвода Блажо

Тешко души свакога онога,
Који клетву остави народну,
У нашљедство својим потомцима.

Шого Николић

Камо лијепа за сво српство срећа,
Да Бранковић само један бјеше,
Не би Срби изгубили царство;
Но је било много Бранковића,
Као што их, и сад има доста;
Који српство и себе издају, —
Неразумно душманину своме, —
Млијеко их је српско разгубало,
Од њих Боже не остало трага!

Петар Вукотић

Историја није запамтила,
Таку битку и тако јунаштво;
Ђе два Цара живот изгубише; —
Са Косовском несравњењом битком,
И ако је она изгубљена,
Нек' се Српски поносе потомци;
Јер им претци ту падоше славно.
За крст часни, вјеру и слободу;
А душману оставише своме,
Разбојишта сво поље крваво —!

Чује се из даљине пријатан глас, као глас женске пјесме; сви обратили пажњу па у тишини слушају.

Глас[1])

„Црна Горо, ти си моје стадо,
„При коме се задржавам радо —

[1] Узето из Словенске виле

„Кад је Србе слобода одбјегла,
„Код тебе је у стијене прибјегла;
„И ти си је на дику Словена,
„Кроз читава чувала времена!
„Била си се и глађу и зимом,
„Ал' се ниси покорила ником;
„Хвала т' за то, и слави се вазда,
„Слава твоја и слава је наша — !
„Ти си твојим мишицама вали,
„Које с' многи до данас познали. —
„Ти с' слободна, ти Србијо моја!
„Па погледај, то је сестра твоја,
„Сложите се, то вам саде треба —
„Јер Славенство, од вас много гледа —!
— — — — — — — — —
„Твоје с' небо три пут превртало,
„Да би сунце боље ти засјало —.
„Да би у тој вашој садашњости,
„Темељ био бољој будућности! —

Сви се диве гласу, а још више пјесми; али не могу да погоде од куд долази глас? —

Војвода Мирко

Ја мним, биће са поља Косова;
Косовска се раздрагала вила,
Рад освете косовских јунака — !
У радости зове посестриме:
Са Мишара, и са Делиграда,
Са Ловћена, и поља Велбужда;
С Велебита, и поља Гробника;
Са Динаре, и планине Старе,
Шаре, Фрушке, горе Романије;
Да се сложе, да се ослободе — !

Војници доносе аљину вишег турског официра, које су сва прса, војничким знацима искићена. —

Digitized by Google

Војвода Јаков

Чија ли ће то аљина бити;
Мора да је неки јунак био – ?
Колико је прса накитио,
Ка' ђевојка ил' невјеста млада,
Кад у коло ил' на сабор пође;
А то, кажу, ономе се даје:
Ко учини велико јунаштво,
Или какву голему заслугу —.

Анто Даковић

Ка' јунаштво, и какву заслугу.
Аманати, немој се ругати; —
Ђе се човјек бори за слободу,
Ил' се дужност какова свршује,
Отачаству да помогне своме,
Ту заслуге ни јунаштва нема —!

Иво Раков

То је дужност, а није заслуга;
А кад човјек своју дужност врши,
Он сам себе тиме награђује! —
И друга му не треба награда;
Но се и ту као и у свему,
По атару чини неправедно?!

Крцо Петровић

Није другач, већ тако управо:
Страшивице што се плаше сјенке,
И власничке гадне удворице,
Понајвише носе одличија —!
Да их питаш, ђе су то добили,
Ђе л' јунаштво какво учинили?
Триста би ти напричали чуда,
О некакву својему јунаштву;
А на себи ниђе ране нема,
Нит' је био ђе год на мегдану;
Но се крио као Шћепан Мали,

Digitized by Google

И вирио неђе иза грма,
Ђе се други кољу и крваве! —

Петар Вукотић

Што је неко већа кукавица,
То о себи већа чуда прича:
Да добије само одличије,
Да се њиме поноси и дичи;
Јер га другач и не види нико! —

Ђуро Кривокапић

То су људи што ћуд женску носе,
У сујети задовољства траже,
И ките се исто као жене. —

Новица Церовић

Кукавице, црн им образ био!
Зар је плоча од сребра и злата,
Ил' камена и другог украса,
Што га човјек из природе ствара:
Племенитиј' од срца јуначког —?
Што витештвом напреже му груди,
Рад поштења и свијетла образа —?!
За њих нема никакве срамоте;
У сујети сва је срећа њина,
Кад се чиме могу показати;
Јере мисле да их гледа свако,
И да им се, гледајућ' их диви —?!

Иво Раков

Баш су рђе, право си рекао!
Кад придену на прса знакове,
И задену кокошије перје:
Дигну главу и лијево раме,
Мислио би, нешто носе тешко —?
Оно није него се поносе —!

Војвода Миљан

Од чега се мудри људи стиде,
Незналице поносе се тиме! —

Digitized by Google

Са опремом и златним покровцем,
И магаре другчије изгледа,
Али опет остаје магаре — !

Туро Пламенац

Није чудо што то тако бива,
Но је чудо, од куд таке ствари;
Међу људе да се њима кваре?
Један другом живот одузимље,
Нит' ко коме, ни крив нити дужан?!

Крцо Петровић

И ово је власничка работа,
Да о томе варају будале,
И мâме их, ка' ловац на мêку,
Што горскога намамљује звијера,
Или рибар рибу на удицу;
Те да гину главом без обзира —
Срљајући за туђом памети!

Војвода Јаков

Неваљалци свјетске изјелице,
Зар им тога доста не бијаше;
Што рад славе и своје користи,
Држе људе у мраку незнања;
Но још оне, што зла чине више,
Обасипљу влашћу и поклоном —
И ките их, да се тиме диче — !

Војвода Миљан

То је опште познато правило.
Да човјека, којим разум влада,
Не мож' нико на зло навратити;
Нит' га може чиме подмитити,
Да изврши неваљало дјело — !
С тог власници траже незналице,
Да им служе и вољу им врше;
Као робље господару своме;

Digitized by Google

А они их за то награђују,
Или влашћу, или одличијем — !

Војвода Мирко

Што се људ'ма дају одличија,
То још има некакова смисла;
Јере они иду на бојиште,
Често пута са смрћу боре се —
Рад одбране завичаја свога,
И одбране правде и слободе;
Но причају да већ и женама —
Дају нека вајна одличија;
Рад заслуге, или нешто друго? —
На што онда дават' одличија,
Јунацима што смрћу боре се;
Кад их жене код огњишта носе?!

Шого Николић

Многи хоће у заносу своме,
Заслијепљени силом своје страсти,
Да међ' собом изравнају оно;
Што природа изравнала није —
Да с' људима изравнају жене!?
А не виде, рђа их убила!
Да код свега што је у природи:
Мушко има неко надмоћије,
И природно неко одличије —
Од женскога чим' се разликује! —
Женско мушком свуд првенство даје;
А код људи да буде другчије — !?

Иво Раков

Све то свога имаде рачуна;
Да се само задовоље страсти,
И сујета гадног славољубља;
Или да се тим замажу очи —
Неразумној и лудој свјетини;
Те да она у својој сујети,

Digitized by Google

И у своме пустоме незнању —
Име и власт себи равна чојка;
Или жену, свакој жени равну,
Преузноси, спомиње и слави —!

Крцо Петровић

Великаши, проклете им душе!
Шта ли јоште неће изумјети?
Да брукају јаднога човјека,
Тек да својој задовоље страсти —?

Новица Церовић

Кад се људи код здравог разума,
Као ђеца преварити дају —
И примају, чиме се брукају;
Онда таке не треба жалити,
Јер им ништа помоћи не можеш!

Сердар Јоле

Ко ће свијету памет васовати,
Да размисли и себе познаде?
Такови се још родио није. —
Да му вали капа ил' долама,
Мога' би му купити за новце;
Али памет нико не продаје,
Јер је ни сам на одмету нема —!

Туро Пламенац

Има људи, што не маре за то,
Нити хоће да се ките чиме:
Јере више цијене достојанство,
Него сребро, злато и камење;
Али, кажу, морају примити,
Сваки оно што му се намијени,
Који неће да прими и носи:
Они тога за то осуђују,
Као да је свршио злочинство —!

Digitized by Google

Делару, који бјеше потрчао из турског логора да заустави бој, долази; од страха сав блијед, говори срдито:

Зар се тако ријеч војничка држи?
Парламентар кад оде војнички,
Да углави мир са противником;
Да се пређе, но што се он врати,
Ријеч погази, учини пријевара —?!

Војвода Мирко

Ко ће вјетар капом уставити,
Да не дува куд је њему воља?
Исто тако не мож' Црногорце,
Зауставит' да с' не бију с Турци? —

Ђуро Кривокапић

Господине не мој се срдити!
Јер ми за то нијесмо ни знали,
Но мишљасмо е се тако ваља;
У простоте размишљања нема! —

Делару

У мишљењу ил' у каквом добру,
Ви сте прости, истина је права;
Али у злу и другом лукавству,
Ту сте опет меру превршили —!

Војвода Мирко

Ко је јунак кад је на мегдану,
Он је јунак и на својој ријечи;
Ал' Турцима, што се лажом служе:
Не треба им никад вјеровати —!

Војник Црногорац

С каковим си, онакав и буди,
Ако хоћеш да те зло не нађе —!
Најпослије н'јесмо погријешили,
Кад смо само побједили Турке! —

Digitized by Google

Делару

Част војничка свакоме налаже:
Ријеч задату часно поштовати,
Ви то данас одржали нијесте,
А то ружи образ и поштење;
Јер превара ниђе часна није — !
Још вас више пред свијетом ружи,
Што пљачкате и што отимљете,
И у боју што сијечете главе! —
То звјерови један другом раде,
А не људи, што разум имаду — ?!

Војник Црногорац
(озбиљно)

Господине, јад те задесио!
Не гријеши и не губи душе,
Зар не видиш, зло те не виђело,
Да немамо ништа до камена,
И над главом небеску празнину,
Са које нас јоште грије сунце.
Вала Богу, е је на високо! —
Те нам још то отет' не могоше;
А друго нам све до голе душе,
Одузеше, себи присвојише:
Зао Турчин земље притиснуо,
Нијемац гори, притиснуо море;
А нас збили овде у кршеве,
Ђе се бори живот са мукама,
А о добру ни спомена нема!?
За пљачкање што нам приговараш,
Ни ту немаш баш ни мало право —!?
Свака војска, чија она била;
оби, пали, отимље, убија —,
своме се душманину свети — !
о несрећи то од вазда траје,
због тога одавна се каже:
Тешко земљи куда војска прође,
— — — — — — — — !"

Digitized by Google

Што нас кориш да сијечемо главе,
И у томе гр'јешиш безобзирно —?
Ми сијечемо главе нељудима,
Што злом својим земљу окужише;
Не би ли им сјеме ископали —?
Зло тријебити треба из корјена,
Ако хоћеш да га се отресеш —!
Змији мораш раздробити главу,
Ако хоћеш да од ње не зебеш.
И то јоште треба да упамтиш:
Ми у борби сијечемо главе,
Ђе се живот за длаку не цијени! —
За то онда нико мјеста нема,
Да нас кори; а ви још најмање!
Што сијечете ваших Цара главе,
Лишенијех сваке људске моћи;
У сред земље свијету на видику,
На некакву тамо „Гиљотину“ —?
Да се само власти докопате!
У вас сијеку и женама главе,
Без зазора и без сваког стида!!

Војвода Миљан

Нема веће на земљи греоте,
До кад неко без сваког разлога,
Потиштена или уцвијељена;
Или слаба, себи потчињена,
Неправедно напада и мучи;
Да над слабим учини јунаштво,
Човјечанства ту за лијек нема —!
А и владар, кад га обезснаже,
Није ништа него слаби човјек,
Који треба људско сажаљење —!

Делару

Кад владари са своји власници,
У заносу своје мниме моћи;

Digitized by Google

Онај народ што их лебом рани,
И чува их ка' очи у глави, —
Свог народа постану тирани,
И држе га као какву стоку,
Којом они смјело располажу;
Онда таке не треба жалити,
Но их треба што пре уклонити,
Да народну не варају наду —!

Војвода Мирко

Кад ти тако збориш за владаре,
Који собом ником зла не раде,
Него раде њине присталице; —
За што онда да жалиш за Турке,
Који у свом звијерском тиранству,
Живе људе натичу на коље —!?

Делару

Никог оног не треба жалити,
Који гази правду и слободу,
И ближњега свога тиранише,
Ради своје користи и власти:
Свој ил' туђин, или ма ко био —.

Крцо Петровић

Имаш разлог и говориш право:
Зломе добро, као зло доброме,
Све једнако чинит' је греота —!

Анто Даковић

Ко зло чини да се од зла брани,
Он не чини никаква злочинства?

Новица Церовић

Другом неком живот одузети,
Да од њега сâм свој живот спасеш,
То допушта и закон и правда;
Али има неваљалих људи,

Digitized by Google

Што зло чине рад своје користи,
И такове не треба жалити — !

Војвода Јаков

Па такове и не жали нико;
Јер то нијесу, као што треба људи,
Но прождерне несите аждаје —
Пријатељи кесе и стомака —,
Све би шћели да приграбе сами,
А не мисле у свијет ни за кога —.
Њима није ни до кога стало,
Но да пуне своју трбушину,
И да своје задовоље страсти,
Ка' што чини и стока остала;
Ето у том сва је срећа њина! —

Туро Пламенац

Неваљалци такових не било!
Човјек с другим у нужди подијели,
Ако има кору љеба сува;
А они би, да им може бити,
Читав свијет сами прогутали!

Петар Вукотић

Што себичан учинити неће;
Јоште пређе кад му може бити,
И нико му у томе не смета — !

Шого Николић

Није само, нико му не смета;
Но га јоште многе улизице,
У његовом срамном предузећу,
Потпомажу на штету другога,
И на своје љуцко понижење!

Војвода Миљан

Ко зло чини, он једанпут гријеши!
Два пут гријеши који му помаже! —

Војвода Мирко издаје наредбу, да се покупи сво турско оружје и да се полази на Цетиње, што војска учини и крећу пјевајући.

Digitized by Google

Пазарни дан на Црнојевић Ријеци, народ пазари, а неколико главара одвојило се и разговарају.

Петар Филипов

Људи, браћо, да чудне погани,
Од овога Паше Скадарскога; —
Сваку рђу на договор прима,
И с женама води разговоре;
О невјери све једнако ради,
И да смути, гледа, Црногорце! —
Црна Гора кост му је у грлу,
И кад спава о злу њеном мисли —!

Сердар Шого

Гледајућ' га не би човјек река'
Да је такав као што зборите —?
Српски збори као Србин прави,
А поклања много сиротињи?!

Петар Филипов

Ти, Сердаре, њега не познајеш;
То је она лукава лисица,
Која онда учини се мртва,
Кад се види у каквој запари! —
Тако и он кад му нужда дође,
Превија се, ка' ђаво пред крстом —!?
Кад што збори или нешто прича,
Бих рекао, светиња је права;
А пакост им из очију вири —!

Синан Баица

И јест поган, право Петар каже,
А смутљивац да га већег нема;
Свадио би два ока у глави —?!
Убила га пушка Црногорска! —

Сердар Јоле

Мајка таког још родила није,
Душманина народу Српскоме;

Digitized by Google

Добро каже који је рекао:
„Потурица ј' гори од Турчина“ —!

Петар Филипов

Ту недавно Добрија иђаше,
Да у Скадар што год припазари;
А он одма чим разбери за њу,
Да је зовне пошаље чауша;
Јере има да је нешто пита —?
Кад Добрија пред њега изађи,
Он ју пита, шта ради Данило?
И шта раде остали главари —?
Добрија му на то одговори:
„Сви су здраво, ка' што бити може;
А, вала ти, е ме за њих питаш!“
Он ју потом опет заподјени:
Кад ли мисле ти ваши Главари,
Да Падишу за Цара признаду,
И пољубе Царево сјећаде —?!
Ал' Добрија ћерка материна!
Дивно му је шалу отшалила:
Што ћетињиш, Пашо, амана ти!
„Каквог Цара и какво сјећаде,
Да пољубе, тражиш, Црногорци —?
Да ли не знаш, ил' нијеси чуо —
Чути с' мора', н'јеси преко св'јета!
Да имају они Господара,
Коме пара на далеко нема —!
Рад поштења и ради јунаштва!
И да другог, посље јаког Бога,
Светог Петра и крста часнога!
Пољубити неће баш никога!“
Кад он виђи да је нагазио;
Поклони јој десетак бешлука,
И отпусти да се скине биједа! —

Digitized by Google

Видо Бошковић

Хоће Добрија, просто јој млијеко!
Такова јој и мајка бијаше;
Бјеше јунак у женскоме лику —!

(Јолу)

Знаш ли оно на пољу Љешанском,
Кад за пашу свадисмо се с Турци —?
Она пуста, засучи рукаве:
Јатаганом покојног јој мужа,
Да улети сама међу Турке —!
А подвикни што јој носи грло:
Ха јуначки, браћо Црногорци!
За крст часни, вјеру и слободу;
Пасју вјеру сву да покољемо —!
И шта ћу ви крити, Црногорци,
Да некоје ту не би момчади
Ваљастијех, те је претекоше;
А шћаше нам образ оцрнити,
Да се брука бије по свијету,
Е нам жена отвори јунаштво! —
Па је така сад и ћерка њена. —
„Виђи мајку познати ћеш ћерку“,
Мајка ћери углед најбољи је;
„Ивер нêиде од кладе далеко“! —

Сердар Јоле

Свијета' јој образ међ' женама,
Што му у брк искреса истину!

Синан Бајица

Што ју дира, гадна потурица!
Буд' је он свој обрљао образ;
Па би шћео и другима тако?!

Петар Филипов

Што ју дира, још се чудиш томе!
Зар не видиш што с Кучима ради?

Digitized by Google

Сваки дан им по нешто поклони,
И учи их да се од нас клоне,
Тек да чегрст међу нас усади — !

Сердар Шого

Слушао сам е му иду Кучи,
И од њега примају бињише,
Подеране, ријетко половне;
Па кад дође, огрне се њиме.
И надебља као главар неки —
Мислио би да је Арачлија,
У њих доша' да купи араче;
А овамо пука сиротиња,
Тек' на Божић ако се омрси — !

Видо Бошковић

Кукавице, црн им образ био!
Што примају турске одерине;
И брукају себе пред свијетом — ?
А не виде да им како могу:
Траг по трагу, би им ископали! —

Саво Лукетин

Сиротиња и пусто немање,
За сваким се поводити даје,
Го и гладан много не разбира;
Него срља, ни сам не зна камо —
Празан трбух мучна је работа! —

Петар Филипов

Како неће преварити Куче;
Који даље не виде од носа,
Кад свијет читав што је мудар, кажу,
На очиглед лажу и варају — ?!

Поп Ристо

Право збориш, војводо, вјере ми:
У лажи су, кажу, ноге кратке
Турској лажи нијe краја нема
И опет им сви вјерују слијепо!

Digitized by Google

Сердар Шого

Лаж Турчину најпрече је средство,
Кад зна само да ће се вајдити —
За њих није срамота лагати;
То је њино најбоље јунаштво!
Којим пола притискоше свијета
Па и ови несретни Латини,
Пунани су губе и лукавства;
Као да су учили на Ћабу!
Слагаће те, ако само може;
Готово су пређерали Турке —?!

Видо Бошковић

Нека лажу, кад имају кога:
Кажу људи да није греота,
Окатога слијепца преварити —!?

Синан Баица

Може бити да није греота,
Ма лагати грдна је срамота;
Јер су многи код очију слијепи! —

Сердар Јоле

Нијесу они слијепи, Синане.
Лажи турске нијесу тако мале,
Да их човјек вијети не може —?
Нит' би они лажом прокопсали;
Но проклета завист и неслога,
Гадна јагма за власт и за благо —
У несрећу бацише народе! —

Петар Филипов

Због зависти, власти и имања,
Сва су се зла на свијету чинила;
И чиниће докле тога траје —?!

Поп Ристо

Ђе се људи не стиде лагати,
За срамоту ђе човјек не мари;
Ту престаје образ и поштење,

Digitized by Google

О човјештву ту спомена нема — !
Сваку прљу опере је вода,
А срамоте ништа на свијет неће ! —

Видо Бошковић

тражи од Сердара Мила његову леденицу да је види, а Сердар Мило му је даје.

Петар Филипов

О, да дивне, људи, леденице !
Аманати, од куд ти, Сердаре,
Јеси ли је за паре купио,
Ил' јуначки на мегдан добио — ?

Сердар Мило

Ту недавно нас пе' шест ишасмо,
Преко Чева тамо у Бањане ;
Е се бјеше нешто проћукало,
Да ће на њих ударити Турци — ?
Па пођосмо, у злу не требало,
Да се тамо поред њих нађемо ! —
Кад смо били до близу границе ;
Али нешто пушке припуцаше : —
Ми похитај да видимо шта је ?
Кад ми тамо, ал' не лези враже ;
Старог Никца са још два ђетића
У Рудинах на самом пландишту,
Околили Требињани Турци ;
Напали га са све четир стране,
Не даду му ока отворити — ;
Он се брани не да̂ приступити,
И ђетићи дивно му помажу.
Ал' је грдна сила у Турака,
Приклопили да га већ сатаре !
Он кликује и мушки се брани —.
Кад виђесмо витешку невољу,
Ми се на три раздијелисмо стране,
Не би ли их како заплашили — ?

Digitized by Google

И добро нас срећа послужила:
На једаред пушке избацисмо,
Сваки свога обори Турчина;
А подвикни што нас носи грло!
Ха јуначки, браћо Црногорци,
Да ђаволи не унесе главе —!
Турци мњаху е нас мношто бјеше,
Па остави и Никца и овце,
И побјегни главом без обзира;
А ми с Никцем у наточ за њима,
Гонисмо их до у само Слано,
Седамнајест глава посјекосмо,
И лијепи шићар задобисмо —!
А кад плијен с Никцем подијелисмо,
Мен' допаде у дијел Леденица —!

Видо Бошковић

Јуначки је задоби, Сердаре,
И дивна је; здраво да је носиш!
Да Бог да ти не остала пуста!!

(разилазе се)

БОЈ

Омер Пашин са Црногорцима на Оријој Луци

Омер паша (за Црногорце)

Истина је, доста су ваљани,
И у бој ју јуначки се бране;
Али неће моћи одољети,
Њих је мало а много Турака —!
Још је теже што немају ништа,
Што је војсци од пријеке потребе;
А мени је строго наложено,
По што по то да их сад покорим;
Већ ме коре што посла не вршим!?
Шта је ту је, друго бит' не може,

Digitized by Google

Разгађати не може се више;
Јер се може лако догодити,
Да изађе дјело на виђело —!
Па би могло и несреће бити?
Али, чекај, има јоште нешто,
Чим' се може да продужи вријеме;
Позваћу их на састанак мени,
Да се мало добије времена —,
Докле Москов, ком сам ријеч дао;
Да их силом прегазити нећу —?
Своју војску на Турчина крене,
И турске их ослободе силе! —

(Сједе и пошто написа писмо удари длан о длан, долази му Мустафа Кавазбаша; Омер Паша даје му писмо.)

На Мустафа, узми ово писмо,
И носи га Војводи Стевану,
На Прентину он је у Логору —,
Њему самом подај га у руке,
Још му кажи и поздрав од мене,
Да на писмо одговор ми пошље.

Мустафа

(примајући писмо)

Твој ћу налог честити везире,
Извршити што, узмогу прије;
Ма да би ме и живота стало!

(Мустафа одлази, а Осман Паша долази уплашен.)

Омер Паша

Што ће рећи те долазиш хитно,
Па с' осврћеш тамо и овамо;
Баш као да те гоне Црногорци!?

Осман Паша

(збуњено)

Још не гоне, ал' могу гонити;
Јер су они јутрос код Пипера̂

Digitized by Google

Нападнули низам изненада —,
И тако га грдно рашћерали,
Да сад не зна један за другога!
Ево, кажу, да су дошли близу;
Него гледај што год прије можеш,
Да с' одавде куда уклонимо,
Да нас како не опколе овђе;
И ка' овце да нас не покољу! —

(Бој се примиче ближе; они изишли па гледају која ће страна побједити. Један Црногорац загна се за Турчином и у трчању одсијече му главу.

Омер Паша

Ха, виђе ли, ено га посијече,
У трчању отсијече му главу!

Осман Паша

Ха, отсијече, ја шта си мислио?
Тако они сијеку од Косова;
А ти мислиш да ти је то раја —
Која од стра̂ пада на коњена,
Без кривице моли опроштења!?

Омер Паша

Е, дина ми, ево их већ близо,
Не знам ни сам куд да се склонимо,
Да нас овђе не увате живе! —

(Бој се примиче, они се ужурбали, не знаду на коју ће страну; у том долази Ивана жена Марка Раичева.

Осман Паша

(Ивани)

Ћу, Ивана, ако Бога знадеш!
Ћроведи нас којим знадеш путом,
Ћа нас овђе, ка' вуци јагањце,
Ће увате, и не растргају! —

Digitized by Google

Ивана

Да Бог да вам царство ископали!
Буд' сте земљу што рађати може,
С краја на крај цијелу притиснули;
Па вам ни то јоште доста није,
Већ сте дошли у ове кршеве,
Сиротињи да не дате мира;
Што тражили, оно сте и нашли! —

Осман Паша

Аман, Ивана, светога ти Петра!
Не оклијевај, но нас брже води;
Кунем ти се Ћабом и кораном!
Војштит' нећу већ на Црну Гору,
Па макар се Турци ископали;
А ни теби криво бити неће —!

(даје јој шаку дуката)

Ивана

Кад је тако, а ви за мном брзо,
Ја знам дивно куд ћу вас провести:
Испод стијена да не види нико,
Ни влас главе вабољет вас неће —,
Само брже за мном поитајте!

Одлазе хитно, наступа ноћ и бој се прекида. Мустафа са Омер Пашиним писмом стигао у Црногорски логор пред саму зору, стражар Црногорац опазио га па виче.

Стражар

Ко си, море, и одакле идеш?
Прије дана кога туда тражиш;
Мјесто њега да ђавола нађеш!

Мустафа

Омер Пашин ја сам кавазбаша,
Носим писмо Војводи Стевану,
Аманати, одведи ме к њему. —

Digitized by Google

Стражар

Кад је тако, а ти ходи амо,
Само пази да пријеваре нема;
Јер ти игра на рамену глава!

Мустафа

Ако буде какве пријеваре,
Глава моја у твојој је руци!

Стражар га води код Стевана који још спава, а стражар га буди.

Стражар

Стрико Стево, ево један Турчин,
Донио ти нечесово писмо —,
Жели и сам да ти нешто каже!

Стеван Перков

Какав Турчин и каково писмо —,
Али снијеваш, ал' при себи нијеси?
Да л' се ово с њима не кољемо!?

Стражар

Ја ти вељу, и ево га, чека,
Па га тршај ил' што ти је драго;
Ја сам моју дужност испунио!

Стеван Перков

Кад је тако, а он нека дође,
Да чујемо шта ће ни причати? —

Мустафа долази и дајући Стевану писмо поздравља.

Селамалеђ, господин Војводо!
Ево књига, поздрав од везира,
Да му одма одговориш на њу —.

Стеван Перков (не разуме поздрав)

Господин сам и ако сам малић,
Не бојим се великих Турака!
За одговор мало попричекај,
Док ми кажу, што у књизи пише? —

Digitized by Google

Устаје, носи писмо Књазу Данилу да му га прочита. Књаз Данило са Црногорцима гријеше се код ватре и разговарају о јучерањем боју.

Књаз Данило

Дивно ли их јуче рашћерасмо,
Ама она гадна жентурина —
Проведе га кришом испод стијена,
А шћасмо га жива уватити!?

Један Црногорац

Ђе год ђаво што свршит' не може:
Ту пошаље бабу или жену! —

Други Црногорац

Ако има и мало образа,
И та брука доста ће му бити!

Трећи Црногорац

(гледајући на страну)

Стрико Стево нешто уранио,
И ево га ђе долази к' нама:
Бит' ће нешто ноћас снијевао,
Па сад хоће да му погађамо!?

Стеван Перков

(долази и свијема назива Бога)

Добро (ви) јутро сад и вазда било!

Књаз Данило

(а за њим и остали)

Бог и теби помога' Стеване!

Књаз Данило

Које добро те овако рано?
Да нијеси што добро снијевао,
Па сад хоћеш да ти погађамо?
Да ну причај, те нас разговори.
Ако ј' лоше, збило с' на Турчина!

Стеван Перков

Ноћас нијесам баш ништа снијева',
Спавао сам као мало дијете;

Digitized by Google

Бијах дивно ôран за спавање,
Од умора јучерањег боја — ;
Но ме момчад рано пробудише,
Е нечесов поклисар дошао,
Од везира донио ми писмо,
Поред писма још поздрав од њега,
Да му одма одговор пошаљем ! —

(даје писмо Књазу Данилу)

Да ну виђи. што у њему пише ?!

Књаз Данило

(узе писмо и чита га на глас)

Од Везира Цара честитога,
Поздрав теби, Војвода Стеване,
И другима свима главарима,
Црне Горе и осталих брда !
Не чудим се Зеки Станковоме,
Што се тако усудио лудо, —
Дићи руку на највећег цара,
Који влада на три дијела свијета — !
Јер младост ће свашта учинити,
Не разбира шта ће послије бити ! —
Но се чудим вама главарима,
Теб' највише чудим се, Стеване ! —
Што си мудар, казују ми људи,
Да Везиру одговорит' можеш.
Што му тако лако допуштисте !
Завојштити на Цара Силнога,
Од кога се силе и свјетлости,
Уклањају свих седам Краљева !
Ти знаш добро што говоре људи,
Лакомислен у свашта ће ући,
Све је њему равно до Косова — !
Од невјешта, кажу, Гора плаче,
Камо л' неће слабомоћни људи ? —
Истина је признати се мора,

Digitized by Google

Јунаци сте, ка' што бити може!
И диван сте спомен оставили,
Да с' потомство вјековима дичи,
Са јунаштвом вашијех мишица —!
Ви сте доста бруке оградили,
Турском Царству, и ко вас напада;
Ал' се тако неће моћи вазда,
Свачем једном краја бити мора!
Сила отме земље и градове,
Камо л' неће једну шаку људи
Покорити, ма са штетом било!?
Шаком пијеска ће ћеш засут' море,
Ће л' одољет' један хиљадама?!
Јача свјетлост слабшу потавњава;
Сила јача слабшу савлађава;
Већа ријека мању прогутава;
Дрво веће мање засјечава! —
Два лешника ораху су војска;
А камо ли сва сила царева,
Шаци људи одољети неће —?
С тога и ви добро размислите,
Па му каж'те да се боја мане,
Ти, с осталим вашим главарима,
Дођ'те к' мени под Царским шатором;
Само рец'те, ма то не чинили —,
Царској жељи да нијесте противни,
За остало како ви је драго,
Од вас нико ништа тражит' неће —;
С тога рекох добро размислите,
Па учин'те што ће боље бити! —
Мудри људи рекли су одавна:
Највеће је на земљи јунаштво,
Кад чојк може себе савладати!

Стеван Перков

Да се ђаво у Ловћену жени,
И он би ме у сватове звао!

Digitized by Google

Та и Омер не нађе другога,
Но се мора о ме' очешати! —

Књаз Данило

Што ти пише, рђа га убила!
Да ли јуче сам видио није,
Шта с' учини од његове војске? —
Да га она гадна жентурина,
Не проведе кришом испод стијена;
Њега живог шћасмо уватити! —

Војвода Миљан

Да је Турчин, не бих се чудио,
Те овако поздравља и пише!
Но причају, да је Србин прави,
Од српскога и оца и мајке,
Из несрећне земље Ћесарове!
Побјегао од некакве нужде —,
У турака наша' уточишта!
Па сад војшти на браћу по крви,
Да угоди Господару овоме —!

Војвода Мирко

Зар не чујеш из његових ријечи,
Да ту мора нешто тако бити!
Саме ријечи излив су му душе,
Чисто видим, од срца му нејду —!

Стеван Перков

Ваљ'да га је нужда приђерала,
Да потражи себи уточишта;
Побјегао од зла ка горему,
Макнут' мора вјером прађедовском,
Да сам собом никад миран није —.

Војник Црногорац

Слушао сам, не знам је л' истина?
Да је најпре био добјежао,
У Србију код Кнеза Милоша,

Digitized by Google

И њему се бјеше замолио;
Да га прими, да га вјерно служи? —
А Милош га, веле, запитао:
„Да ли знаде коње тимарити!“ —
А он онда никуд немајући,
Отишао, кажу, у Турака,
Да свој живот у невољи спасе!?

Војвода Мирко

Милош није трпио никога,
За кога је само посумњао;
Да од њега нешто више знаде,
Ил' од њега да се више чује, —
Рад тога је многи српски јунак,
Изненада изгубио главу —!
Па ни самог вожда Карађорђа,
То злочинство мимоишло није! —?

Књаз Данило

Кажу неки, ако је истина —?
Да то Милош мор'о је чинити,
Да сачува земљу од раздора;
Са чега је Српски народ вазда,
Трпјет' мора' големе невоље!
Са раздора српских великаша,
Пропаде нам на Косову Царство,
Срби турско робље постадоше;
Са раздора српскијех војвода,
Који шћаху сви да господаре,
Морао је и сам Карађорђе,
Оставити земљу у невољи —?!
Те је Милош избави памећу,
И јунаштвом народа српскога;
А да би то постићи могао:
Морао је уклонити с пута,
Сваког оног који му сметаше;
Зато онда нека му је просто!

Digitized by Google

Стеван Перков

Шта је кадгод са Милошем било,
И са другим српским јунацима;
Шта је било с вождом Карађорђем,
То је пос'о саме Историје;
Па нек' она потомцима прича,
Шта је каде и како је било —;
А ми овђе зборимо о писму,
Омер Паши да одговоримо. —

Књаз Данило

Ка' је да је, признати се мора,
Од Омера турскога везира,
Није било нит' је долазило;
Црној Гори бољег пријатеља!?
Кад у Босни завладао бјеше;
Он све оне грдне потурице
Истријеби, који кадри бјеху
Црној Гори јаде задавати;
И који је кроз триста година,
Задаваху големе невоље —!

Стеван Перков
(за Омер Пашу)

Кажу људи „нужда закон мијења,"
Из нужде је и он посрнуо,
И река' бих да се тога сјећа! —

Војник Црногорац

Ка' се човјек опоменут' неће,
Што је с њиме у животу било?

Војвода Мирко

И његова чудна је работа;
С једне стране рад је угодити,
Сјају своме и задатој ријечи —,
С друге опет савјест помиње му
И казује, шта је некад био —;
Па се мучи, а не зна како ће!

Digitized by Google

Рад би нешто, ни сам не зна како?
Без греоте са мање срамоте;
Али нејде као што он мисли,
Већ се мора ма на коју страну —!

Стеван Перков

Краја нема дјелу свршеноме,
Он је саде Паша у Турака —,
Ријеч је дао, шћео ил' не шћео;
Војштит' мора иначе му није!
Ил' судбину чекат' Бранковића!?

(Књазу Данилу)

Но му пиши одговор на писмо,
Па нек' ради што му на ум дође! —

Књаз Данило

Нећу вала, да ђаволје ријечи,
Он је писа' теби а не мени;
Но му пиши као што умијеш,
Само чувај образ и јунаштво,
Нека знаде да су Црногорци
И у своме говору јунаци —!?

Стеван Перков

Ја нијесам писати учио,
Но се бити и муке трпјети;
У томе сам вијек претурио,
Но ти пиши, а ја ћу зборити.

Књаз Данило

Кад баш хоћеш, а ти збори шта ћеш?
Само немој. ка' што имаш адет,
Да читаву дуљиш Историју —!

узимље перо и артију пише а

Стеван Перков (говори)

Од Стевана са Чева крвава,
А Војводе Свијетлога Књаза,
Господара Мале Горе Црне,

Digitized by Google

Омер Паши отпоздрав на писмо:
Твоје писмо и поздрав уз њега,
Примио сам, честити Везире!
И чуо сам што у њему кажеш,
За твог Цара и силу његову —.
Истина је што си ти рекао:
Да је шири на три дијела свијета,
Али није то његова сила;
Нит' би Турци толико земаља,
Својом силом притиснули били;
Но проклета завист и неслога,
Глупост људска страшћу помијешана,
Или нужда да се живот спасе —;
Турској сили полета је дало —!
А без тога ни знало се не би,
Ни за Турке ни силу њихову —!!
Узми само нашу Гору Црну,
„Шака људи", као што ти рече,
Ево има већ триста година,
Ка' се бори са свом турском силом,
Поред тога још глађу и зимом;
Па се опет покорит' не даде —!
Ти сад тражиш да се покоримо,
Јере ћеш нас, велиш, прегазити!?
Све то може и да буде тако;
Сила отме земљу и градове,
Камо л' неће малу Гору Црну —;
Прегазити сва Царева војска,
Што је има ка' на гори листа —!
Ал' чуј добро, што ћу ти казати:
Црну Гору можеш прегазити,
Кад истријебиш сваку мушку главу,
Што оружје може понијети —.
А што велиш да се покоримо,
Тим си себе грдно обрукао
Пред људима, што цијене јунаштво —!

Digitized by Google

Срамота је себе покорити;
А још већа таким нељудима,
Као што су изјелице Турци! —
Ако мислиш да нас плашиш тиме,
Онда твоје слабо је јунаштво. —
Ми смо многе битке издржали,
Много пустих капа оставили;
Млечићи нас нападаху с Турци,
Оно вријеме дв'је силне државе,
Што им само могаше природа;
Одмастити за љуцку неправду!
И Ћуприлић грдна потурица,
Једва само сагледа Цетиње,
Ал' се врати главом без обзира;
Оде натраг ка' што доша' бјеше — !
Јер је мучно живјет' у стијенама,
Са Змијама и са Орловима
И ратоват' с природом и људма! —
Вранцез горди Москву је спалио?
С Црне Горе побјеђен с' вратио,
И од Црне, рече јој: „Црљена“!
Турска сила већ је малаксала,
Ломећи се о наше стијене! —
А што рече, то си погодио,
Да је свака сила за времена,
А невоља да долази редом — !
И ваша ће потавнити слава,
Ка' што многе до сад потавнише!
Вељa риба мању гутајући,
Често пута удави се њоме,
Св'јетлост луча, замјењује сунце;
Мала ријека, велику замути;
Мали црвић голем раст подгризе;
Очајање удвостричи снагу,
Постојанство силу савлађује.
За остало и ваше јунаштво,

Digitized by Google

Што да т' причам, јуче си видио!
Шта с' учини од све твоје војске;
Твоја срећа е те жена спасе,
Црногорског мучног јатагана! —
Ти знаш добро да ти и не кажем:
Да Турчина ниђе славна нема —
(До Алрашид, — са мудрости своје) —
Само оно што добјеже њему,
Ил' од нужде или од обијести;
Тек да спасе живот у господство:
Обешта се Пророку и дину —!
Треба да знаш, ако нијеси знао,
Што је било у свијету јунака,
Који собом свијет задивише;
Ил' су били све сами Словени,
Ил' словенског рода и порекла?!
Соколовић он не бјеше Турчин;
Него Србин, као и сам што си;
С тога бјеше јунак над јунаке;
Турској капи бјеше перјаница —!
Бјеше јунак, али за другога —
У свом роду ђе је поникао,
Није сјајан спомен оставио!
Па сад и ти за Турчина радиш,
А не мислиш, ко си и од кога —?
Али нека, такови су Срби!
За другога воли погинути,
Него своме царство задобити:
Код педесет милијуна Руса,
Не нађе се од њих ни једнога,
Да замијени цара са животом,
До једнога Милорадовића![1])
Тамерлан би жива уватио,
Бајазида, са свима Турцима,

---

[1]) Србин Ерцеговац.

Digitized by Google

Са Србима да не би Стевана;
Још би Турци у Будиму били,
Да Деспота не би Бранковића!
Па и опет за све то јунаштво,
Као сужањ умрије у тавници! —
Ето тако туђин награђује —!
Србин свога ниђе не замијени,
До Душана Милош Војиновић,
На мегдану јуначки замијени,
А Лазара Милош на Косову —
Два Милоша образ осветљаше —!
Да си јунак и за тебе кажу;
Али залуд кад си у Турака —.
Због нужде си њима добјежао,
И у нужди грдно посрнуо;
Макнут' мора' вјером прађедовском,
Да сам собом никад миран нијеси! — ?
Ал' кад човјек у нужди уради,
Што његову не личи јунаштву;
Па послије кад му нужда није,
То поправи, срамоте му нема? —
Јер у нужди и закон се мијења!?
Ти си мудар, и јунак си, кажу;
Спомени се да си Србин прави,
И од српске крви и кољена;
Па остави ту пасију вјеру,
Која лажом и туђим јунаштвом,
Узноси се и брука човјека —!
Спомени се Скендер-бега Ђорђа,
И његова Мусе Капетана,
Како дивно образ осветљаше!
Диван спомен себи оставише;
Који траје докле сунце гријe —!
Дођи к нама да бијемо Турке,
Да светимо Гробник и Косово,
Биђеш први, Божија ти вјера,

Digitized by Google

До кољена Свијетлога Књаза! —
Не шћаше ли мене послушати,
А ти чини што ти на ум дође. —
Баш ни мало за нас брине се —
Свагда ћеш нас затећи приправне,
Као што нас сви турски Везири,
Спремне к' бој ваздa налазише;
Од Косова, ђе Бранковић срамно,
Српско Царство издаде Турцима;
А они га за то наградише,
Пуном чашом грчкога отрова! —
Издајици тако и требаше!!

Књаз Данило
(баци перо)

Та престани, ако Бога знадеш!
Држећ' перо утрну ми рука,
Биљежећи твоја набрајања —;
Стотину сам већ рекао пута,
Не распрађај туђе зађевице;
Нити пиши кад Вукотић збори;
У Морачи пре би вода стала,
Но што би он зборити престао?
Ка' да чита из какове књиге —!?

Стеван Перков

Ћутећи се не мож' казат' ништа;
А што велиш да говорим много:
Нужда ме је на то нађерала,
Кад у свијету неима никога,
(Да пожали ка да би помогâ,)
Да се турске отресемо силе;
Но су и свијет, и у њему људи,
С краја на крај, огрезли у страсти,
И невјери један спрам другога —?
Не штитује се више човјечанство;
Но је јагма за власт и за благо,

Digitized by Google

Глупост љуцка страшћу помијешана,
Свуда у свијет мјеру превршила —!
Срби пуних пет стотина љета,
Од Сињега до Црнога мора,
Борише се и крв пролијеваше,
Са Османским Азиским племеном —!
И у друштву, они са Пољаци;
Одбранише онда Аустрију,
Заклонише Запад и Европу,
Од навале и силе Турака —,
Па какову добише награду?
За захвалност: ропство и деобу! —
Тога ради, кад би вајде било;
Кумио би и гору и воду!
Братимио и камен и дрво;
Молитвом би Богу досадио —,
Да се једном зло скине са свијета!

Књаз Данило

Е, мој Стево, жеље су ти лијепе!
Лијепе жеље, ал' су оне празне;
Јер добро је са злом помијешано —
Као што је правда са неправдом,
Не може их нико раздвојити;
Без да ништи и једно и друго!?
А што жалиш Србе и Пољаке,
За њиово ропство и деобу —
Та они су достојни жаленья;
Ал' жалит' их ништа не помаже,
Јер су сами свему томе криви? —
Неразумни њихови владари,
И грабљиви њихови власници;
Међу се се бјеху завадили,
Међу народ крв и нож ставили;
Тим народну снагу ослабили, —
С тога Турци Србе покорише;
А Пољаке други подијелише!

Digitized by Google

Па им опет све то не помаже —
Њих ни вријеме ни горко искуство:
Ничем бољем научило није —?
Прође пуних пет стотина љета,
Какви бјеху, такви су и данас,
Ново доба, а навике старе —!?

Стеван Перков

(зове Мустафу и дајући му писмо)

Ево писмо, па га носи сада,
И поздрави твојега Везира,
Да се мало разговори с њиме —!

Њеуз Данило

Морам и ја да му што год кажем:
Да не мисли да га се плашимо —!

(Извади из ћесе фишек и написа на њему)

„Родио си с' да крст браниш,
„А ти си му сад злотвор;
„Потурицо, Омер Пашо!
„Фишек ти је одговор.“ —

(Даде фишек Мустафи да га преда Везиру; Мустафа одлази)

Један Црногорац

(Стевану)

Чудим ти се, Војводо, вјере ми:
Што у писму толико набрајаш,
Видим лијепо, е ти је невоља;
Ал' бадава само трошиш ријечи,
Све узалуд, ма ти Божју вјеру! —

Други Црногорац

Глуву шапћи и намигуј слијепу,
Ни један те разумјети неће —.

Трећи Црногорац

Ко једанпут с правог пута зађе,
Тешко га је натраг повратити? —

Digitized by Google

Први Црногорац

Пијаници ко ће доказати,
И мудрога да полуди вино — ?

Други Црногорац

Славољубљем кад се ко опјани,
Не можеш га ничим истријезнити —!

Трећи Црногорац

Заљубљеном о лукавству жена,
Можеш причат' колико ти драго,
Ни мало се овајдити нећеш;
То је смијешна болест нечесова,
Што помрачи разум у човјека,
Исто тако посрне памећу,
Ко пригрли вјеру Мухамеда! — ?

Књаз Данило

Коноп веже коње и волове,
А поштена ријеч витезове;
На писмо се одговорит' мора,
То ни мало не крњи јунаштво.

Стеван Перков

Ја сам моју дужност учинио,
Нека знаде, ако није знао?
Па нек' ради што му на ум дође! —
(припуцаше пушке, они одлазе)

Омер Паша

(У Подгорици)

(Чита новине, и пошто их прочита, сам собом)

Изгледи су и близо је вријеме,
Дан, два биће, или три највише;
Па ето ми абер из Стамбола,
Да сву војске с Црне Горе кренем,
За Бугарску и за Румелију,

Digitized by Google

Да пропалу Турску Царевину,
Од силнога одбраним Москова! —
Али нека, и мени је мило,
Да се ова мучна сиротиња —,
Силе турске што пре ослободи! —

долази Мустафа и дајући му Стеваново писмо:

Ево писмо, честити Везире,
Рад кога ме бјеше испратио,
На Прентину, Војводи Стевану. —

Омер Паша

Како ли те тамо дочекаше? —

Мустафа

Дочекаше право по војнички,
Као што се сваки дочекује;
Који носи поглаварско писмо. —

Омер Паша

Јеси л' мога' што год примјетити,
Да л' се плаше, или су слободни? —
Међу њима да ли виђе Књаза? —

Мустафа

Какву плашњу, честити Везире;
Ту о плашњи ни спомена нема — !
Но бацају камена с рамена,
И безбрижно пјевају уз гусле,
Па спомињу Милоша и Марка,
И остале на гласу јунаке — !
Књаз је с њима, а они су с њиме,
И да ми га неки не казаше,
Не шћаше га познат' међу њима! —

Омер Паша

(за себе)

„Јоште гусле о Косову гуде,
За осветом Српске груди буде“!

(Мустафа клања се и одлази)

Digitized by Google

Омер Паша

(наставља)

То је оно што слободу буди,
Докле гусле међу њима гуде,
И владалац док се с њима дружи,
Неће им се ласно досадити —!

(Чита Стеванов одговор, пошто га прочита, сам собом)

Знам ја дивно што би добро било,
И без твога говора, Стеване! —
Те ми мисли памет прелијећу,
Има томе већ више времена —,
Аустрија јер се окомила,
Да приграби ову земљу себи;
Али шта ћу кад се нема с киме —!
Црна Гора малена је снага,
Тек да себе у стијенама брани —;
А Србија јоште спремна није,
Нити снаге толико имаде,
Да с Турцима може ратовати;
А за друго ни мислити није,
Све је мртво за какву слободу —!
А највећа још та је несрећа:
Што невјера и клета неслога,
На све стране свуд је овладала,
Да не смијеш зуба помолити,
А камо ли да се што уради —!
Ја покушах да разберем само;
Би л' се могло што год учинити, —
Кад у Босни бијах старјешина —
Тај покушај само што повјерих,
Некојима, са фратром Јукићем;
Ђаковачком несретном Бискупу,
Што Хрвате слијепо за нос вуче,
Богатима својим поклонима,
Које прима од свог господара —,

Digitized by Google

На те цијели из Царске ризнице!?
Да Хрвате свађа са Србима,
На њихову штету и срамоту;
А у корист њиног душманина —!
Тај покушај ја имадох лудо,
Баш на суво главом исплатити! —
Да с' не знадох изговорит' мудро,
Ал' то многи ни криви ни дужни,
Јадни Срби главом исплатише;
Па сад кога за све то да кривим? —
Никог другог већ да кунем вријеме,
Што спремило јоште није људе,
Да размисле и себе познаду —!
Гундулића сви у звијезде кују,
Ал' његове ријечи не чују —?
За неслогу што рече словенску:
„Да та ријека није јака,
„Ка с' у многа дијели крака —!"
Да је слоге, као што је нема —,
И памети ка' што би требало:
У Словена колико их има,
Да пригрле слогу и јединство,
А оставе вјеру поповима; —
Боље среће не би им требало —!
Не би туђин на срамоту њину,
Ширио се по земљи Славенској;
Ни владао један тусућима —!
Него би се давно испунило,
Пјесниково оно пророчанство:
„Западу се мрче,
Немцу подне куцну;
Славенину свану" —!
Ето пуних двадест милијуна,
Све Словена као жива огња;
У незнању и својој неслози,
Аустрији служе и робују.

Digitized by Google

Мјесто да се сложе и удруже,
Да јој само послушност откажу,
Аустрије не би било више! —
А она им на срамоту њину,
Све са њином силом и помоћи, —
Гази језик, име и слободу —
И држи их као какво робље — !

Татарин из Цариграда хитно долази, даје му писмо, клања се и одлази, Омер Паша пошто га брзо прочита, сам собом:

Не рекох ли да ће Москов скоро,
Своју силу дићи на Турчина;
И ево га ђе Дунав прелази!

(лупа длан о длан, долази му:)

Војнички Паша

Пред тобом је, честити Везире,
Паша роб твој и честитог Цара,
Чека налог да га само врши!

Омер Паша

Москов ђаур са великом војском,
Кренуо је на силног Падишу,
Већ је близо дошао Дунаву;
Спремај војску, што год брже можеш!
Па с њом хитај управо у Шумљу,
Не би ли му препријечили пута —;
У Цариград право да не дође — !

одлазе обојица хитно.

З Б О Р

У манастиру Острогу о светој Тројици
Народ изишао из цркве, коло се вата.

Коло

Вјечни Боже, нека ти је хвала,
Васиону што си тако мудро,
Устројио и закон јој дао — !

Digitized by Google

Како да се у вјечности креће,
Да те слави, и хвалу ти даје —!
Ти си свему наду у трпљењу,
Оставио на будућност бољу;
А Србе си за грјехове њине,
За невјерство и пусту неслогу,
Покарао ал' нијеси убио —;
Јер си њима тада оставио:
Манастире, божје удоднике, —
Гусле лаке, и слијепе јунаке;
Те да они кроз дуга времена:
Трпећ' муке и невоље љуте;
Не малакшу нити да похуле
На Христову вјеру православну!
Манастири, божји угодници,
Кадеђ' тамјан са светог олтара,
Сјеме наде плодно посијаше,
На будућност бољега живота;
А јунаци сакати и слијепи,
Са пјесмама и танким гуслама,
Запалише пламен од слободе,
Који гори никад се не гаси —
У срцима Српскијех јунака;
Од Косова до данашњег дана!
Они пјесмом срца потпалише,
Витезова ломне Горе Црне,
Карађорђа, Вељка и Милоша,
И осталих српскијех јунака;
Што падоше на пољу бојишта,
Крв лијући, душманина бијући;
Те слободу своју сачуваше!
Српски народ смјело избавише!
Петвјековног свога робовања — !!

Књаз Данило (војводама)

Дивно коло, још дивнија пјесма!
Чиста слика народа Српскога,
Са којом се поносе јунаци!

Digitized by Google

(Поред кола стоји Кићун, братанац Стане Миркове)

Стана Миркова (њему)

Што не играш, но си се смрзнуо,
Као старац о светом Јовану —?
Ваљ'да чекаш док те младост прође,
Кад ти ноге отпочну клецати,
А лице се збрчка испод чела, —
Кад ћеш веће, ако саде нећеш —?

Кићун

Нешто ми се не мили играти.

Стана Миркова

У овако нарешено коло,
Које красе цуре и невјесте,
Ко год има крви у животу,
Хвата' би се, ма жив не остао!
А ти ето у цвијету младости,
У њег' пиљиш као ћук у јаје, —
Што га гледаш, кад играти нећеш?!

Кићун

Гледам нешто снаху Кадићеву,
А невјесту младу Пунишину,
Ка' је лијепа да јој урок није;
Све је коло главом надвисила,
А љепотом коло зачинила! —

Стана Миркова

А да, чоче, јесте баш лијепа,
Баш ка' да је рода господскога —!
Но што ти је до љепоте њене,
Кад је она пошла за другога —?!

Кићун

Само што је себе уканила,
Теке што ју привјенчаше с њиме;
Он отиђе у Цариград с друштвом,

Digitized by Google

Њу остави младу и зелену;
Ка' у башти ружу расцвјетану,
Узбуђену у природе току —!
Сад ни жена, нити је ђевојка,
„Пошла мома тек да није дома!“

Стана Миркова

Ти једнако само у њу гледаш,
Ка' да ти је сву памет попила —;
Како виђу, кад би могло бити:
Пристао би да је узмеш за се —!

Кићун

А да, чуј ме што ћу ти казати:
Живо ми је срце занијела,
Да му нећу моћи одољети;
Него ћу ју младу уграбити,
Па ма знао робовати с њоме!

Стана Миркова

Што будалиш, кукала ти мајка,
У лудилу љубави занијете?
Да ли не знаш да у Црну Гору,
Од кад њоме управља Данило,
Не мож' бити ка' што бјеше прође:
Да по вољи оца или мајке,
Ил' по вољи некога другога,
Узимљу се момак и ђевојка —
Поп на силу не смије никога,
Привјенчати без његове воље —?
С тог у коло до ње увати се,
Гледај само задобит' јој љубав;
За остало све ће ласно бити! —

(Кићун се вата у колу; а Стана иде Мирку и говори му:

Стана Миркова

Имам Мирко, да ти нешто кажем;
За мојега братанца Кићуна,

Digitized by Google

Несретник се смртно заљубио,
У Крстињу снаху Кадићеву,
А невјесту младу Пунишину!

Војвода Мирко

И та лудост код некијех бива,
Па кад једно и друго воле се:
Онда јоште и помози Боже!
Ал' кад само једно заљуби се;
А друго се од њега окреће,
Онда љубав неразумно пријеђе,
У лудило или у осветu — !
Многа женска у такоме стању,
Многоме је кућу разорила;
Који није кадар увиђети,
Да је женска љубав промјенљива — !

Стана Миркова

Право збориш, аманат ми Божји:
Тако нешто биће и код њега;
Но те молим као свога друга,
Да прозбориш коју ријеч Данилу,
Не би ли му како допуштио,
Да је узме себи за невјесту,
Јере може у лудилу своме;
У несрећу какву угазити — !

Војвода Мирко

Нећу вала, да ђаволе ријечи;
Јер ти знадеш што Данило каже:
Да је свако са собом слободан,
И да нико не смије другоме,
Учинити каково насиље;
Што је река', он поречи неће! —

(Коло се пушта. Стана иде код Крстиње и говори јој)

Јадна друго, одмори се мало,
Ваљ'да си се већ наиграла!

Digitized by Google

А ђе ти је добар младожења,
Што у колу он до тебе није — ?

Крстиња

Пошао је у Цариград с друштвом,
Да заради штогод за зимницу,
И да славу крснога имена,
С пријатељи прославит' можемо!

Стана Миркова

Јадан ми је и то младожења,
Који своју остави невјесту,
Тек је с њоме ноћцу пренићио!
Како ли га не бјеше греота,
Да т' остави у цвијету младости? —

Крстиња

Без нужде се не оставља кућа;
Од немања, ништа горе није!

Стана Миркова

А да, друго, таковог човјека,
Који своју оставља невјесту,
У младости у најбоље вријеме,
Те да вене, ка' без росе ружа,
Ни дана га ја не бих чекала;
Но бих одма пошла за другога!
Да уживам док је томе вријеме,
Свијет овај за дуго не траје — !

Крстиња

Нужда често примора човјека,
Да учини што му мило није;
А немање мучна је работа — !

Стана Миркова

Што је теби до његове нужде,
Кад мож' бити у двору госпођа,
Код такога стаса и љепоте!
Зар не видиш да се грабе момци,

Digitized by Google

Да у колу играју до тебе,
И мој Кићун момак међ' првима,
Теби младој не налази ману;
Узми њега да будеш госпођа,
Па ћеш свагда као моја снаха,
Приступ имат' у књажевом двору!

Крстиња

Краја нема дјелу свршеноме,
Сад је касно о томе зборити;
Јер Пуниши ја сам ријеч дала,
Ни он није лошиј' од другијех!
Срећу моју што ми у тал паде,
Нијесам рада с другом мијењати!

Стана Миркова

А да, чоче, не може ти бити,
Да не пођеш за Кићуна мога;
Он се смртно заљубио у те —
С тога треба да за њега пођеш,
Па је боље добрим цего ружним —!

Крстиња

Силом хоћу; добром вољом нећу —!

Стана Миркова

То је веће свршена работа,
Што ја речем Књаз поређи неће;
А њему се цијела Црна Гора,
Покорава и вољу му врши,
Па се и ти покорити мораш!
С' тог' у Цркву, па се са Кићуном,
Одма вјенчај, друго бит' не може,
Ил' за свагда мораш оставити,
Црну Гору, и све у њој што је —!

Крстиња

Кад је тако и другач никако,
Ја ћу онда заповијед Књажеву,

Digitized by Google

Извршити и њој сљедовати;
Јер сили се противит' не могу;
Али ми се ка' нешто предвиђа:
Да та сила добра донијет' неће — !

(долази им Кићун)

Стана (обадвома)

Сада за мном обоје у Цркву,
Да готово дјело довршимо — !

(Одоше у цркви за кума и ђевера узеше црквењака и поп их привјенча по увјерењу Станином, да је тако наредио Књаз Данило).

Збор се разилази.

У ЦАРИГРАДУ

У башти једног Везира, раде неколико Црногораца. — Везир са једним страним послаником, шећу и разговарају.

Посланик (Везиру)

Ваша Свјетлост, да ли се што чује;
Што се збива око Црне Горе,
Да л' се бију или су на миру — ?

Везир

За сад отуд ништа ново нема,
Нити има каквих заћевица,
Једва једном да у миру живе! —
Црногорци са својијем Књазом,
О свом су се послу забавили — !

Посланик

У нас има једна пословица,
„Чим народи мирују и ћуте
„Одма спремај војску и топове!“ —
Јер се онда међу њима кува,
Што удара на барут и гвожђе —
Тако нешто и ту бити може — !

Digitized by Google

Јер по оној несрећној побједи,
Црногорци што је над низамом,
На Граову сјајно одржаше!
Много се је измијенило стање;
Турци — Срби — изгубише наду,
На Султана и његову снагу,
Већ бегови из Ерцеговине,
И из Босне долазе Данилу,
С њим шурују, нешто углављују —?!
Неки опет иду Мијаилу,
С њима воде неке договоре;
Бојати се какове преваре!
С тога треба о том зараније,
Размислити и тако радити —
Да с' отклони несрећа могућа! —

Везир

Потребно је, добро говорите;
Ал' је тешко да се што уради,
Јер Русија Црну Гору брани;
А Србију Руска и Вранцеска —?
А Данило и Кнез Мијаило,
Обадва су народни љубимци —!

Посланик

Докле њих два буду владаоци,
У Србији и у Црној Гори,
Опасност је Турској Царевини —,
А и нама много су на сметњи —!
Једино је у томе спасење —
Да се нађу какви осветници,
Да их оба уклоне са свијета —!
Другог пута и начина нема! —?

(У том разговору примакли су се Црногорцима тако близо; да могу чути, што они говоре, — стали па слушају).

Digitized by Google

Први Црногорац (другима)

Да л' се чује што год ново, људи,
Шта се збива у наше крајеве — ?

Други Црногорац

Има ново, али добро није!
Тодор Кадић јуче доби писмо,
Да му се је снаха преудала
За братанца госпође Миркове,
Несретнога Баицу Кићуна! —

Први Црногорац

Не будали и не збори тога;
Како ће се жена преудати,
И то јоште за живога мужа? —

Трећи Црногорац

То се код нас није догађало,
Од како је наше Горе Црне;
И у њојзи онијех кршева,
Да се жена код живога мужа —
Преудаје за неког другога?!

Први Црногорац

Од куд дође на такове мисли;
Издајница. да је Бог убије,
Да окаља образ и поштење,
И да свади и у крв увуче,
Два племена, грдно убојита? —

Други Црногорац

Књига каже није она шћела;
Него су је вели пресилили,
Да невјерство свом учини мужу,
Па је силол пошла за другога —!?

Први Црногорац

Што, вјере ти, зановеташ туна;
Ко би мога' другог присилити,
Да узимље што му воља није — ?

Digitized by Google

Јере оно што се силом може,
Узет' неком, силом дат' не можеш!?

Други Црногорац

То је масло господе Миркове,
Да братанцу добави невјесту,
Што јој пара на далеко нема,
У љепоти и женском поносу:
Па је, веле, салетила била,
Свог ђевера Господара Књаза,
И он, кажу, силом своје власти,
То је дјело њојзи повладио? —
Па је она на име његово,
И на рачун Књажевске му власти —
Све то сама тако извршила! —

Први Црногорац

Таке бруке код нас није било,
Да се жена узме од једнога,
Без пристанка и њезине воље,
И другоме као стока даје —!
Шта ли јоште дочекат' нећемо?

(Долази Кадић)

Други Црногорац

Кад се други са чашћу човјека,
Може титрат' како му је воља;
На што онда живот и поштење? —
Ништа друго, но да се срамоти,
Да од стида не може слободно,
Своме другу очи погледати —!

Кадић

А ма, људи, што ћу да ви кријем:
Ову бруку поднијет' не могу,
Но ћу чинит' што сам наумио,
Па ма знао изгубити главу;
На што живот који части нема?!

Digitized by Google

Посланик (Везиру)

Ето згоде а прилика ту је!
Да с' осветиш твоме душманину,
Малом Зеки Црногорском Књазу,
За онаку Турску погибију;
На Граову ће ти син погибе,
Од хајдучке Црногорске руке —
Годор Кадијић он је змија љута,
Познајем га куд му иду мисли —,
Њега треба добро потплатити;
Послати га да дјело изврши —
Нека змија змију утамани!
Њима треба светити се с њима. —
Ко је река' он је погодио:
„Нема вриске без бијеснога хата,
Ни освете без лудога брата —!"
Данило сад долази у Котор,
Да у мору чини купатила,
Сад је вријеме, а и згода ту је,
Да с' постигне за чиме се тежи —!

(долазе међу Црногорце)

Везир

Здраво људи, и срећна вам радња!

Црногорци

Нека Бог дâ да би срећна била!

(настављају радњу)

Посланик

Причајте нам, ако што имате,
Шта се чује од ваших крајева?

Први Црногорац

Господине, ко то може знати,
Шта све бива у дадеком свијету;
Ми још мање то можемо знати,
Као прости неписмени људи —!

Digitized by Google

Посланик

Пре неки дан један ми причаше,
Што је скоро из ваших крајева,
Да се ваш Кнез грдно осилио;
Па све ради по својој памети,
А за савјет не пита никога —
Ка' да су му слуге Црногорци,
Који царској сили противе се,
Има томе већ триста година!
Чак и жене од неких узимље;
Па ка' бакшиш другииа их даје! —

(Кадијђ обара мрко очи.)

С тога, веле, многи Црногорци,
Омрзнуше своју постојбину,
Црну Гору и све у њој што је?
Кућу своју и своје огњиште,
Оставише пусте без икога,
Па у туђе земље отиђо — !
Од његове сила и зулума,
Петровићи: Перо и Ђорђије,
Који Црном Гором управљаху,
И Турцима јаде задаваху, —
Црну Гору своју домовину,
Оставише, у Котор одоше — !
Већ на њега мрзи Аустрија,
И Русији уз нос је пошао!?

Други Црногорац

У свијету свашта се догађа,
Може да се и то догодило;
Али и то често се догађа,
Неки људи да се лажом служе,
Да се само ономе освете,
Кога мрзе и о злу му раде — !

Посланик

Црна Гора данас је постала,
Као нека Кнежева прћија,

Digitized by Google

Црногорци ка' његове слуге;
И то они исти Црногорци,
Који турској сили одољеше,
Сад не могу — боље рећи неће —?
Да одоле сили једног чојка,
И његових мало удворница —!?

Везир и посланик одлазе; а после долази
један Грк, Кадићев познаник, удружује
се с њим, и говори му:

Ма што чујем, је ли то истина;
Да је Зеко твоју снаху другом
Поклонио без њеног пристанка —?
Па се чудим, правога ми дина,
Како ли то трпе Црногорци,
Да им тако један човјек ради —?!
Па и теби и племену твоме,
Та работа доноси срамоту —!

Кадић

И мени је стидно, те још како,
Али не знам шта да саде радим?!

Грк

Збиља кажеш, не знаш шта да радиш?!
Све је ласно кад се само хоће,
И ко неће да срамоту трпи;
Тај ће себи вазда лијека наћи. —
Данило ће сад ићи у Котор,
Да у мору чини купатила,
Ту ти можеш како ти је воља,
Да с' осветиш душманину твоме,
И да Црну Гору ослободиш,
Од зулума самовољног Зека,
Који друге држи Црногорце,
Као стоку, која њему служи —?

Кадић

Није тако, као што ти мислиш
Зборити је лакше но творити,

Digitized by Google

У Котору многи су шпијуну;
Не мож' крочит' ни једног корака,
Нит' помислит', што они не знаду —!

Грк

Од тога се не мораш плашити,
Нити ће те забољети глава;
Све од њега биће уклоњено,
И његови сами перјаници
Јер он тамо ка' у гости иде,
А теби ће ићи се на руку —
Да извршиш дјело изненада! —
Све сад можеш, само ако хоћеш?

(Вади кесу с дукатима и пасош, говорећи:)

Ево новци, а ево ти пасош,
Да те нико у путу не дира;
Па сад немој дуго оклијевати,
Него хитај да не буде касно,
А кад тамо са Данилом свршиш'
Одма иди у Цариград амо;
Награда те добра чека овђе,
Многи новци и лијепа кућа;
Па уживај за живота твога,
И твоји ће бити сретни тиме —!?

Кадијђ (узима новце и пасош)

Кад је тако, онда не брини се,
Да ћу дјело ово извршити;
Ма на мени не остало главе!

(одлази)

Књагиња Даринка у својој соби везе, а књаз Данило држи ћерку Олгицу на крилу; кроз прозор пала на њу сунчана зрака, Данило гледајући то, пева из Славенске Виле, — коју је он на изуст знао.

„Сунце јарко деветнајстог вијека,
„Ти си сунце Славенскога свијета?
„Познајем те, ти си сунце моје,

Digitized by Google

„Ја сам вриједна веће зраке твоје!
„Одавно си мене оставило,
„И за облак сјајно лице крило;
„Ти си сјало Шпарти и Атини,
„Кировој си сјало царевини;
„Сјало с'Риму, сјало Цариграду,
„Сјало Југу, и сјало Западу —
„Сад нас ево у овом времену,
„Ђе већ треба да сјаш и Словену!

Даринка

(прекида му)

Ти се, Дане, забављаш са Олгом,
Да је она мушко а не женско,
Да ли би ти повољније било?

Кнез Данило

Свако дијете свом је оцу мило,
Било мушко или било женско;
Код мушкога само је разлика,
Рад наслједства својега порекла,
И рад славе крснога имена — ;
Јере женско кад за другог пође,
Одма мијења славу и порекло —
Прима оно за кога је пошло,
Ако у том нијесу рођаци — ?
Ал' ко мушког не има порода,
Томе женско радост накнађава;
Јер и то је последица дражи,
И љубави међ' женом и мужом —
Којом не мож' ни човјек ни жена,
Да по својој вољи располажу;
Хоћел' родит' мушко или женско? —
А ђе има женскога порода,
Онђе може бити и мушкога, —
Срећу, здравље а ми смо још млади,
Па ће нас Бог и тим обдарити!? —

Digitized by Google

Даринка

Е мој Дане, нада је у Бога;
Али она није постојана —
А наша је нада исчезнула,
Бар' за сада, како љекар каже.
Сам бог знаде шта ће после бити.
И хоће л се моћи поправити? —

Књаз Данило

Ти ми нешто збориш загонетно,
Чисто незнам шта хоћеш да кажеш !?
До сад тако нијеси зборила,
С тога збори да те разумијем,
Не крај ништа, но све кажи право;
Ком' ћеш другом, ако мени нећеш? —

Даринка

Ја нијесам у намјери била,
Да т' казујем и бригу тидајем;
Али ето донесе прилика,
А вјерност ми и дужност налажу,
Да ти кажем што ми љекар рече:
У породу са малом Олгицом,
Под појасом да сам оштећена? —
И да више рађати не могу,
Но да идем купат се у море;
Не бил' ми се пород повратио!?

Књаз Данило

Од тога се не треба плашити,
Јер и љекар често не погађа;
Но нагађа ка свака врачара,
Кад у пасуљ или у боб врача —
И наш љекар исто тако рече,
Кад се бјеше Мирко разболио,
Да никако неће и не може,
Дочјекати сјутрашњега дана;
А он ето жив се и здрав шеће! —

Digitized by Google

Но ако је баш до тога стало,
Вала Богу, море нам је близо —
Сићи ћемо у равне Котаре ;
Те се купај колико ти драго
Не би ли те Господ обдарио,
Као љубу старог Југ-Богдана,
Те да девет родиш ми синова;
Јер су Црној Гори од потребе
Мушке главе, заради одбране
Од Турака, а и од Латина. —

(Долази ађут. Влаовић)

Књаз Данило
(њему)

Влаовићу, баш ми добро дође,
Опреми се да идеш у Котор,
Те да кажеш которском Циркулу ;
Да ћу доћи с госпођом књагињом,
У Котору чинит купатила,
Рад поправке књагињина здравља ;
Јер тако је љекар наредио ! —

Влаовић

Вала Богу, књагиња је здрава,
А што љекар болест јој измишља;
Не треба се ни мало чудити,
Човјек хоће да с у послу нађе,
Прави болест, онђе ђе је нема ! —

Књ. Даринка

Љекар учи, па он мора знати,
Шта ком вали, и чиме се лијечи ! ? —

Влаовић

Без искуства не вриједи наука ;
И љекари са својом науком
Без искуства чинећи опите
Многима су болест натурили,
Пре времена са свијета скинули.

Digitized by Google

Књ. Данило

Шта је ту је, ми ћемо чинити
Све што љекар да је добро каже;
За то треба да идеш у Котор,
Па ћеш спремит' све што је потребно. —
Кад све свршиш, онда мени јави,
Да дођемо док је томе вријеме —
Иди одма да не одоцнимо! —

(Влаовић одлази)

Послије три дана књаз Данило са књагињом полази у Котор, прате их перјаници и главари а међу њима и **Цетињски** учитељ,[1]) — При растанку код Баица, учитељ Данилу:

Господару, ти идеш у Котор,
Ђе се мислиш дуже забавити,
Нека Бог дâ. у добри час било! —
Ја бих рађе да си на Цетињу,
Јер се бојим невјере латинске,
С тога треба да се од њих чуваш!

Књаз Данило

Сад су наши добри одношаји,
С тог се од њих не треба плашити,
А од Срба јоште ни толико:
Јере само ја за Србе живим;
За њих живим, за њих ћу умријети! —

Учитељ

Што имадох ја ти рекох, књаже,
А сад збогом, ајде у добри час,
Да се опет у здрављу видимо!
Али опет немој сметат' с ума,
Но се чувај и пази на себе;
Ко се чува њега и Бог чува! —
Латини су стара пријевара! —

---

[1]) Тај учитељ био је главом писац овога дјела.

Digitized by Google

Љуби књаза у руку а књаз њега у чело, и тако се растадоше. Данило долази у Котор ђе га дочекују свечано, и првих дана налазе се око њега многи полицајци, као да га чувају, док перјаници, ослањајући се на њих, нијесу се отстранили; а послије ни перјаника, ни полиције. Кадић дошао и одсјео у једну крчму, долази му тајни полицајац.

Тајни полицајац
(Кадићу, рукујући се с њим)

Побратиме добро си дошао,
Одавно те нијесам видио! —

Кадић

Како могу побратим ти бити,
Кад те незнам ко си и одкуд си? —

Тајни полицајац

То је веће поодавно било,
Па се с тога не можеш сјетити;
Да л' се сјећаш кад рашћера Зеко,
Бошковиће и Бјелопавлиће,
И све оне који кадри бјеху,
Супрот стати његовој превласти! —
Тад побјегох и ја преко Брда,
Намјера ме нанесе на тебе,
Ти ме не шће ником проказати,
Те у Скадар побјегох на миру! —
А Зеко ме шћаше мушкетати!

Кадић (за Данила)

Кад на правду човјек заборави,
Па угази у ријеку крваву —
Самовоље или славољубља,
Он је звијер, ил' је њему раван! —

Тајни полицајац

Јеси л' чуо за Медун, вјере ти,
Какву бруку тамо учинише,
Са кучима и њином чељади? —
— — — — — — — — ! —

Digitized by Google

Таку бруку не чинише Турци,
Ратујући бојеве бијући,
С Црногорци већ триста година!? —
Перо, Ђорђе, а и Сердар Мило,
Који турком јаде задаваху;
Од његове силе и зулума,
Црну Гору, своју домовину
Оставише, у Котор одоше! —

Кадић

А да чоче, и мени је бруку
И срамоту грдну учинио,
Коју нећу никад прегорети,
Докле му се не осветим за њу! —

Устаје и одлази на морску обалу, где са Данилом и Даринком долази Которски Циркуо, разговарају, а Кадић прислушкује.

Циркуо (књазу Данулу)

Мислите ли још колико вријеме,
Да се овђе купањем бавите? —

Књаз Данило

За мене је већ купања доста,
С тог бих одма Котор и купање,
Оставио, јер ме пос'о чека;
Доћи ће ми босански Бегови,
С Беговима из Ерцеговине,
Да некоји пос'о углавимо. —
До госпође сад стоји књагиње,
Хоћемо ил прије ли' послије;
Оставити Котор и купање? —

(**Циркуо** за себе)

Да углави пос'о с беговима?! —

Књагиња Даринка

И за мене купања је доста:
С тог можемо сјутра на Цетиње,
Ако само теби је по вољи? —

Digitized by Google

Књаз Данило

Онда сјутра, или прекосјутра,
Да идемо на наше Цетиње! —

Кадић (у себи)

Нећеш више виђети Цетиња!
Ил' на мени неће бити главе? —

Даринка улази у чун, а Данило хоће за њом, иза Циркула притрча Кадић, пуче пиштољ, а Данило посрну у чун, Даринка врисну и придржага, а Кадић бјежећи у град, виче: „држ'те га!“

Даринка

(кроз плач)

Перјаници, ђе сте, не било вас!
Зар се тако свој господар чува?
Те да гине у сред бјела града —
У сред града, у сред бјела дана,
Без замјене вами на срамоту! —

У часу скупише се Перјаници и многи народ, узеше и однесоше Данила у кућу Бјеладиновића, а стража ухватила Кадића, одвела га у затвор, одакле ће га одвести на вјешала.

Књаз Данило

(у заносу)

„Боже, саде при овоме часу,
„Уво твоје приклони ми гласу!
„Јер у овом последњем тренућу,
Не молим те за жизан будућу;
„Не молим те за гријехове моје;
„Нити иштем милосрђе твоје;
„Не молим те за спасење душе,
„Жеља моја тамо ме не вуче. —
„Већ о Боже, ако т' има ђегод? —
„Ја те молим избави ми народ!
„То је молба, то жеља једина;
„Чуј ме Боже са твојих висина!
„Не душу ми, већ мој народ спаси
„То су моји последњи уздаси,
„Посвједочи још праведан да си!

Digitized by Google

(Прелази у бунцање, а после кратког времена издану. — Сви плачу и опремају га, па сјутра зором носе га на Цетиње. — Црногорци се искупили са свијех страна, окренули пушке наопако, наричу у глас, од чега се, проламао цио Цетињски воздух, пунијех 15 дана. — Пошто Данила саранише, народ и главари дошли код двора, и наследних Данилов књаз Никола; — Даринка износи мач и калпак Данилов и даје књазу Николи, као знак књажевске власти.)

Даринка

Ево калпак, ево мач Данилов!
Калпак носи, па се њим поноси! —
Под њим мисли о српском јединству,
Као што је Данило мислио!
А мач носи, па се њиме свети,
Душманима народа Српскога! —
Закуни се да ћеш овај завјет,
И аманет стричев испунити; —
Да ћеш бранит' правду и слободу,
И још да ћеш Стрица покајати,
Што погину у граду Котору —
Вјероломно од душманске руке;
Без освете и замјене сваке?!

Књаз Никола

(примајући мач и калпак)

Заклињем се вјером и оружјем!
Црне Горе јединим уздањем,
Да ћу носеђ' књажево знамење,
Које ми је од Стрица остало,
Завјет Стричев свето испунити,
И оно ћу мјесто покајати,
Ђе ми стрицу на вјеру задату
Вјероломно живот одузеше! —

Digitized by Google

Главари и народ

Само тако и другач никако! —

Разилазе се. Песле неког времена, књегиња Даринка са ћерком Олгицом, уклоњена је са Цетиња, и из Црне Горе; призор њеног одласка био је тако трошавајућ, да је у гледаоца поред жалости, презирање изазивао.....!?!

На Његушима

Главари сједе и разговарају, долази им Бјегунац војник из Котора.

Бјегунац

Помаже Бог, браћо и господо!

сви

Бог и теби помогао брате!

Војвода Мирко

Које добро и одакле гредеш;
Или мож'да да некога тражиш? —

Бјегунац

Ја сам, браћо, пореклом Славенац,
А војник сам од Беча Ћесара;
Ево осам пунијех година,
Ка' ме силом узеше у војску,
Ја не виђех своје родитеље,
Нити виђех завичаја свога;
Веће чамим по тврдим градов'ма:
Ка' роб сињи што је у окову,
Ил' живинче у зла домаћина —
Кад га неко у потрици нађе;
Па га за тор немилосно веже,
И о њему не води рачуна. —

Сердар Мило

Осам годин' служит' без измјене,
У немила ђе слободе нема:
Горском би се досадило звијеру,
Камол' неће јадноме човјеку.

Digitized by Google

Намјењена што му је слобода;
А природа није му мађија! —

Иво Раков

Нема љета без Ђурђева данка,
Нити брата док не роди мајка! —
Сажаљења нема у туђина,
Најслађа је своја домовина! —

Бјегунац

Прођох земље и прођох градове
Свуда нађох: браћу, пријатеље,
Свуда браћа, ал' од туђе мајке!
Пријатељи ал' од рода туђег! —

(за себе)

Слатка мајко, мила домовино,
Хоћу ли вас још када виђети? —
Лакше би ми умријети било. —

Крцо Петровић

Бадава се збори у свијету:
„Ђе је боље ту је отачество“ —
Ђе ко ника' тамо и обика;
Тамо и смрт чини му се лакша!

Туро Пламенац

Смрт је тешка ма ђе она била;
Ал' је лакша поред своје мајке,
И у своме милом завичају —
Тешко оном ко се тог лишава! —
Нема коме јаде изјадати,
Нити с киме радост дјелити. —
У туђини може свега наћи,
Ал' не може наћи задовољства?!
Та човјек је без свог отачества
Што је лађа на широком мору;
Без једрила и без своје крме,
Коју бура гони по пучини —

Digitized by Google

Докле тужно лупајућ' о стјене,
Не потоне, да се не зна за њу! —

Сердар Мило

За онога што је у туђини,
Нема сласти нити задовољства,
Па ма читав свијет његов био;
Празне очи, празно му и срце!
А у своме мјесту са својима,
И с мањим је човјек задовољан;
Пуне очи, и срце му пуно!

(Бјегунцу)

А да саде како те пустише;
Ил' им више нијеси од потребе?

Бјегунац

Ка' пустише кам им у дом био!
Но побјегох тек да живот спасем. —

Војвода Мирко

Твоја срећа е те не виђеше,
Јер ту шалу платио би скупо! —

Бјегунац

Ништа више не могаше бити,
Но што могах главу изгубити!

Крцо Петровић

Па зар за то да изгубиш главу,
Што си од зла и невоље љуте;
Побјегао да свој живот спасеш?!

Стеван Перков

Како виђу, ти још не знаш за то,
Да је у њих такова регула —
Који војник остави оружје
И заставу под којом војује,
Мора за то озгубити главу;
Ако само допадне им шака. —

Digitized by Google

Сердар Мило

И душманин душманина свога,
На мегдану јуначком поштеди;
Они људе ни криве ни дужне,
Као стоку какову тамане! —

Војвода Мирко

Слушај само шта ћу ти причати,
Па да видиш њину тиранију:
Бјеше једном, не бјеше одавна —
Један војник из града Котора,
Светом Петру бјеше добјежао,
Исто тако ка и овај што је
Они за њим пошаљи пођеру —
Светом Петру ријеч зададоше? —
Да му неће ништа учинити,
Да га натраг у Котор поврати;
Да га само нешто испитају? —
У незнању он им повјерова? —
Па у Котор натраг испрати га,
А они га одма објесише! —
Кад он виђе да га преварише,
Црној Гори образ оцрнише,
Тад утврди закон с главарима:
Да никога, ма он одкуд био,
Или ма што коме учинио,
Па побјегне слободу затражи,
У стијенама наше Горе Црне,
Ни под којим не изда условом!? —
Разма он сам, кад му воља дође,
Може ићи куда му је драго! —
С тога људи што слободу траже,
Бјеже к нама у ове кршеве,
Ка' орлови што траже планину;
Да слободно могу живовати! —
„Ор'о гњездо у планини вије,
„Јер слободе у равници није“! —

Digitized by Google

Петар Филипов

Да ли тако и на друге стране
Може човјек, кад му нужда дође,
Бјегством себи живот избавити? —

Бјегунац

Слушао сам да не може ниђе,
До у вашу малу Гору Црну,
И још једну што је налик на њу:
Што је људи називљу Швајцарска: —
Ил' да бјежи у пусту планину,
Да се тамо као горски хајдук;
Мимо људе са звјерови дружи! —

Сердар Мило

Рашта у свијет свуда тако није,
Ил' бар онђе ђе хришћанство влада?
Што љубављу, правдом и слододом,
Према сваком узноси се чојку;
Да бар' тамо свог заклона нађе?! —

Бјегунац

Хришћанство се некад поносито,
Узносило над цијелим свијетом,
Са љубављу, правдом и слободом;
А данас је хришћанство постало:
Измећарка грубог властољубља,
И слушкиња сваке себичности
Гадног ропства и пустог тиранства,
Без милости, и без сажаљења!? —

Новица Церовић

Зар већ и ту једину врлину,
Сажаљења на спрам несретнога,
Са чиме се човјек одликује;
Међу људма злобно угасише?
Да код никог човјек у несрећи,
Немож наћи заклона ни спаса!?

Digitized by Google

Стеван Перков

Незналице и лакоми људи,
Све што хоћеш без сваког зазора;
Учиниће за власт и за благо. —

Крцо Петровић

Какови су то несретни људи,
Што немају, нити осећају
Сажаљења наспрам несрећнога?

Сердар Мило

Нит су људи, нити је хришћанство,
Без милости и без сажаљења
Но власници или незналице,
И њихове гадне удворице,
Што им служе и вољу им врше;
Као робље господару своме
Па онога што побјегне од зла,
Ватају га и натраг предају,
Окорелом каковом грјешнику,
Да га овај лишава живота; —
И да тиме друге застрашава! —
Праве робље од слободних људи!

Бјегунац

Властољубље, сила и незнање —
Праве робље од слободних људи;
А не мисле рђа их убила,
Да је свети задатак војнички,
Од страшивца направит јунака;
Јер у нужди јунаци се траже, —
А не рђе или слаботиње,
У којима поуздања нема.
Само с правдом, слобода јуначка,
Савлађују силу и тиранство! —

Војвода Милан

А зар нема никог у близини,
Да га отме од таквих варвара?

Digitized by Google

Или барем да им се освети,
За таково њихово тиранство ?! —

Туро Пламенац

Није један, но их је мнозина,
Што то гледе својијем очима;
Па се чине ка да су невјешти,
А у срцу освета им кипи!? —
Само нема да се плам упали;
Да тиранство спржи у прашину,
А разбукти правду и слободу! —

Петар Филиповић

У доброти. страху, ил' нехајству;
Зло гледати, своје, или туђе! —
А не шћети њега уништити:
Мјесто правде. трпити неправду;
А не шћети правду заштитити,
И слободу противу тиранства
То је порок а није врлина! —

Новица Церовић

Нехајство је према свом ближњему.
Што издајство према себи самом. —

(Бјегунцу)

Зар ви силом идете у војску;
А не вољом кад потреба дође,
Да се брани правда и слобода,
И заштити своје отачество,
Од навале душманима свога:

Бјегунац

Одбранити правду и слободу;
Заштитити своје отачество,
Од навале душманима свога:
То је дужност свакога човјека,
Ми наша није така војска! —
Од заставу ко ступи војничку,
И га силом доведу пода њу,

Digitized by Google

Као што су довели и мене;
Мора војштит'на рођеног брата,
На ближњега и на оца свога;
Ако овај слободу затражи,
И правицу за сваког једнаку.
Закон, веле, такав је војнички.

Сердар Мило

То је закон гори од турскога,
Који људско ропство заштићава —
И неправду међу људма гаји! —
Ратовати на свог душманима,
И онога што неправду ради;
То допушта и закон и правда,
Ал' ратоват на свога ближњега,
С којим дијелиш срећу и несрећу;
Ил' онога који правду тражи,
И слободу за сваког једнаку:
То је онда испод достојанства,
И ничим се не да оправдати?

Бјегунац

Војник, веле мора свршавати,
Што му његов старијзаповиједа;
Па то било ил' не бпло право,
Таково је правило војничко! —

Сердар Мило

Слијепац мора вођи вјеровати,
Ићи тамо куд му овај каже;
Јер не види што га напријед чека —
Али човјек код здравих очију,
И разума са којим се служи;
Може и сам собом размислити,
Што је право и што није право;
Па чинити оно што је право,
Неслушајућ у томе никога!

Digitized by Google

Војвода Мирко

Добро збориш, али тако није:
Старији се мора поштовати,
И слушати што паметан каже;
Мудри људи рекли су одавна:
„Тешко оном свакоме јунаку,“
Кој не слуша свога старијега.“
Поред тога треба и то знати:
Да је много не разумних људи,
Што незнаду цијенит' слободу,
Нити знаду судити о правди; —
Но зло чине својему ближњему,
Ради своје користи и власти. —
Још да нема у земљи војника,
Да неправди и злу на пут стају? —
Људи би се међу собом клали;
Док се свијет неби ископао!? —

Сердар Мило

Војници су земаљска одбрана,
Заштитници правде и слободе;
И чувари части и поштења,
Свог народа и свог отачества; —
А не робље једног ил' двојице,
Да се с њима ка са стоком служе, —
И неправду да другима раде,
Ради своје користи и власти. —

Војвода Миљан

Сваки онај ко неправду ради,
И другога слободе лишава;
Био он свој, или туђин био,
Био велик, или био мали,
ушманин је земљи и народу!
ега треба добро усекнути,
а се сјећа, па да то не ради! —

Стеван Перков

о се, кажу, добрим побјеђује,

Digitized by Google

Али има и такових зала,
Што морају да се са злом лијече! —
Ће незнање и себичност влада,
И ће људма разлог не помаже;
Тамо сила грубу вољу врши,
А оружје судбину рјешава,
Па због тога војници су нужни!

Петар Филипов

Част војничка врло је велика:
Ко ју само цијенити знаде;
А ко незна достојно цијенити,
Част војничку, но се плаши смрти,
Па побегне срамно са мегдана;
Или срамно ропству се предаје,
Кад се брани своје отачаство,
Нит' је јунак, нит' је прави војник,
Но је права рђа међу људма. —
Њему треба припасат прегачу,
Да га с људма презиру и жене! —

Новица Церовић

Нема части, нит' има јунаштва,
Што с војничким мјерити се може,
Па и опет имаде војника,
Који трпе с оружјем у руци,
И пуштају да их тиранише
Надувена какова замлата,
Ил' душманин земље и народа;
Част војничку да им понижава,
Ил' им срамно живот одузимље! —

Крцо Петровић

Војник прави који има части,
Он не трпи ничије тиранство,
Нит' допушта да с'то коме ради,
Но част брани, живот и слободу,
Како своју тако и својијех! —

Digitized by Google

Јер он знаде да се мријет' мора,
Па је боље часно него срамно! —

Војвода Миљан

Кад се види да се мријет' мора,
Ондај' боље умријети славно,
И јуначки живот замјенити,
Са животом душманина свога! —
Ко свој живот неће да замјени,
Но у страу и ропском трпљењу,
Предаје се смрти и тиранству;
Он мрцино одлази са свијета —
А заштита части и живота,,
За сваког је дужност најсветија!

Бјегунац

Служит' земљи и свом отачеству,
То је дика и понос за људе;
Ал' наш војник туђину робује —
У ког нема правде и слободе,
Ни за кога, који његов није,
Свака шуша над њим се натреса;
Он не смије да прозбори двије! —
Баш због тога и бјеже војници,
Кад уграбе прилику и вријеме,
Јер свакоме мила је слобода! —

Туро Пламенац

(бјегунцу)

Ја како ли ти побјећ' могаше,
Да те грдни не виде Латини? —

Бјегунац

Нема јоште ни пун мјесец дана,
У град Котор ка нас допратише;
Досади ми витешка невоља,
По свијету се потуцајућ' тако;
Од немила ходећ до недрага,
Хоћах себи живот одузети! —

Digitized by Google

Док разабрах за људску слободу,
Што је сваком ваше горе дају;
Па некако уграбих прилику,
Те побјегох главом без обзира:
Срећно приспјех у ваше врлети,
Па вас молим браћо и гасподо,
За јуначко ваше гостопримство! —

Војвода Мирко

Гостопримство које од нас тражиш,
До сад ником одказали нијесмо;
Ни теби га одказат нећемо;
Ал' су наше горе сиромашне,
У нас нема ни сребра ни злата;
Нити има пива ни јестива,
Чега у вас има изобилно? —
Слобода је све богатство наше;
Струка нам је покривач и душек;
А оружје све нам је уздање! —
То све и ти можеш уживати;
Ако имаш и ако зарадиш;
Без зазора и без поговара! —

Бјегунац

Ђе су ропству затворена врата,
А слобода царује и влада;
Онђе нема нигда сиротиње! —
Сирома је поред свога блага,
Ко животом задовољан није;
А ђе душа сита је слободе,
Ту је тијелу кора љеба сува,
Бистром водом, оброк задовољан!!

Сердар Мило

Добро збориш и другчије није.
Слобода је људски рај на земљи;
Које нема не зна јој цијене,
Благо оном кој' се њоме дичи! —

Digitized by Google

Архимандрит Димитрије

Ко о чему, баба о уштипци,
Сердар Мило о својој слободи,
А слободе ниђе у свијет нема!?
Ријеч слобода празно је уздање,
Том се ријечи варају будале;
А лукави користе се њоме!

Стеван Черков

Није другач већ тако управо:
Нечесову причати слободу,
А у борби бити без престанка;
То је чисто ругати се себи!

Туро Пламенац

Каква вас је напала слобода?
Кад слободе ниђе у свијет нема!
Сва природа, и све у њој што је:
У вјечној је борби без престанка,
Рад опстанка свијех сазданија!

Војвода Миљан

Вала Богу, што рекосте људи:
И јест дивно нечесово чудо,
Сва природа и све у њој што је,
У вјечној је борби без престанка,
И никад се у томе не мијења!? —

Архим. Димитрије

Није чудо што то тако бива,
Јер без борбе све б' мрцино било —
Борба двога ствара нешто треће,
И понавља живот обојега. —
У борби се и човјек познаје,
Је ли јунак, ил' је слабе душе. —

Сердар Мило

Да ну људи, куд сте забраздили? —
Ви зборите о оној слободи,

Digitized by Google

Са којом би вјечито мртвило,
У ови свијет настати имало,
А ја зборим о љуцкој слободи,
Да с' не бојим мени равна чојка,
А камо ли отрцало Туре;
Или неко ко је мени раван,
Да поступа са мном ка' са стоком! —

Стеван Перков

Имаш разлог и говориш право:
У природи све што се догађа,
То све бива по неком закону —
Ком се свашта покорити мора!
И свак радо подноси и трпи,
Што га кадгод од природе снађе;
Ал' трпјети себи равна чојка,
То освету у човјеку буди;
Јер слобода свако ме је мила!?

Војвода Миљан

И слобода чудна је работа,
Свак' би шћео имати је за се,
А за туђу нико и не мари;
Већ је гони, не да јој се дићи,
Незна јадан да је и слобода,
У задрузи јача и снажнија! —

Новица Церовић

О слободи сваки збори радо;
Мила му је јер му разум каже —
Али за њу мало који ради,
Већ све гледа један за другога!
Свак' би шћео имати слободу,
Само ништа да с' о њ' не очеше,
Али нема љеба без мотике;
Ни слободе без слободних људи!

Сердар Мило

Тешко земљи и тешко народу,
Међу собом који нема људи,

Digitized by Google

Да у вријеме кад потреба дође —
Свог народа понесе заставу,
Рад одбране правде и слободе;
Прот неправде и гадног тиранства! —

Иво Раков

За таково важно предузеће,
Треба имат' срца јуначкога,
Претрпјети муке свакојаке,
Треба смрти очи сагледати! —
А то једно, и друго је страшно!?

Војвода Миљан

Ђе у грудма мушко срце бије,
Ту и жена покаже јунаштво —
Не плаши се ни смрти ни мука;
А кад жене у нужди се бране,
Шта је онда остало за људе? —

Архим. Димитрије

Сваки народ и свакоје вријеме,
Има својих славни великана,
Ка' што има и својих тирана;
Прве слави рад великих дјела,
Друге опет помиње с презрењем!

Војвода Мирко

Од вјекова, од када се памти,
За слободу бори е се људи;
„Борише се, па се уморише,"
Многи од њих живот жртвоваше;
Јер себичност сила и незнање,
Не даде им борбу истрајати. —

Крцо Петровић

Онај не мре, но вијечито живи,
Који спомен остави по себи;
Потомцима да се њиме диче! —
Срт је њему промјена живота,

Digitized by Google

И по смрти њега славе људи!
Ка Што славе шмоге мученике,
Славне борце за крст и слободу! —

Туро Пламенац

Благо оном свакоме човјеку,
Коме рече на гробу потомство:
Ти си твоју дужност испунио,
Без прекорно за живота свога!

Архим. Димитрије

Мученици за вјеру хришћанску,
То су били големи јунаци? —
Јер су мушки живот жртвовали,
За идеју свога убјеђења;
За крст часни, вјеру и слободу!
Поднесећи муке свакојаке,
А то боме, није тако лако:
Јер се зовјек два пута не рађа! —

Новица Церовић

Смрт је чојку прћија на земљи,
Нико живи утеђ' јој не може;
Било прије ил' послије било,
А муке су намјењене чојку, —
Па их треба мушки истрајати.
Није јунак нити може бити,
Ко се плаши смрти и трпљења! —

Војвода Миљан

Што је већа мука и тиранство,
То је већа слава и јунаштво;
За онога који то истраје! —
Да је Христос смрти плашио се;
И да муке претрпио није,
Ради људске праде и слободе;
Не би добра дјела учинио?
Нит' би себи спемен оставио,
Међу људма, да га славе вјечно!? —

Digitized by Google

Новица Церовић

Великани рађају се ријетко,
На прсте их можеш избројати;
Што се роде у једноме вијеку —
Па и од њих многи изгуби се;
Јер не може борбу истрајати,
Одолети сили и незнању,
Славољубних и себичних људи,
Часан спомен да остави себи. —

Архим. Димитрије

Ко по себи спомен не остави,
Он умире и душом и тијелом;
А ко тјелом умире и душом,
Боље да се ни родио није;
Да не мучи себе и другога!?

Стеван Перков

Часан спомен вјековима траје,
И у чојку благородство буди;
Спомен сраман боље да га нема,
Презрење је његова награда!

Сердар Мило (Миљану)

Муке, борбу и гадио насиље,
Њих јунаштво, правда и слобода,
Свагда ласно могу савладати;
Јер су оне господар тиранству;
А муке су само за јунаке.

Иво Раков

Добро ђе зло, а неправду правда,
Свагда ласно моћи савладати;
Јер ће добро, правда и слобода,
Свагда имат' више присталица? —
А село је јаче од сватова! —

Архим. Димитрије

Добро збориш, али тако није;
Јер много је неразумних људи,

Digitized by Google

Што не знаду судити о правди;
нити знаду цјенити слободу:
Све што годи њиној себичности;
То је њима прада и слобода,
Ма то био злочин и неправда,
Таковијек у свјету је више. —
И тиранин шћео би слободу;
Али само да је има за се,
Те да може лакше над другима,
Безопасно свршават' тиранство. —

Војвода Миљан

Ко од својих слободан је страсти,
Тај' слободу потпуно ужива;
Њему боља не треба слобода,
За њега је ништаво тиранство!

Туро Пламенац

Налази се у слободних људи,
Што слободу као живот цијене?
Ал' не смију да пораде за њу,
Јер се боје несретних власника,
И њихових срамних присталица,
Што слободи затворише врата;
Па и онај што би снажно шћео,
Да тиранству стане ногом за врат!
Тешко му је, ал' сносити мора,
Јер се боји, издаће га друштво! —
Па зло трпи, да горе не дође. —

Крцо Петровић

Издајство је големо проклество,
За онога који га уради,
А највећа несрећа за људе,
Што зло туђе морају трпити: —
Издајице такових не било!

Иво Раков

Ђе је народ огреза у страсти,
И невјери на спрам свог ближњега;

Digitized by Google

Ту с' не могу један ил' двојица,
Опирати гадноме насиљу,
Неразумних и себичних људи? —
Ко је река' он је погодијо:
„Тешко пушци у страшљивој руци,
И јунаку у селу нејаку!“

Стеван Петров

Наши стари рикли су одавна:
Ђе је слоге расту мале ствари,
А неслога свагда све поквари.
У неслози ђе двојица живе,
Тамо трећи вазда користи се:
И власници у општој неслози,
Користе се туђим незнањем,
У мутној се води вата риба? —

Туро Пламенац

Свако зло, и свака несрећа,
Што кукавне сналази народе,
Јесте дјело несретних власника,
И Њихових гадних присталица. —
С главе, каже риба заудара!
О слободи ко њима спомене;
Њему нема станка нити санка,
Већ се бори са злом и несрећом,
Као бродар што се на пучини —
Са валови свијетскога мора;
Храбро бори, докле не потоне, —
Ил' усамљен од сваког одстављен,
Не малакше под силним ударцем,
Подлих слугу злога господара —
С тог се каже трпљење спасење! —

Војвода Миљан

Кажу људи „трпљење спасење“;
Ал трпљење коме краја нема,
То је горе него робовање? —

Digitized by Google

Иво Рашов

Човјек трпи више од свачега,
Све у нади да ће боље доћи —
У трпљењу често изгуби се!
Наши стари казали су мудро:
Да у стиду изгуби се чојство;
И тупљењу губи се слобода;
А у страху губи се јунаштво! —
Велизар[1]) је свијет задивио,
Са јунаштвом и својим поштењем,
У чем бјеше он сам себи раван;
Па у стиду, страху и трпљењу,
Даваше се оној кукавици,
Што га неки назваше управдом[2]),
Без разлога да га тиранише! —

Новица Церовић

Ђе тисуће плаче се једнога,
Цио народ, неколико људи,
Ту слободе ни за лијек нема.
Но је право ранство у слободи,
Недостојно људског сажаљења! —

Крцо Петровић

На свијет нема ништа жалосније;
Нит слабије од страшива чојка? —
Њега плаши и његова сјенка,
Онђе клоне ђе треба јунаштво? —
Мјесто да се јуначки одбрани,
И побједи душманима свога;
А он пада и постаје жртва,
Понајвише слабијем од себе?! —

Војвода Мирко

Којим своја не управља воља,
Тај' слободе никакове нема.

1., Славеним
2., Јустинијан

Digitized by Google

Нити му је силом дати можеш;
Слобода се силом не намеће! —

Архим. Димитрије

Ђе незнање, завист и неслога,
Међу људима снажно овладају,
Ту и друге овладају страсти,
А ђе страсти одпочну владати,
Ту је човјек тиранин човјеку,
Тамо рапство своје царство шири,
Ту неправда замјењује правду,
О слободи ни спомена нема — !

Архим. Димитрије,

Шта ту треба ваздан нагађати,
Спомињући правду и слободу — ?
Чини другом све што желиш себи!
А не чини што себи не желиш,
Па ето ти правда и слобода!
Друге нема, нит је може бити ? !

Стеван Перков

Добро збориш оче Димитрије:
Нашто празна правда и слобода,
Сиротињи која леба нема ? —
Већ се мучи од зоре до мрака,
Да заради тек' да се зарани ! —
Бијесни људи, или нерадници,
Што се знојем народнијем ране,
Размећу се правдом и слободом —
И варају неразумне људе,
Да над њима лакше господаре,
И да могу лакше уживати — !

Војвода Мирко

Ко се правдом и слободом хвали;
А не види неслогу с незнањем,
Нити види големе потребе,

Digitized by Google

Које човјек у животу своме,
Савлађује ради свог опстанка;
Он је, ил' луд, ил' је варалица
Ка' и онај, који слуша њега. —

Туро Пламенац

Слобода је замишљено благо,
О ком многи сниј̂евају људи;
А не виде да је газе сами,
Један другом чинећи неправну. —
Мудро једном Стеван Перков рече:
„Ко људима слободу изради;
Од људскога ропства и тираиства,
Биће други Син Божји на земљи!“

Архим. Димитрије

Добро збориш и другчије није. —
Ко слободу жели уживати,
Мора најпре туђу поштовати;
А ко ме зна, или који неће,
Да поштује слободу другога,
За такога и није слобода. —

Војвода Мирко

Ајте људи, да не замркнемо,
Цјепајући сваку ствар на длаку;
И сијући свијет на решето —
Кад људима помоћ' не можемо
Да добију правду и слободу,
За којима милијуни жуде? —

Војвода Миљан

Што вјекови створит не могаше,
Наш разговор поправити неће;
Нит' ће бити правде и слободе,
Докле сами не створе је људи.

Крцо Пеаровић

Пушти воду нека тече мирно,
Кад јој врело немож зајазити,

Digitized by Google

Нит је можеш уз бријег навратити;
Јер на више ништа собом нејде? —
То и сама веће ђеца знаду,
Не треба им Њутон и јабука! —

Сердар Мило

Кажеш, пушти нека иее тако:
Та не пуштај докле имаш снаге,
Баш никога да те тиранише,
Ма ко био, и ма од куд био;
Него удри докле махат можеш,
Док се гадно ропство утамани,
А дигне се правда и слобода;
Или робуј цијела живота!

(Устају и одлазе)

На Цетињу

Главари и још неки сједе код веље
Цркве и разговарају

Војвода Миљан — гледа испод руке —

Боже драги ко ће оно бити,
Те низ поље нама примиче се?
Бих рекао, ако видим добро,
И ако ме очи не варају:
Иво Раков, војвода Цеуињски.

Војвода Мирко (гледа)

Он је главом други нико није.

Туро Пламенац

Ђе ли бјеше за толико вријеме;
Одавна га међу нама нема?

Крцо Петровић

Водио је у Вранцеску Станка — сина —
Да у Париз слуша наутике:
Па се тамо мало забавио.

Иво Раков — долази —

Помаже Бог браћо Црногорци!

Digitized by Google

Сви

Бог и теби помого војводо!

(Устају целивају се па опет сједају)

Иво Раков

Јестел' здраво и јесте ли мирно? —

Новица Церовић

Сви смо здраво као што нас видиш,
И мирно смо сво неко вријеме;
Ако јоште толико потраје,
Рђа ће ни пасти на оружје, —

Војвода Мирко

Хоће вала да то и не кажеш,
Ка смо ово нешто учестали:
Ми главари и имућни људи,
Да шећемо и да уживамо,
И народно да трошимо благо;
А о црној Гори ако може,
Нека брине сиротиња сама;
А кад земљи каква нужда дође,
Онда држи јадна сиротиньо.
Брани земљу и гола и гладна!

Иво Раков

Чисто видим господине Мирко,
Тај приговор пребацујеш мени;
А знаш дивно да нијесам ишао,
Рад објести и рад уживања,
Него ме је нагнала потреба,
Да ђетету прибавим науку:
Те да земљи кад му вријеме дође,
И народу буде од користи,
Јере видиш куд се год окренеш,
Да без знања и добре науке,
Пропадају народи и људи. —
Таково је данашње вријеме,
Пушка ћути а памет војује. —

Digitized by Google

Војвода Мирко

Да ну чоче немој се једити,
Ја не мишљах да те вријеђам тиме;
Но нам причај како ти је било,
Јесил' свуда мирно путовао? —

Иво Раков

Је сам свуда господине Мирко,
Путовао ка што бити може —.
Вала Богу служило ме здравље,
А у кеси било је новаца. —

Петар Филипов

То је оно, што треба путнику
Здравље, новац, па онда све ту је;
Свуда су му отворена врата

Војвода Мирков

Да бјеше ли главом у сам Париз;

Иво Раков

Бијах право господине Мирко,
У сам Париз као што ме видиш.

Туро Пламенац

Бјеше ли то повелика варош?

Иво Раков

Бјеше варош сила од свијета
Очима је немож' прегледати!

Новица Церовић

Могу ли се у њој набавити,
Све потребе што су нужне чојку? —

Иво Раков

Ка не могу, јоште питаш за то:
Свачесове ту има работе,
Коју човјек може замислити;
Ја мним има и тичијег млијека! —
Ту за новац све купити можеш,

Digitized by Google

Само образ и част човјечанства,
Не мож купит за никакве новце.

Крцо Петровић

Купит не мож, ал продати можеш;
Ка што многи рад своје користи,
Грабећи се за власт и за благо,
И примајућ мито и поклоне.
Продадоше образ и поштење,
Да их људи прстом показују! —

Војвода Мирко

Да ну причај штогод за Вранцезе,
Је су л' добри ил какви су људи?

Иво Раков

Што дат' причам господине Мирко,
То су људи ка сви људи што су;
Само зборе другијем говором.

Војвода Мирко

Да су они ка остали људи,
Утврдо ти сви то вјерујемо;
Јер сви знамо да с' човјек не мијења,
Као буба у својој чаури,
Нит му могу да нарасту крила,
Као мраву од седам година!

Иво Раков

Боме тако не говоре тамо,
Него кажу да с' и човјек мијења;
Слушао сам моијем ушима,
Састали се неки млади људи,
У тој кући ђе сам и ја био:
Сви још млади а обневиђели,
Па турили на нос наочаре;
А рад чега ево ни сам не знам,
Ил да виде ил да боље чују? —
То им тако ружно пристајаше,

Digitized by Google

Ка' кад метнеш седло на магаре!
Они веле човјек је постао:
Од мајмуна, од неке Гориле!?
Мени не да ђаво мировати,
Но се пуштих у разговор с њима:
Ка ће људи ако бога знате;
Човјек постат од дивљег мајмуна,
Што зборите и што се брукате?!
Кад је човјек поста' од мајмуна,
Да во' и коњ, од шта постадоше;
И остала земска животиња,
Шта на земљи и у води живи,
Којој незнаш броја ни имена?
И од чега мајмун је постао? —
Они мјесто да ми одговоре,
Почеше се међу се смијати,
Ка суманут кад му прст покажеш! —
Мени бјеше до злабога криво,
У љутини за таку поругу,
У по дана имах нагазити! —
Докле један мало постарији
Што ту бјеше, озбиљно ми рече:
Да неки тако замишљају,
Али да то нико не зна право. —
Ја с' уклоних да се не срамотим
С будалама водећ разговоре —

Крцо Петровић

Боже Иво, ђе ти памет бјеше?
Да са ђецом видиш разговоре,
Тражиш помет онђе ђе је нема;
Да ли не знаш што говоре људи:
Тешко оном ком се ђеца смију,
А још теже кога жене бију! —

Петар Филипов

Баш је тако добро кажеш Крцо;
Ратовати с ђецом и женама,

Digitized by Google

И ако их у чему побједиш;
Није слева, него је безчашће,
А још веће, ако те побједе! —

Војвода Мирко

А да чоче за таку науку,
Не бих дао ни луле дувана;
Ако тако научи и Станко,
Лијепу ће нам донијет науку;

Туро Пламенац

По збору се и својим делима,
Распознају народи и људи;
Јесу л' мудри или су будале?

Архим. Димитрије

Зар не виде рђа их убила,
Да свака ствар и свакоје биће,
Напредује од постанка свога,
Док не сазре у току времена;
Повраћа се првобитном стању,
Од кога је почетак добило —
Исто тако како они кажу,
Морало би са човјеком бити;
Кад доспије до свог савршенства,
Да се врати првобитном стању;
Да од њега опет буде мајмун?! —

Крцо Петровић

Будале се показују саме,
Не треба их тражити са свијећом!

Иво Раков

И то јоште тамо сам слушао,
Ђе говоре: земља је округла,
Као лопта ил каква јабука;
Са свих страна на њој живе људи,
А она се преврће и врти —
И с месецом иде око сунца,

Digitized by Google

Сунце стоји, веле, не миче се?
Још говоре без сваког зазора:
Кад се земља окрене од сунца,
Да су онда људма окренуте,
Ноге горе а главе им доље!? —

Петар Филипов — шаљиво —

Боже драги да је ком виђети,
Како онда изгледају људи?
А како ли изгледају жене;
Што не носе гаће ни чакшире,
А земља им не привлачи скуте?!

Војвода Мирко (Иви Ракову)

Што говоре земља је округла,
То се јоште може замислити,
јер све оно изгледа округло,
Од човјека што је удаљено;
Ил га око по своме облику,
У даљини прави округлијем, —
Али да се земља и преврће,
То се лако неда вјеровати? —

Странац

Они кажу да за земљу знаду,
Колико је велика и тешка,
Ка да су је и лактом и вагом,
С краја на крај цјелу измјерили?
Па у томе замишљању своме,
Толико су отишли далеко:
Да казују даљину до сунца,
И мјесеца и другијех звијезда,
И њихов рад[1]), својство, и дебљину;
А овамо тако су скучени,
Да не знаду, нити како могу,
С Архимедом тачци среду наћи!

---

[1]) **Кретањс.**

Digitized by Google

Па још зборе без сваког обзира;
Да се земља у три правца креће!? —

Вук Врчевић

Па томе се не треба чудити,
Што говоре да се земља креће.
Све се креће што је у природи,
И у покрет ставити се може:
Сунце, мјесец, звијезде и небеса;
Земља, ваздух, вода, и све друго:
Све то креће у вјечном трајању,
И законе вјечности свршава;
Не треба му ни Тихом, ни Тале,
Нит Галилеј, нити Птоломео,
Нит му треба Коперник са Њутном;
Нити Кеплер са својим шестаром!

Архим. Димитрије

Све се велиш у природи креће,
И може се у покрет ставити
По изгледу и бити ће тако; —
Ал се не зна како се што креће? —
Да л' се земља, с сунцем и мјесецом,
И остала сва небеска тела,
Сама крећу по својојзи вољи,
И потреби ради свог опстанка;
Ил по сили закона вјечнога,
Свако своју улогу свршава? —
Јер тешко је и ситније ствари,
У природи право одредити;
А камо ли да с' одреде оне,
Које стоје изван домашаја,
И сазнана свакога човјека! —

Странац

Како с' сунце и земља с мјесецом,
И остала сва небеска тела,
Од искона без измјене крећу,

Digitized by Google

На познати, одређени, начин,
И у своје одређено вријеме;
Извршују своје путовање:
То онима што се баве тиме,
Са рачуном није било тешко;
Да одреде тачност у времену?
Сваки рачун мора бити тачан! —

Архим. Димитрије

Сваки рачун ма какав он био,
Са којим се нешто стварно ради.
Може бити истинит и тачан;
Али рачун који се замишља,
О кретању небескијех тела,
И њиховом својству и даљини,
Ма каквим га крстили именом,
Он остаје само претпоставка;
Јер у њему ништа стварно нема!

Вук Врчевић

Многи тако мисле с Коперником,
Да се земља врти и преврће;
Па у томе њеном превртању,
Што је горе долази јој доле.
И од тога дан и ноћ постају;
А од њеног пута око сунца,
Мјењају се на земљи времена:
Љето, јесен, зима и прољеће,
Још да од тог путовања бива,
Помрачење сунца и мјесеца?
Прилив мора, ка и одлив његов;
Они веле, бива од мјесеца? —

Архим. Димитрије

Све то може и да буде тако:
Али да се земља и преврће,
Површина што јој стоји горе,
Да јој она долази и доље;

Digitized by Google

И тад људма да су окренуте,
Ноге горе, а главе им доље, —
То им нико ко мислити знаде,
Вјеровати неће и неможе! —
Лакше би се могло вјеровати:
Да се земља врти око себе,
И у друштву с сунцем и мјесецом,
Једно друго обилазе редом;
Једно с диже а друго се спушта,
Једно другом да мјесто уступи —
Па све једно потискује друго:
Да би себи мјеста начинило! —
Па кад земља, на више пење се;
Од притиска небесног ваздуха:
Прилив мора онда на њој бива,
И на доглед долазе нам звијезде;
А кад земља на ниже се спушта,
Онда на њој бива одлив мора;
И од таког њиног путивања,
Све то бива, што се и догађа! —
Помрачење сунца и мјесеца,
Долазе нам од споредних тела,
што се крећу по сунчаном зраку! —
Свако тјело, свјетло, или мрачно,
Има засјен, или своју сјенку.

Војвода Мирко

Немој тако оче Димитрије,
Говорити, да те ко не чује;
Јере можеш лако покварити,
Коперников систем и осталих,
Који с њиме вјерује и тврде:
Да се земља врти и преврће —
И да она заједно с мјесецом,
У три правца иду и крећу се;
Око себе и около сунца,
сунце стоји, веле, не миче се?!

Digitized by Google

Ти сад хоћеш са твојим учењем;
Да учиниш преврат у науци,
Осрамотиш многе научаре!? —

Туро Пламенац

Тешко њему ако то дознаду:
Научари новога времена,
Или какве луде надрикњиге;
Бити ће му горе но курјаку,
Који прође кроз некоје село;
Па га од куд нањуше кучићи,
Дигну за њим лавеж и урлање,
Да и селу постану досадни! —
Чини ми се с његовим говором,
Ни он од њег неће боље проћи!

Крцо Петровић — шаљиво —

Његова је срећа не чују га;
А да чују његово мишљење,
Би му одмах послали „диплому“,
Назвали га новим научњаком:
Проналаска новога система,
Папа би га у календар писо! —

Странац

Боме данас то свакоме треба,
Који хоће да се нешто чује:
Без дипломе и без свједочанства,
Да си прошо кроз некакву школу;
Не вриједи никаково знање,
Ни људцкијех свих пет учитеља, (пет чула)
Што је дала природа разуму;
Да се с њима управља и служи,
И да знаде судити о свему. —

Архим. Димитрије — Крцу

Шта ће неко о моме Мишљењу,
Говорити или написати;

Digitized by Google

То се мене ни мало не тиче. —
Ја овако мислим и говорим,
Не треба ми ничија диплома,
Нит ми треба чије сведочанство:
А сваком је слободно мислити,
Исто тако ка и Копернику,
И његовим у том друговима; —
А да ли се баш преврће земља,
И дал иде у правцу ономе —
Ка што они мисле и говоре:
Потомство ће будућих времена,
О том своју изрећи пресуду; —
Јер наука здравога разума,
Одбацује сваку претпоставку, —
Она само истином се служи:
И њу тражи докле је не нађе.

Вук Врчевић (осталима)

Има право што у томе сумња;
Јер да није Коперник сумњао,
У пређашњи систем Птоломеов,
И осталих свијетских научара;
Он се неби никад одлучио,
Да у пркос многих незналица:
Испитује небеске појаве,
И да нови систем определи! —
Исто тако можда ће се наћи;
Ко ће његов систем исправити,
И тим ближе савршенству доћи!?

Странац

Свака сумња истини је мати;
Јер истину она истражује —
И Колумбо да је вјеровао,
Да на земљи нема више копна;
Него што је пређе њега било;
Он се не би никад отиснуо,

Digitized by Google

На пучину пространога мора,
Да пронађе нови дио свијета!
Сам Бог знаде колико је јоште,
Свијетова на земљином кругу:
И колико божијих чудеса,
У безкрајном небеском простору.
Што су слабом непозната чојку!? —

Крцо Петровић

Има доста што су нашли људи,
У природи те тим користе се,
Па је ласно да су можда и то;
Са науком својом докучили?
Многи људи могу много знати! —

Иво Раков

Истина је што говориш Крцо,
Многи људи могу много знати;
Али тако одвеђ крупне ствари,
Које стоје изван домошаја,
И сазнања свакога човјека,
Могу они само нагађати;
А сазнат их у правом облику,
Није ласно за слаба човјека!?

Странац

Радодозналост, себичност и жудња,
Људски разум савршенству вуче:
Он разбира, рад је све сазнати,
Изван њега, што је у природи;
Па се труди оће да испита,
И да сазна постанак свачега;
Сав његов рад, и његово својство —
И услове његова трајања;
Па тражећи у свем савршенство,
Многи често пада у погрешке,
Које ни сам незна исправити! —
Већ што рече, или што напише;

Digitized by Google

Тог се држи као пијан плота! —
Исто тако неки научари,
Причају нам без сваког зазора,
Шта је било или шта ће бити,
Пре, ил послѣ, тисућа вијекова;
А не знаду шта је јуче било,
Много мање, шта ће сутра бити? —
Они силом оће да сазнаду,
Шта покреће у вјечном трајању,
Васиону и све у њој што је?
А не знаду, нити знати могу,
Шта покреће срце у човјеку. —
Шта л' му даде разум са чулима —
Те он живи, креће се и мисли;
Испитује, жали, и сјећа се! —

Вук Врчевић

Све сазнати то не може нико —
Људи теже да више сазнаду,
Научари и паметни људи
Испитујућ природу и ствари;
И чинећи у томе примјену —
Са науком и својим искуством,
До данас су много постигнули,
Са чиме су они оставили
Спомен себи, корист човјечанству:
Ватром, водом, муњом и ваздухом.
Свијетлост праве, гоне грдне лађе
Жицом пишу, жицом кола вуку;
Жицом, зборе, жицом чуда творе —
А што дробе многе незналице,
О постанку и свршетку свијета,
И ономе што је непознато,
Мудри о том не воде рачуна! —

Архим. Димитрије

И прође је свега тога било,
Што и данас код народа бива;

Digitized by Google

Само што је у томе разлика:
Што су људи прошлијех времена,
Снажниј били телесно и умно;
А та снага, прошлијих времена,
Огледа се у дјелима њиним,
Која вријеме нити противници
Не могоше кроз друга времена
Порушити нити уништити —
Тој се снази ум човјечи диви.
А не зна се, нит се знати може,
Што су: ватра, и земља са водом,
У времену од постанка свијета —
Порушили или уништили,
Људске снаге, телесне и умне?!

Крцо Петровић

Добро зборишь и друкчије није:
Вијековима што стварају људи;
То природа и њезина сила,
Разорава за ока тренуће.

Стеван Перков (Арх. Димитр.)

Нема чојка нити научара,
Кој о свему што се догађало;
Или што се у свијету догађа,
Може праву изрећи пресуду:
Вријеме тече унапријед једнако,
Са временом напредују људи;
А с људима наука и знање,
Ти сад вријеме и у њему људе,
Пречишћаваш као гњиле крушке! —

Војвода Миљан

Ум човјечиј не мож бити празан,
Он се креће о свачем размишља,
Било лудо ил било паметно,
Једини је прогрес[1]) у природи:

---

[1]) или регрес.

Digitized by Google

Ум човјечиј и његова дјела,
Другог нема, нит га може бити!?

Војвода Мирко

Што зборите и ријечи трошите;
Има доста, а и било их је,
Научара и паметних људи,
Што су својом науком и знањем,
Користили свијет и науку
А што зборе или замишљају,
Неки данас нови научари:
О кретању небескијех тела,
И њиховом својству и даљини,
То су само голе претпоставке,
Што се тако могу замислити, –
А нико их не може спорити;
Но се само тако замишљају,
А границе замишљању нама! —

Новица Церовић

Ко не ради он мислити мора,
Да му вријеме узалуд не прође —
Исто тако раде научари,
Измишљају свакојаке ствари,
Тек да стеку да се ками ране;
Јер тешко је орат и копати! —

Стеван Перков

Безпослени и докони људи,
Измишљају свакојаке ствари;
Они често зборе и причају,
О ономе што сами не знаду —
За такове право оно кажу:
Безпослен поп кристи и јариће. —

Туро Пламена

У нераду живот проводећи,
Може смишљат што је коме драго,
Ако оће посо му не смета,
Може зидат по ваздуху куле!

Digitized by Google

Петар Филипов

И такових имаде будала,
Чим научи буквар и часловац,
Одмах себи уврти у главу,
Да зна више него други људи;
А овамо да га ко запита,
Не би знао шта је јуче руча; —
Тако многи празну сламу млате —

Вук Врчевић

Ама људи што тако зборите,
Зар не знате, или нијесте чули?
Да вам они у напријед могу,
Да претскажу промјену времена,
И кад биће које помрчање? —

Стеван Перков

Чича Срећко, и баба Смиљана,
Често пута могу да ти кажу:
И погоде промену времена,
По знацима које они памте,
И које су од старијих чуди —
Исто тако могу научари,
По знацима небескога свода,
И рачуну давнашњих времена;
Што га мудри оставише људи.
Да ти кажу какову промјену,
И кад биће које помрачење; —
А без тога нема научара,
Кој' би мога' ма што предсказати,
Јер пророчка прошла су времена!

Крцо Петровић

Животиња и сваког саздање,
По инстинкту своме рођеноме,
Предсказује промјену времена. —
Свак се о том, ком је до тог стало;

Digitized by Google

Кад год хоће, може увјерити,
Само на то нек пажњу обрати! —

Архим. Димитрије

Има доста и таких будала,
Славољубљем што су опијени,
Пошто по то, да на глас изађу,
Да оставе себи успомену —
А дали ће она часна бити,
Они о том не воде рачуна:
Ка што онај грчки неваљалац,
Мрзко дрзну и запали Делфу,
Да остави себи успомену
Пуну срама, и љуцког презрења!

Вук Врчевић

Није он сам, но их има много,
Што каљају свијетску историју,
Недостојним својим именима,
И дјелима што их починише;
Па их опет спомињу будале!?

Стеван Перков

На што треба таке неваљалце,
У свијетску писат историју?
Које треба са љуцким презрењем,
Вјечитоме предат забораву;
Да не трују млађе нараштаје!

Војвода Мирков

Многи опет у заносу своме,
Претурају старе књижурине,
Из старога давнашњег времена;
Што их мудри написаше људи,
Преписују по начину своме —
Када су их они измислили;
Па тим туђе накараде мисли;
Да им незнаш крснога имена —

Digitized by Google

Нрцо Петровић

Траже људи длаку у јајету;
Жвећу јело, давна сажватано!? —

Архим. Димитрије

Кад не могу да што створе ново,
Они онда прекрајају старо;
Да изгледа као нешто ново,
Да се каже да и они раде,
И многи их у незнању своме,
Ради тога узносе и хвале —
Ка што ромог преузносе Вука,
Што турско Ц, рад свог придијевка[1])
У словенску[2]) Азбуку увуче,
Које Срби усвојише лудо,
И којим се у писању своме,
На срамоту Српскога говора;
Још и данас неразумно служе,
Трпајућ га ђе му мјеста нема[3]); —
А велики из Русије Петар,
И Доситеј, и остали писци,
Који Вуку и другим писцима,
У писању очи отворише:
С њима свима треба у запећак!?
У њих нема ни „ц“ нити „ј“.

Странац

Вука најпре ђачад узносише,
Око њега која се скупљаше —
Којој кадкад неку црквицу,

---

[1]) Поред презимена Стевановић, још и придјевак „Караџић.“ Избацивањем писмена Црквено-Словенских, и лошењем ц, и ј, у Српско писање, Срби се двоје (осталих сродних словенских племена; а слова ћ, и ђ, пре Вука била су позната у Срба.

[2]) Српску

[3]) Прохтело се некој будали, да се учини важан, па мјесто ч, (учебник) држ (уџбеник), а остали. као блесте овце за звонаром, држ за њим, за то што је то ков проналазак. — И што га у црквеним књигама. нема? —

Digitized by Google

Штоим праше од кнеза Милоша,
И још кажу из некаква фонда:
— — — — — — — — —?
Поклањаше да се развесели;
А младост је за весеље жудна —
Па га с тога ђаци узносише,
И још неки заради инага,
Спрам попова и спрам калуђера;
У чему их снажно потстицаше,
Пришипетље Римске прапаганде! —

Војвода Мирко

Што га ђачад заради добити,
Ил ко други заради ината:
Узносише то још није чудо;
Но је чудо што су већ готови,
Неки вајни наши научари,
Да му славе мртве коштурине —
Као оно што неки слављаху,
Мртве кости некаква . . . . . .
— — — — — — — — —!?
Па и они тако Вука хвале,
А рад чега ни сами незнаду? —

Вук Врчевић

Ка не знаду, ругаш ли се збиља? —
Зар ти не знаш за Вукова дјела?!

Архим. Димитрије

Каква дјела, немој се брукати;
То су дјела српскога народа,
Не Вукова нити чија друга,
Но га тамо неки научише
Да препише што се у народу,
Или пјева или приповједа;
Не би ли се добило новаца,
Или стекло свом имену гласа?

Digitized by Google

Па му ђаци, и још неки други,
Преписаше пјесме из народа,
Преписујућ многе нагрдише.
Сад га многи ради тога хвале.
Као да је то његово дјело!?

Странац

Исто тако они нагрдише,
Превод старог и новог завјета:
Ко зна добро, Српски и Словенски,
Нека узме и обоје оравни,
Па ће виђет ако судит знаде;
Да нити је Српски ни словенски! —

Архим. Димитрије

Од Вукова, и од Вукашина,
Српски народ среће и напретка,
Нит је вид'о нити ће виђети!
А кад Вуку, и српским писцима,
Неколико словенских[1]) писмена —
Које свако у друштву освалих
Одређени знак и глас имаше —
У писању сметњу направише:
Онда значи да ти српски писци,
У писању слаби су јунаци!
А Вранцези, и други народи,
Своја слова негује и трпе,
Без којих би ласно могли бити;
Па им опет то ништа не смета,
Напредоват науком и знањем! —

Вук Врчевић

Вук је писа' ка што збори народ,
Не онако као што писаху;
Неки наши стари научари,
Што писаху књиге и минеје,
Са црквено словенским писањем;

---

[1]) Српска

Digitized by Google

Ког Ћирило рад општег[1]) јединства,
Са општијем измијеша писањем,
И говором другијех[2]) племена;
А они му после следоваху.
Пишућ књиге и остале ствари —
Тим говором и таким писањем,
Да их народ неби разумио!
Као Римски што чине попови,
Кад народу врше литурђију,
На некаквом латинском језику —
Да их иарод не мож' разумјети,
И виђети њино ништавило!
Исто тако Српски научници,
Усиљено писаху словенски;
Да се тиме пред светом покажу:
Како они нешто више знаду,
Но прост народ и његови људи,
Који просто говори и пише:
А не знаше да се тим брукаше!

Крцо Петровић

Брука њима нека им је проста,
Јере они боље нијесу знали;
Ал не просто што се брука народ.
Као да га Вук ил неко други;
Научише Српски говорити,
И писати оно што му треба! —

Странац (Врчевићу)

Истина је да је Вук писао,
Просто Српски ка што збори народ;
Ал су тако и остали писци,
Пређе њега, а и с њим заједно:
Просто Српски они су писали;
Али нијесу мијењали писмена,

---

[1]) Словенског
[2]) Словенских

Digitized by Google

Да се неби тиме огријешили,
О свој Српски говор и писање,
И задругу словенских племена[1]).
Сад ни Вуку нико не пориче,
Да је писа' ка што збори народ;
Али што је без сваке потребе,
У словима чинио измјену,
И замјену туђим нисменима:
Тим је себи прекор заслужио,
Од ког нико опрати га неће;
Па макар га и „оцом" ил свецом,
Прогласили, или прославили!

Архим. Димитрије

Народ Српски од кад је постао;
А то боме бјеше поодавно —
Не зна му се почетка ни краја —
Вазда ј' Српски и другач никако,
Говорио, пјева' и писао;
Кад у рабош, кад другим писањем:
Често пута на камен студени[2])
Писао је свог говора знаке,
Без Вуковог и њиног писања.

Војвода Мирко

Вала Богу и Српском народу,
Што свој говор од искона свога,
Чист сачува у својој колиби;
И слијепо се не даде повести,
За скрпљеним некаквим говором[3])

---

[1]) Наука, о правилу и основима српског говора (филологија) без црквено словенских писмена, не да се ни замислити.

[2]) Црквени гробви и други натписи и знаци.

[3]) И ако Црквено-Словенски говор, ни једно Словенско племе, за толико вјекока не хтеде усвојити за свој народни говор; опет ни једно племе не одбацује ријечи свога говора, које су у тај општи црквено-словенски говор унешене биле; него се њима као ријечима свога говора, и данас служи. Само ми Срби, хоћемо да смо паметнији од другијех: одбацујемо ријечи нашег сопственог говора, ако се само оне налазе у црквено словенским књигама.

Digitized by Google

Одвојених словенских племена,
И писањем што га измислише —
Неки вајни стари научари.

Архим. Димитрије

Просто било што чинише стари,
У сујети, и незнању своме;
Ал не просто што и данас неки,
У заносу и бунилу своме:
Хоће силом да натуре свијету,
Да су Срби у стара времена,
Говорили другијем говором;
А не овим којим зборе сада.?
И то тако говоре упорно,
Као да су пре тисућа љета,
Тим говором говорили сами! —
Па се млате ка максим по цркви,
Којекаквим књижевним бубањем:
Ч, ж, српско са ц турско трампе,
Као коње на сајму цигани:
Неки вајни српски научари, —
Тупоумни неки филолози —
Праве збрку у српском говору:
Извртањем слова и ријечи,
Кревељењем и неким ачењем,
У чему су прећерали Вука? —
Ђецу муче, коју књизи уче,
Измишљеним неким разглабањем,
О ком ништа ни сами не знаду? —
Сад би шћели, да им може бити:
Да словенски (српски) најбогатиј говор
У спрчени свој калуп увуку! —
Ако даље тако поћерају,
Као што су неки отпочели,
Са говором и са историјом,
По њиховој сметеној памети,

Digitized by Google

И ако их Срби послушају,
Они неће имат историје,
Нити свога рођеног говора? —
Још се вале како они уче,
Српски народ српски говорити;
А не знаду жалосна им мајка,
Да сви писци, па и Вук учаше,
Од народа српски говорити; —
Па и опет имаде будала,
Који Вука у заносу своме,
Зову: „оцем српскога говора“.
И брукају себе пред свијетом! —

Крцо Петровић

Кад се ґовор ка што они кажу:
Код народа у времену мијења,
Како ли би они говорили;
Кад би им се вијек продужио,
Неколико тисућа година?
Би л' . . . . . ?! —

Странац

Ако си рад да на глас изађеш,
А не можеш ново измислити,
(Ка Ориген пре тисућу љета)
Квари старо па ето ти ново —
Па си одма већ знатан постао;
Ако нико славити те неће,
Хоће они што за славом жуде. —
С тога данас ничу научари,
И некакви пусти Кадемици,
Ка што ничу . . . коприве;
Ил печурке посље кише бујне!

Војвода Миљан

И у томе има себичности:
Не славе их, што им желе славу,

Digitized by Google

Људи нијесу ни у том издашни;
Но их славе и спомињу за то:
Не би ли се славећи некога,
Поред њега сами прославили? —
Да их други зову „научњаци“.

Странац

Хвали дјело или куди писца,
Што је веће на глас изишао,
Па ћеш тако и сам стећи гласа;
А кад једном у то коло дођеш,
Можеш писат све саме глупости,
Њих ће опет куповат будале,
Тек да с њима наките полицу;
Ако ће им остат глава празна,
Исто тако ка што пређе бјеше;
Јере књиге не дају памети,
Ко памети сам у себи нема;
Но му јоште и оно помуте,
Ако је што имао памети!

Туро Пламенац

Дати памет оном ко је нема —
То не могу ни књиге ни људи;
Још је теже дати памет оном,
Који себи уврти у главу,
Паметнији да је од другијех!

Крцо Петровић

Кад будала мисли да је мудар,
Не можеш га ничим излијечити,
Нит му можеш бољу памет дати:
Њега треба пуштити да лута,
Док сам о плот не удари главом!
Таке учит ништа не помаже,
Већ да себи неприлику ствараш.
За такове одавно се каже:

Digitized by Google

Не сипљите бисера пред свиње,
Јере ће га погазит ногама,
Па ће после и вас растргнути.

Вук Врчевић

Зар је тешко наученик бити?
То баш данас није ништа тешко;
Ако нешто не мож написати,
Што би људма од користи било:
Поброј клупе ил намештај неки,
Или кажи како виси клатно;
Ил препиши из другијех књига,
Што су други пређе написали, —
Али мало нека је друкчије!
Нешто додај, а нешто измјени;
Само пиши, артија све трпи,
А још буди каква присталица,
Вали дела некога владара,
Макар она за осуду била —
А кад пишеш ти се онда ачи,
Да тим своје покријеш незнање;
Па си одмах Кадемик постао,
И научњак без сваке науке! —
А кад једном у то коло ступиш,
Можеш писат што ти на ум дође,
За издање не мораш бринути;
Нит молити овог или оног,
Као Колумб, кад открити шћаше,
У даљини нови дио свијета! —
Још ти стоје на твојој услуги,
Завјештања родољубних људи,
Са којима ти сам располажеш —
Или неко ко је теби раван,
Па си стека' и новца и гласа;
А сирома кад нешто напише,
Ма то било бог зна како добро,

Digitized by Google

Не мож наћи помоћ код никога:
Него сирах пропада са трудом,
Многи често скапава од глади!?

Војвода Мирко

Ђе с видио да просјаци дијеле.
Или они што за благом жуде,
И трпају на гомилу злато? —
Ка да ће га сами уживати,
Ил са собом у гроб понијети;
Камо ће их други испратити;
На грудима празнијем шакама!

Новица Церовић

Богат бити благом и имањем,
А сирома чашћу и поштењем;
Није друго него сиротиња! —

Стеван Перков

Од просјака и лакомих људи,
Не надај се добру никакову;
Не подижу таки споменике,
Нити себи, нити роду своме;
Но умиру и телом и душом,
Крај свог блага, жељни много чега!
Гроб са тјелом име им покрива,
Ладан камен гроб им означава, —
Камен служи за украс камену! —
Док и њега не истроши вријеме,
Да му не знаш ни гласа ни трага!
Благо ће им други уживати,
Како дошло, тако ће и проћи! —
Што за људска велиш завјештања:
Да их само они уживају,
Који с њима сами располажу;
Немаш разлог да се чудиш томе,
Јер свак воли себи но другоме. —

Digitized by Google

Архим. Димитрије

Многи ђенij у гроб је понио,
Умне силе природне му даре;
Што би свјету од користи били,
Да их људма приказат могаше!
Докле други својим булазнењем,
И некаквим књижевним ачењем —
Измишљањем некакових прича,
Неразумне обмањује људе;
Користе се туђијем незнањем.
Уживају на штету другога, —
Докле и њих не открије вријеме,
Изнесе их у својој наготи:
Да свак види њино ништавило,
И вјечном их преда забораву! —

Војвода Мирко

Добро збориш оче Димитрије,
Више вриједи једно дјело мало,
А са доста паметнијех ријечи;
Но велика каква купусара,
Што напише неко узалудан:
Крезус се је више користио,
С неколико Солонових ријечи;
Него с многим свим његовим благом! —
Ко купује таке безпослице,
Он се даје од другог варати,
И помаже да се глупост шири! —

Крцо Петровић

Нема дјела које нема мане;
Па и опет многи налазе се,
Који славе свако људско дјело,
Макар оно пуно мана било.

Иво Раков

Мало их је што цијенити знаду,

Digitized by Google

О користи или ништавилу —
Каквог дјела што неко уради?
Незналице цијене и помажу,
Понајвише какве доконице,
Или сплетке, грдњу, и варање;
Јер то годи њиховој памети! —

Архимандрит Димитрије

Добро зборишь и тако је Иво,
Вељи људи, Вења дјела хвале;
А будале глупост и лудило,
Сваки хвали, што с допада њему:
Језик збори што му памет каже!

Новица Церовић

И умнијех имаде богаља,
Који оно за готово приме,
Што им неко о нечему каже,
Неће о том да размисле сами,
Да л' је тако, или је другчије? —
А незнаду да тим чине себе
Туђе мисли умним робовима!

Петар Филипов

Често пута и паметни људи,
За новости лако поведу се,
И вјерују што им неко каже,
Послије се сами себи смију,
Што су лудо другом вјеровали!?

Стеван Перков

Вјероват је лакше но мислити;
А мислити лакше но радити. —

Странац

Неки опет кад нешто напише,
Ил препише из другијех књига;

Digitized by Google

Тако ти се нешто нарогуши,
Као какав набусит Ревизор,
Или неки министар случајни —
Кад замисли у заносу своме,
Као да је владарским „Указом“,
Поред власти, и памет, и знање,
Задобио себи над другима!? —
Размеће се са некаквим знањем,
Као да му све свијетске мудрости,
Из његове извиру памети!?
Метне на нос неке наочаре,
А натуче цилиндер на главу;
Као да ће он памет му дати? —
А цилиндер празан ка и глава!
Он се опет разбацује тиме,
Као кокош, кад се раскакоће;
Кад мало она снесе јаје,
Па читаво село узнемири! —

Војвода Мирко

Други опет што су њима равни? —
Мјесто нешто да измисле сами,
Што би људма од користи било;
На онога што нешто напише,
Ил препише из другијех књига,
Приговором што зову: „критика“
Са поругом, или са подсмијехом,
Оспу на њег триста сијасета;
Није тако, него је овако:
Тако Дарвин ил Коперник каже;
Или неко ко је њима раван! —
Незнајући да што сами пишу
Свађају се око туђих дјела,
Ка пјетлови на туђем буњишту! —

Вук Врчевић

Цијенити дјела других људи,

Digitized by Google

Ка што треба, није тако ласно;
Још је теже ако се то врши,
По не знању, или претпоставци;
Или гадној, и подлој зависти! —

Архим. Димитрије

Који хоће да право цијени,
Неко дјело што други уради.
Мора најпре да себе оцијени!
Дал ће моћи, и да ли ће знати;
Да то врши без сваког прекора? —
А кад узме да дјело цијени,
Не сме у том имат претпоставке,
Ни о дјелу нити пак о писцу;
Него мора пре оцјене своје,
Дјело најпре трипут прегледати,
У размаку бар тридесет дана. —
Јер први пут, прегледајућ дјело,
Само о том добити ће појам —
Други пут ће о том размислити;
А трећи пут, донијеће одлуку:
Јели дјело ил није корисно,
И јели се писац огријешио,
О ономе што је казат шћео? —

Крцо Петровић

Тако раде сви паметни људи
Те користе себе и другога;
Ал не раде тако завидљивци,
Незналице или надрикњиге;
Но с истрче ка ждребад пред руду,
Па и оно што не знаду цијене,
Не би ли им други рекли људи:
Како они нешто цијенит знаду! —
Најгоре је нешто на свијету,
Кад кепеци, и умни богаљи,

Digitized by Google

Што не знаду носа убрисати,
Цијене, хвале или осуђују,
Великане и њихова дјела! —
Па им опет многе незналице,
Ради тога приписују знање!?

Туро Пламенац

А ма људи, из вашег говора,
Изгледа ми као да би шћели;
Да се људма пошта не одаје,
Што су неко дјело учинили,
И тим себи спомен оставили;
А то није ни право ни лијепо!?

Стеван Перков

Није тако ка што збориш Туро! —
Свако дјело само себе цијени, —
Оно цијени и својега творца;
И боља му не треба оцјена,
Нит му треба спомен од камена,
Кога вријеме ка' и све остало,
Уништава, руши, заборавља —!

Иво Раков

Цијенити дјела и заслуге,
Које човјек себе жртвујући!
Отачеству или човечанству,
Учинио, спомен оставио:
То је дужност свакога човјека;
Ал некоме оно пришивати,
Што је туђе, а није његово —
И славити што подлежи сумњи,
Заблуда је а није заслуга! —
Таком треба поткресат рукаве,
Да се туђим не поноси радом,
Ка Америк Колумбовим дјелом,

Digitized by Google

И остали многи себичњаци —,
Што се хвале са туђијим знањем! —

Крцо Петровић

Свака шуша чим кроз школу прође,
И научи да нешто надрља;
Хоће силом да на глас изађе,
И олако да стече новаца!
Пише књиге и остале ствари,
Преписује, или туђе квари?
Учи друге што треба да раде,
А сам собом не зна управљати, —
Све што пише или преписује,
Не вриједи ни луле дувана,
Само мрља мастилом артију,
Чини штету себи и другоме! —

Архим. Димитрије

Сваки хоће у својој сујети,
Да се нешто и за њега чује;
Па пребира да што ново нађе,
Не би ли се како прославио? —
Али ново како ништа нема,
Нити когод створити га може;
Јер науци и свакоме знању,
Од искона основ положен је:
На ком људи од постанка свога,
Неки више, неки мање ради;
Сваки у том савршенство тражи,
Које неће, и не може наћи;
Јер природа вјечнога трајања,
То је она себи задржала? —

Вук Врчевић

Када неко толико научи,
Да зна више него што му треба,
И докле му памет не досиже;

Digitized by Google

Таком знање у лудило пређе,
Ил неслано какво бенетање. —
Један мудрац казо је паметно,
Кад је река да је увидио:
Да је својом науком и знањем,
„Научио да баш незна ништа“? —
А будале у заносу своме,
Поносе се са туђијим знањем,
Као сврака са шареним перјем! —

Архим. Димитрије

Ови наши нови научари,
У какве су жице ударили
Направиће од црнога бијело?
Мало им је што на земљи муте;
Но би шћели, да им може бити,
И на небу да направе сметњу!
Ал је срећом небо повисоко,
А земља их на више не пушта!
Да јој неби заклонили сунце,
И да не би међ' небеска тела,
Посијали раздор и неслогу;
Ка што раде на земљи међ људма!
— — — — — — — — —
Бранковић им бољи од Милоша,
Какови су још ће и то рећи:
Вукашина Урош је убио,
А Исус је распео Пилата;
Коперник им са земљом окреће,
Дарвин, Хекло, држе материју,
И стварају што им на ум дође —
Куд погледаш, свуд праве чудеса!?

Иво Раков

Јако неће стварати чудеса,
Кад створише од мајмуна чојка?

Digitized by Google

С тог и данас многи мајмунишу,
Не стиде се ни себе ни људи! —

Странац

Што створише од мајмуна чојка,
То се јоште могло замислити;
Јер мајмун је по изгледу своме,
У нечему налик на човјека;
Ал од чојка што створише Бога,
Па га моле да им он помаже,
То је нешто горе од лудила? —

Вук Врчевић

У свијету свашта се догађа,
Може да се и то догодило;
Да је неко поста од мајмуна,
Ил је мајмун поста од некога,
Укрштајем раздражене страсти;
Ал природа да се сама мијења,
Без некога супротног додира,
И облика друге материје,
Нит је било, нит ће кад год бити!

Војвода Мирко

Истина је што си сад рекао:
Ту не давно у сред шумадије[1]),
Неки тако окачењак живи[2]);
Спарива је са овцама јарца,
Па је једна овца ојагњила,
По јарета, а пола јагњета, —
Шта л' би рекли да су то виђели?
Дарвин, Хекло, и њихови ђаци;
Колико би тисућа година,

---

[1]) У селу Белушићу јагодински округ

[2]) Моравкић

Digitized by Google

Одредили од тога времена,
Док је таква раса изведена ? —

Архим. Димитрије

Човјек спари дрво са дрветом,
Дивљу крушку, питомом јабуком,
Камо л' неће спарит животињу ;
Они силом хоће да натуре,
Да с' природа у времену мијења ! ?

Новица Церовић

Пушти те их нека праве ларму,
И другима чине задовољство ;
Јер и људма требају забаве,
Те да могу прекратити вријеме,
Као ђеца кад играју мете ! —

Туро Пламенац

Ви у крупне ударисте ствари :
Оставте их нек се тјеше тиме,
Паметан им вјеровати неће,
Без чистога у томе рачуна,
А будале како им је драго,
Нек вјерују, и нек уживају,
Докле и њих не прође лудило :

(**Иви Ракову** за Вранцезе)

Но нам кажи вјере ти војводо !
Да бјеху ли бар добри јунаци,
Кад су тако хитри у свачему ? —

Иво Раков

Бјеху, чоче ка што бити може,
Да женама само не клањају,
То би били на избор јунаци.

Туро Пламенац

Зар немају стида ни образа,
Већ се јавно клањају женама ! ?

Digitized by Google

Иво Раков

Каква стида, што збориш вјере ти!
Ту о стиду ни помена нема,
У њих није као што је у нас;
Ни жене им нијесу као наше,
Но је свака млада и лијепа,
Па изгледа ка у гори вила!
И старом би памет занијела,
Камо л нећe младу и зелену?:

Војвода Мирко

Не мож бити да је свака млада,
И лијепа, ка што кажеш Иво;
Него кажу да су измислиле,
Нечесове масти и прашине,
Па се тиме поспу и намажу,
Да се виде младе и лијепе,
А у усти да ђавољег зуба!

Петар Филипов

То је женска несретна сујета!
Свака хоће колико их има,
Да је љепша од другијех жена,
Бабетина збрчканога лица.
Хоће силом да с учини млада!?

Крцо Петровић

Те сујете има и код људи,
Неки од њих што је остарио;
А под старост памет изгубио;
Врани косу, браду и бркове,
Да у друштву што млађи изгледа;
А овамо кад уз брдо пође,
Одмара се на сваком кораку. —
Млађи опет зашиљи бркове,
А намаже и углади косу,
Да му одкуд бува скочи на њу,

Digitized by Google

Би се грдно низ њу оклизнула,
И разбила у триста комада!

Шого Николић

Женска глава чудна је работа,
Још ако је млада и лијепа;
А још к томе мудра и лукава,
Што је женска по највећа мâна,
Надвладаће највећег јунака?

Стеван Перков

Не јунака који собом влада,
Него рђу или слаботињу, —
Коме страсти памет надвладају;
И кој' не зна себе поштовати,
Ни цијенити своје достојанство!
Таки људи гори су од жена.

Крцо Петровић

Свако воли оно што је лијепо,
Камол' неће вољети женскињу,
Кад је лијепу створила природа;
Па јој јоште моћ љубави дала,
И скровиште тајног осјећања —
Рад множења човјечанског рода!

Петар Филипов

Истина је што говориш Крцо,
Лијепа женска кад мимо те прође,
Нека тајна обузме те сила,
Осврнеш се да ју видиш боље,
Пристао би да се познаш с њоме! —

Војвода Миљан

Док је цвијет у пупољку своме,
Он је мио и стару и младу.
Рад љепоте и свога мириса;
Кад увене нико не гледа га,

Digitized by Google

Исто тако пролази љепота;
Кад доброте поред себе нема.

Новица Церовић

Љепота је краткога вијека,
Јере она вене у времену;
А доброта за навијек траје,
Без доброте на што је љепота?
То је само цвијет без мириса;
За кога се не прихваћа нико!

Петар Филипов

Истина је да љепота прође,
Али љубав што љепота рађа;
Она траје, никад не престаје.

Иво Раков

Љубав женска снажно је оружје,
Ком се нико противит не може;
Милијуни што му се клањају,
С њим овлада као са ђететом:
То је права сила над силама,
А не знаш јој краја ни извора? —

Туро Пламенац

Не чини то војводо љепота,
Нити мудрост, нит какво лукавство,
Но привлачна сила Електризма;
Што покреће силно у љубави,
Читав свијет, и све у њем што је;
Нема тога нит га може бити,
Ко природи може одољети. —

Вук Врчевић

Природа је моћ љубави дала,
Свему оном што има у њојзи.
Свако тијело себи равном тежи;
А то опет ништа друго није,
Него она урођена љубав,

Digitized by Google

Што све креће у борби милина,
И вјечност му у времену даје!

Стеван Перков

Чиста љубав благослов је Божиј,
Ком се свако поклонити мора!
Али има нечисте љубави.
Што се само ради задовољства,
Или страсти разуздане врши;
На што така љубав и љепота,
Ђе вјерности и доброте нема?

Војвода Мирко

Страст љубави кад неким овлада,
Он постане као какво дијете,
Ни сам незна шта се с њиме збива?

Крцо Петровић

Нема штете кад женско овлада,
Са своијем у кући човјеком,
Па с њим дјели срећу и несрећу —
Но је мука кад женска овлада,
Са каковим земаљским главаром,
Ил онијем што народу суди,
Тешко онда земљи и народу,
Ђе такови земљом управљају! —

Иво Раков

Слушао сам ђе причају људи,
За некакву Помпадур женскињу:
Да је својом нечистом љубављу,
Овладала оне земље краља,
Што је рекла морало је бити:
Било коме ил не било право?!

Новица Церовић

Ћуд зле жене на крају је срца,
А језик јој ниђе узде нема;
Освета јој слађа од живота!

Digitized by Google

Таковијех није данас мало,
С тога многи на све жене вичу!

Војвода Миљан

На њих вичу, а опет им служе,
Као робље господару своме!
Тако траје од првога чојка,
Који веле жену слушајући:
Лишен бјеше раја и блаженства?!

Петар Филипов

Жена сама незна шта је доста,
Ако јој се још мало повлади;
Хоће силом да с попне на главу,
И да своме господари мужу;
Вилама је не мож' оседлати.

Крцо Петровић (Миљану)

Зар нијеси слушао војводо,
За Бодина српског господара?
Што учини од својих рођака,
Слушајући несретну Јаквинту,
И Милутин који мудар бјеше,
Слушајући своју Симониду,
Даде сину очи ископати,
Лишити га свијета и чудеса;
Но му срећа бјеше прискочила,
Те се туђим сажали на њега,
И очнога не лиши га вида!
Па си чуо уз гусле пјевати.
За деспота Бранковића Ђурђа,
И његову проклету Јерину,
Какве људма муке удараше!
С тог побјеже Новак у Ајдуке.
А под старост кад му не би вријеме.
И остали многи владаоци,
Нијесу од њих ништа бољи били!
Слушајући ноћне кукавице!

Digitized by Google

Странац

Много зала многи починише,
Да нечистој задовоље страсти!

Војвода Мирко

За косовску причају несрећу,
Да су узрок две рођене сестре,
И то обе шћери Лазареве?
Бијаху се, веле, завадиле,
Због јунаштва своијех мужева;
Да је један бољи од другога.
С тог Бранковић омрзну Милоша,
Опаде га код кнеза Лазара;
С тог пропаде на Косову царство?!
Само мајка Краљевића Марка,
Јевросима сестра Момчилова,
Узор бјеше женскога поштења;
Кад свог сина световаше Марка:
На косову да не збори криво,
„Ни по Бабу ни по стричевима,
Већ по правди Бога истинога!“

Архим. Димитрије

Има доста жена ваљанијех;
А има их и таких војводо,
Што су боље од некијех људи,
У јунаштву и мушком поштењу!
А тиме се вазда поносише:
Српске мајке и њихове ћерке,
Што не бјеху лажно васпитане;
И туђинском страшћу отроване:
Част и образ, вјерност своме мужу,
Пречи су им од живота били!
А што рече то си погодио
За Милоша, и за Бранковића,
Гори свагда на бољега мрзи,
Завиди му или га се боји!

Digitized by Google

Исто тако Бранковић мрзаше,
На Милоша који бољи бјеше.

Стеван Лерков

Зао човјек гори је од звијера.
А зла жена гора од зла чојка!
Добра жена човјеку је круна,
Муж разборит вијенац је њојзи;
Од зле жене и невјерна друга,
Милостиви да те Бог сачува! —

Крцо Петровић

Манте људи таке разговоре,
Ко ће плоту рупе затворити:
Ко ли женске поватат крајеве!
Такови се још родио није! —

(Иви Ракову)

Но нам кажи вјерети војводо,
Шта се тамо говори о нама!
Што ли зборе за сусједе Турке,

Иво Раков

Питаш јоште што зборе за Турке,
Свуд их вале да су добри људи. —

Новица Церовић

Што их вале грдило их смело,
Да Бог да им земљу притиснули!
Па да виде ту доброту њину. —

Архим. Димитрије

Што их' вале, још се чудиш томе;
Та вале их јер су њима равни,
У злу стењу и њини народи,
Под притиском неситих власника;
Ка што стење раја под агама! —
Па им јоште ни то доста није,
Што у својој земљи тиранишу,
Безазлене народе и људе;
Већ и друге земље и народе,

Digitized by Google

Притискују силом и оружјем,
У њиховом мирном завичају —
Не даду им мирно уживати,
Задовољство правду и слободу;
Што је слабим намјењено људма!
И чуо сам, не знам јел истина;
У некаквој британској вароши,
То је, кажу, сила од свијета:
У њој има три пута народа,
Колико га међу нама има,
У сву Црну Гору колика је!?
И ту има много сиротиње,
Која кажу умире од глади,
На очиглед богатих власника;
Без милости и без сажаљења?!

Вук Врчевић

То су само своји пријатељи,
А варвари читавога свијета.
Нема копна на земљином кругу,
На ком своју отимачку силу,
Разбојнички разпрострли нијесу;
Грабећи се за власт и за благо.
Све под видом правде и слободе!
Па и опет народи и људи,
Мјесто да се сложе и оснаже
Да их тако снажни сађерају,
У острово њино Британију.
Да се сами међу собом једу,
И да друге оставе на миру,
А они их у незнању своме,
И неслоги, на своју поругу;
Неразумно слушају и трпе! —

Странац (Црногорцима)

Ви сад само вичете на Турке,
Јере од њих за горе не знате;

Digitized by Google

А да знате крштене тиране,
Што су много гори од Турака,
Онда не би тако говорили;
Прави Турци жале сиротињу,
И пружи јој помоћ у невољи;
Они људе као стоку гледе,
Без милости и без сажаљења. —

Стеван Перков

Свуда људи тако је у свијету,
Ко је богат он безбрижно живи;
А сирома све сносити мора;
Сиротиња и селу је тешка,
А камо ли кући у којој је. —
Најтежа је умна сиротиња!

Сердар Мило

Јесте тешка пуста сиротиња,
Ал се нико не обзире на њу;
Но свак јагли и од ње отимље,
Да сам своје умножи богатство:
Сиротиња двије куће рани. —

Војвода Миљан

Ни богатство не пада из неба,
Нит долази одкуд баснословно;
Него трудом и неком зарадом,
Добија се те га неко има:
Или му се од некуд привали?

Крцо Петровић

Добро збориш, али тако није;
Богаташи баш ништа не раде,
Него ради јадна сиротиња,
Баш ка да је она намијењена:
Да вјечито за богате ради?
Што заради то све њима даје,
Сама гола остаје и гладан!

Digitized by Google

Туро Пламенац

Просто било и то што се даје;
Да је само од какове вајде:
А овамо никад доста није;
Не пита се има ли се откуд? —
Народ даје и шаком и капом,
Што заради све му одузеше,
Узеше му све до голе душе,
И што кажу црно иза нокта;
А никако не мож' надавати!?

Новица Церовић

Ко ће врећу напунит раздрту,
Ко ли Али зајазити уста?
Нераднику или распикући,
Даји благо колико ти драго,
Не можеш му никад надавати;
Даји више он растура више
Ка насљедник богатога оца —
Што растура и дању и ноћу,
Неправедно сакупљено благо:
Док не дође до просјачког штапа! —
Поштени су давно рекли људи:
„Неправедно сакупљено благо,
„Потомци га неће уживати!?

Војвода Мирко

Што насљедник или неки други,
Расипају, троше безобзирно,
Неправедно сакупљено благо:
То све тако мора и да буде. —
„Проклето је, све што је отето.“
Али неко кад народно благо,
Немилице троши и растура;
То се ничим не да оправдати,
Јер је оно са муком стечено.
— — — — — — — — —?

Digitized by Google

Петар Филипов

Једног чојка можеш заситити;
Ал његове не мож великаше,
И њихове многе присталице,
Што се зној ем народнијем ране,
Немилице зној народни троше,
Ка што троше и његову снагу;
И сисају ка крв пијавица! —

Иво Раков

Кад је народ тако лакоуман,
Па сам собом не зна управљати;
Него даје што муком заради,
А сам себе ликом опасује,
Онда мора да сноси и трпи:
Незнање се свако скупо плаћа!

Архим. Димитрије

Многи трудом јадне сиротиње,
Тече себе и гомила благо,
Ил ништаву тече себи славу;
Ка' да ће их уживати вјечно —
А не мисле што их напријед чека? —

Стеван Перков

Човјекова чудна је судбина,
Често пута прилика и вријеме,
Незнатнога диже из прашине,
У њу спушта силног великана:
Кога власти слави и богатству.
Дивише се народи и људи.

Вук Врчевић

Ни богатство не траје вјечито,
Но за вријеме ка и све остало —
Богат није који што жељкује;
Све што хоће, нико у свијет нема! —

Војвода Миљан

У богатству ил у каквој слави,

Digitized by Google

Често пута многи изгуби се:
Па у нади свога благовања,
Ни на какву не мисли несрећу,
Што га може у животу снаћи. —
„Ум за морем а смрт већ за вратом“.
Вели српска пословица стара.

Новица Церовић

Многи славом и својим богатством,
Заслијепљени па неће да виде:
Да човјека у сред благовања,
Нечесова спопадне несрећа;
Одузме му живот и имање,
У заборав тако оставља га.
Ка најмањег каквог сиротана!

Стеван Перков

Вријеме ништи што пред собом нађе;
Оно ништи, и силу, и благо,
Славу људску забораву даје:
Само часан спомен уништити,
То не могу ни људи ни вријеме! —

Војвода Мирко

Кратко траје свако благовање,
Шта је неко јуче уживао;
То му данас већ ништа не вреди,
Но се мора за друго бринути!
Та незгода вјечно се понавља,
Тако траје докле живот траје. —

Архим. Димитрије

Јадни човјек не зна што га чека,
У времену што руши и ствара;
Већ од данас проводи до сутра,
Цио живот, као један часак,
У некаквој неизвесној нади,
Снијева нешто, а што ни сам незна?
Како богат, тако и сирома!

Digitized by Google

Иво Раков

Зао удес, нужда и несрећа,
И најбољег савладају чојка;
Те уради што му мило није,
Због чега се посље и сам каје:
Многи у том несретноме стању,
Често себи живот одузимље,
Да не трпи нужду и безчашће! —

Вук Врчевић

Нема тога који нема чега,
Што му души немир причињава,
Ил сам себи, или неко други;
Задовољство руши му душевно? —
Људски живот није ништа друго:
До једина нада и трпљење,
Капља сласти, а чаша отрова,
Човјечанска општа је судбина!?

Војвода Мирко

Све једнако живот свршује се:
Богатога ка сиромашнога
И силнога, као и слабога;
То је једна у природи правда,
Што једнака према сваком бива!

Вук Врчевић

Кад би људи што мислити знаду,
О том свему водили рачуна,
И чинили оно што је право;
Што им разум чинити налаже. —
Зла на свијету ниђе не би било,
На рај прави, о коме се прича;
Међу људма био би на земљи,
У ком људи били би анђели.

Стеван Перков

Ти би шћео што не може бити:
Међу људма тражиш савршенство,

Digitized by Google

А код ничег савршенства нема;
Ни код људи не може га бити,
Јер човјеку никад доста није —
Међе нема људкијем жељама.
Ти сад хоћеш да свијет и људе,
И природу цијелу изједначиш;
А то нико од постанка свијета,
Нит је мого, нити ће кад моћи!

Крцо Петровић

Људи браћо, да вам право кажем:
Да ли смо се без сваке потребе,
У некакве дубоке науке,
Које мучно да и они знаду;
Што се с њима баве у животу? —
С тога мислим најбоље ће бити:
Да ми таке оставимо ствари,
Онијема што се баве с њима,
Нек се с њима поносе, ил стиде;
А ви дајте узми који гусле,
Те нас мало разговори с њима,
Да ни вријеме узалуд не прође! —

Иво Раков

Бог да прости и ко те родио!
Једва чеках да се који сјети,
Да нам штогод уз гусле исприча,
О јунаштву ил о каквом боју:
Ево прођох један дио свијета,
Ниђе не чух уз гусле пјевати! —

Новица Церовић

Да како се тамо забављају,
Какве пјесме уз гусле пјевају?
О јунаштву што га починише,
Или они, или њини стари! —

Digitized by Google

Иво Раков

Тамо нема уз гусле пјевања,
Нит се пјева штогод о јунаштву;
Но све нешто о женској љубави,
И то онда кад наките главу,
Са ракијом ил добријем вином;
Па у пићу и заносу томе:
Тако ти се нешто разраколе,
Пошао би један на стотину;
Кад с истријезне, нико о том ништа,
Ка да ништа ни зборено није! —
Кад пјевају и сложе гласове,
Онда их је милина слушати;
Ал кад нешто хоће да подвикну,
И зацичe уз неке бубњеве:
Мораш прстом уши затиснути,
Да ти како уши не заглуше!

Туро Пламенац

Што пјевају неки у пијанству,
То се јоште неда замјерити,
Јер у пијанству свашта се догађа. —
Пијан ни сам не зна што кад ради;
Али кажу да су ту дерњаву,
Неки веће увукли у цркву. —
Ђе се жртва приноси вишњему,
И баве се са молитвом мисли:
Да се нађе душевно спокојство!
Мјесто тога кад дођеш у цркву,
Они почну дреку и кривању,
Као мачке у марту мјесецу;
Ни сам не знаш ђе си се нашао?
Да л' у цркви ђе се молиш Богу,
Да л' у крчми ђе се пије вино;
Ил на сајму ђе се игра коло?

Digitized by Google

Мјесто Бога, душевног спокојства,
Угађа се страсти и људима!

Странац

Ту нам срећу ка и друге ствари,
Са запада и других крајева;
Донијеше наши научњаци,
И туђини из бијела свијета,
Све за наше, и сребро и злато;
Мјесто добра, слоге и љубави,
У народу раздор посијаше,
Отроваше и народ и цркву,
Ка и сами што су отровани;
Па и саме такве су им пјесме,
О гуслама или о јунаштву,
Код њих о том ни спомена нема.
То је кажу: преживило вријеме!

Архим. Димитрије

Вријеме се не да преживити,
Нит што оно преживити може;
Но су страсти и луда сујета —
Неразумство и мајмунисање,
И у томе као и у свему:
Овладали свијетом и људима!
Камо Омир, Тасо, Орфеј славни;
Ђе пјесници из времена давни?
Орган, струна, Давидова ђе је,
И гусалах јека престала је!

Војвода Мирко

Слијепци праве уз гусле стихове,
Јер им очи у том не сметају;
Али има окатих слијепаца,
Који пишу некакве стихове —
Ма то било и при чаши вина —
Па на силу праве се пјесници!
Што пјевају ни сами не знаду,

Digitized by Google

Много боље плач би им пристао!
Па их опет узносе будале,
И дижу им неке споменике,
На поругу пјесме и гусала. —
Своју глупост показују сами! —

Иво Раков

Све за вајду жице и бубњеви,
И пјевање на некакве „ноте“
Без гусала разговора нема!

Стеван Перков

Гусле буде и поджижу срце,
У старога као и у млада;
Од страшивца ишћера јунака,
Ка јак удар искру из камена!
Те му с име спомиње у пјесми,
Не треба му боља историја!

Вук Врчевић

Добро збориш тако је Стеване,
Ко у царству појезије живи:
Том завиде богови и људи! —

Војводо Миљан

Без пјесме би живот мучан био,
Она силно сва срца покреће,
И јунаштвом пјани слушаоца!
Све је у њој што је узвишено; —
Њој су корен радост, и весеље;
А плод јој је љубав међу људма,
И жалосан пјесмом се разгали:
Пјесме нема ђе весеља нема.
Са сузама пјесма жалосна је!

Вук Врчевић

Моћ је пјесме замишљена сила,
Која руши и подиже оно:
Што се не да дићи ни срушити!?

Digitized by Google

Час се витла ка несташно дијете,
Час је мудрост која престо краси?
Час прелети безкрајња небеса,
И тамо се с Богом разговара;
Час се спушта у адске пропасти,
Бичем шиба нечисте демоне;
Час се диви сили васионе,
Час је скупи у малене груди;
Час завири у дубину душе,
Час се опет срцем разговара;
Час се диви духа величини,
Час презире љуцко ништавило:
Час је ватра, а час лед студени,
Час је мелем, а час отров горак;
Час је љубав, час осветник страшан!
Час милује, а час казни грозно,
Час се смије, а час сузе лије;
Час је сила што народе креће,
Час је слабост да је нема веће? —
Она нема свога ни туђина,
Њој је раван владар и сирома;
А једнак јој велики и мали,
Милијуни за њу су ништавни:
Смрт и живот за њу су једнаки!
Она у брк пркоси тиранству,
А презире силу и незнање. —
Пјесма блажи, пјесма живот снажи;
Ђе ње нема ту живота нема!

Војвода Мирко

Стани Вуче куд си забасао,
И у пјесму сав се претворио!
Баш ка да те остарела мајка,
У колијевци пјесмом задојила?! —

Крцо Петровић

Срећа наша што још нема крила,
Како га је пјесма занијела:

Digitized by Google

Би прљнуо небу под облаке,
А нас саме оставио овђе?!

Архим. Димитрије

Не дирај га Крцо аманати,
То је наше једино нашљедство,
Од старијих што нам је остало!
Наши стари у гложењу своме,
Грабећи се за власт и за благо,
У нашљедство они оставише:
Нама пјесме, а Турцима земље!

Иво Раков (Иви Дуњељи)

Ну Иване аманат ти божиј,
Де нам штогод испјевај уз гусле:
О јунаштву, као што умијеш!

Иво Дуњеља

Хоћу вала кад ви је по вољи,
Да и мене старца жеља мине!

(узима гусле и пошто их удеси почиње:)

Боже мили чуда големога!
Што су наше горе умукнуле;
Не чује се пјесма од јунака,
Нит се чује цика од пушака?
Свуда мртва тишина почива,
Ка' да нена ниђе никог жива!
Само један Милан од Котара,
Уз'о гусле па весели друштво!
Дивно Милан гусле удесио,
И дружини својој бесједио:
Весели се дружиницо моја,
Не би ли нас и Бог веселио,
И од сваке муке заклонио;
Сваке муке и душманске руке!
Помоз' Боже, хоће ако бог да; —
Помоз' Боже свакоме јунаку,

Digitized by Google

На овоме мјесту и свакоме,
Који чува образ и поштење;
Право ради а слободу брани!
А по томе браћо и дружино,
Почекајте па ме послушајте,
Док испјевам једну пјесму малу,
Од истине што је за дружине:
Што је скоро у Котору било,
Близу куле Мијата ајдука,
И дворова Ришњанина Иве;
Ђе је Топал паша посрнуо,
Горди Мармонт, поклонио главу!
Ту се чудо не чувено збило:
Двоглав ор'о бјеше насрнуо,
На јуначко соколово гњездо,
Да прогута сивога сокола,
И његове соколиће младе!
С њим пристале, чавке и гаврани,
Да се ране соколовим месом;
Ал је соко тица племенита,
Извија се небу под облаке,
И савија орла двоглавога;
Соколићи разгоне гавране,
Чавке даве ђе год коју нађу. —
Мало било, дуго не трајало;
А када се соколу досади,
Савијати орла двоглавога;
Он се изви небу под облаке,
Соко шћаше да пројури орла.
Ал се ор'о јаду досјетио,
Па дозива сивога сокола,
Дај соколе да се побратимо!
Међу собом вјеру уватимо,
Да будемо по сад пријатељи;
Па ти чувај стијене од Котора,
А ја идем у моје Карпате,

Digitized by Google

Кунем ти се и вјеру ти дајем:
Да ти више долазити нећу,
Па побјеже мору на ђемије,
Ђемијама низ то сиње море;
Да се вали међу орловима,
Како сивог побједи сокола —
И његово гњездо му развали!?
То не био двоглав орлушина,
Већ то бјеше од Беча Ћесаре;
Нит то бјеху чавке и гаврани,
Већ то бише Нијемци и Мађари;
Нит то био соко тица сива,
Већ то бјеше Барјактар Милане,
Са његови Бокељи јунаци:
Крсташ барјак тамо им се вије,
У стијенама ђе су Кривошије!
Што их Ћесар хтеде притиснути,
Од своје их куће одвојити,
Да у војсци ка робље му служе:
С Црногорци да се већ не друже? —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
Александре[1]) Бог те не убио,
И овога, и онога свијета;
Зашто узе Боку од Котара,
Црној Гори и народу њеном,
Као златну из руку јабуку,
Па неситој даде Аустрији[2]); —
Што је вазда вјероломна била,
Ка сви Нијемци вјероломни што су:
Према теби и према Словенству!
Камо чешка краљевина славна;
Ђе су земље Светога Стевана?

---

[1]) Руски цар Александар први.

[2]) Није боље учинио ни други Александар Србима, у Сант Стефану. кад са Србима сломи Турке.

Digitized by Google

Камо земље краља Звонимира,
Ђе је Пољска славна краљевина?
Камо млада Српска Војводина,
Ђе су Босна и Ерцеговина;
Над свима се двоглав ор'о вије,
Ненасите . . Аустрије! —
Срамота је, али је истина,
Један Нијемац тисуће славена! —
— Сад двадесет милијуна пуни,
Клањају се Аустриској круни!
Аустрији све то не би доста,
Мала Бока на срцу јој оста:
Да затвори Црној Гори врата,
У свијет бијели да крочит не може! —

(оставља гусле)

Пјевао бих, ал више не могу,
Грдно ми се мисли помутиле;
Кад помислим на ону неправду,
Што учини први Александар,
Црној Гори и народу њеном,
Кад силнога сломи Бонапарту;
Па кад на ту помислим неправду,
Свијет ми се врти око главе,
Следи ми се срце у њедрима —
А жеље ми на освету кипе!

Војвода Мирко

А да чоче јест се огрешио,
О правицу и мушко поштење!
Читав свијет бјеше против њега,
Само узањ бјеху Црногорци,
Док не сломи силног Бонапарту;
А кад сломи њега и остале,
Сви му онда почеше говети,
Понајвише . . Аустрија

Digitized by Google

Па га тако славом опјанише
И . . . . . ? —
Да ни за се, а ни за нас ништа,
Не остави што би с правом наше.
И што силом нашега оружја,
И јунаштвом нашијех мишица,
Од силнога отесмо Вранцеза. —

Стеван Перков

Јест неправда те како велика;
Али што је први Александар,
Учинио, други не морају;
Њима треба лажно пријатељство,
Да прекину један пут за свагда,
Са Нијемцима који их варају;
Па да даду сваком што је чије,
Даду људма правду и слободу. —
Па је мирна Босна и Крајина!

Архим. Димитрије

Кажеш, даду, сваком што је чије:
Даду људма, правду и слободу! —
Ко мож дати оно чега нема?
Исто тако правда и слобода,
Не дају се, нит се дати могу;
Ка ђетету из жепа јабука. —
Још је теже правду и слободу,
Дати оном, ко сам тога нема?
Док је свијета, и на њему људи,
Незнање ће, завист и неслога,
Гадна јагма за власт и за благо;
Робовати себи и другоме!
А правда ће, слога и слобода,
Са јунаштвом вазда царовати.
И нико им одољети неће! —

Digitized by Google

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ

Страна,	врста,	где,	стоји,	треба
28	3.	доле	сад	—
60	19.	среда	пријешао	прешао
90	15.	горе	тпомен	спомен
97	14.	доле	Зака	Зека
99	4.	„	чојвек	човјек
103	12.	горе	До	То
103	13.	„	Та	Да
111	6.	„	пришипевље	пришипетље
111	9.	доле	такн	тако
133	5.	доле	чинити	чините
136	12.	горе	слушајуће	слушајући
144	15.	„	и освеви	у освети
„	6.	доле	ум	им
153	10.	горе	Да о томе	Да и тиме
175	13.	доле	овоме	своме
180	3.	„	удвостричи,	удвостручи
183	4.	горе	брине се	не брини се
„	11.	„	грчкога	гркога
226	5.	„	отрцало	отрцано
„	12.	„	радо	Мирно.
„	7.	доле	за	на
227	9.	„	бори е,	борише
„	4.	„	већито	вјечито
„	1.	„	Срт	Смрт
228	2.	горе	шмоге	многе
„	13.	„	поднесећи	подносећи
229	11.	доле	гадио	гадно
233	3.	горе	Архим. Димитрије	Вук Врчевић
233	9.	„	рапство	ропство
235	5.	„	нее	иде
„	10.	„	Док	Да
239	12.	доле	Да неки	Да то неки
240	2.	горе	Није слева	Није слава
254	1.	„	Штоим праше	Што примаше
254	10.	горе	прапаганде,	пропаганде
256	13.	доле	њима	њина

Ове, као и остале случајне погрешке, умољава се поштовани читаоц, да их поправити изволи.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google